

KARYS

1958
BALANDIS —
APRIL

KARYS

1958 M.
Nr. 4 (1341)

Redaktorius Zigmąs Raulinaitis
Redakatoriaus pavaduotojas Stasys
Butkus
Kalbinę dalį redaguoja Kazys
Kepalas

Dailiosios literatūros dalį redaguoja
Vincas Jonikas
Administratorius Leonas Bileris
*
L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai
Laisvajame Pasaulyje,
Romąs Kezys — Kariai ir Jaunimas,
Justinas Liaukus — Karinės žinios.
L. S. S. T. — Tremties Trimitas.
Kunigunda Kodatienė—šaulė Tremtyje

T U R I N Y S

Bendradarbiai

Lietuvos bajorai 17 a. gale; tų laikų piešinys iš švedų archyvų	Viršelis
J. Aistis — Adagio	105
E. Tumienė — Himnas žemei	105
K. Tautkus — Kryžius ir kalavijas	106
O. Urbonas — Karolis XII Lietuvoje ir Klišovo kautynėse	107
V. Mctieka — Mūšis prie šiaulių	115
Z. R. — Lenkijos rytinė siena ir Lietuva	117
A. Bernotas — Čypiškė (pabaiga)	120
K. Kepalas — Hėrodoto istorijos	125
V. Mingėla — Naujas daktaras T. Žiūraitis, O. P.	127
E. Čekienė — Mūsų kūrėjai literatūros vakarais	128
Tremties Trimitas	130
Kariai ir Jaunimas	133
Karinės žinios	134
Karinė Spauda	135

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Blumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirakis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, P. Jurgėla, J. Kiaunė, A. Levickis, Marių žuvėdra, Nelė Mazalaitė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšanas, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Albinas Baranauskas, Vokietija. Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart, Cieminis, Rochester, N. Y. N. Cininas, Sydney, Australija. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Jonas Citavičius, Cleveland, Ohio. V. Šalkūnas, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—“Baltic Florists”,
Drockton, Mass.—A. Mantautas,
Chicago, Ill.—J. Karvelis, “Margi-
nial”, Ramanauskas.
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich.—Vl. Mingėla, “Ner-
ga”, V. Perminas,
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr.—Elz. Ribokienė,
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokas,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius,
A. Sabalis,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys,
Z. Orvidas,
London, Ont.—Vyt. Repšys,
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuo-
las, “Parish Library”, J. Smolskis,
Br. Žolpys,
Montreal, Que.—“Parish Library”,
A. Žukas.

ANGLIJOJE:

J. Bružinskas, 46 Springcliffe,
Bradford 8, Yorks.
D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave.,
London, West 4, Great Britain.
K. Rožanskas, 35 Storer St.,
Nottingham.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns.,
London, N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St.,
St. Kilda, Vic.
N. Cininas, 97 Boyd St., Cabramatta,
NSW.
E. Stašys, 72 Canterbury Rd.,
Canterbury, Suburb, NSW.
Pr. Zenkevičius, 181 Victoria St.,
N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369,
Caracas, Venezuela, SA.

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern,
Postschliessfach 232, W. Germany.

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by “KARYS”, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription \$6.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office, Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Ameri-
kos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 4 (1341)

BALANDIS - APRIL

1958

Jonas Aistis

Elena Tumienė

A D A G I O

Švelnus, švelnus vėjelis pūtė,
O žemė pašalu kvėpėjo —
Žydėjo vieniša kvaputė
ir važose vanduo klegėjo...

Klegėjo džiaugsmą dar nedrąsų,
Į saulę spindinčią žiūrėjo —
Svajonėm driko beržo kasos
Ir atsargi sula tekėjo.

Prabilo varpas, ir galingai
Laukais įmirkusiais nuėjo,
Ir sužo kvapąsnį stebuklingą
Pavasario lengvučio vėjo.

Ir nešė kvapą, dvelkė, pūtė
Švelnus vėjelis pralinks mėjęs —
Kvėpėjo nuostabi kvaputė
Ir žemės pašalas, ir vėjas...

H I M N A S Ž E M E I

Naujas pavasaris pražysta žemei,
Nauji saulėtekliai (šviesom aptemę)...

Kas vakarą saulėlydžiai su viltimi jai leisis,
Ir naujos gentys tartum žiedas skleisis

Ir kils į naują rytą, kaip į saulę,
Tarpe žvaigždžių, planetų ir pasaulių...

Naujais pavasariais žydėti lemia
Amžių Lemtis atgimstančiąją žemę.

Užmiršk, pasaule, tu Pikuolį tą besotį,—
Krauju ir ašarom esi jau soti.

Tarp sodų, tarp žiedų, gėlių, pavėsių
Giedokite kūrybos giesmę, tautos, šviesią.

Dureles mažo atomo pradarėt — atsivėrė
Nauji pasauliai, naujos sritys, naujas gėris.

Kaip nuostabūs, neišmatuojami Jo burtai...
Nesuskaityt mums, Viešpatie, sukrauto turto.

Amžių Lemtis ir man jaunai štai lemia
Giesmę pasveikint tavo rytą, žeme!

SVEIKINAME MŪSŲ MIELUS SKAITYTOJUS, BENDRADARBIUS IR RĖMĖJUS VELY-
KŲ ŠVENČIŲ PROGA.

KARIO REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA.

Dail. Jono Mackevičiaus paveikslas Panevėžio katedroje.
šv. Kazimieras pasirodo Lietuvos kariuomenei ties Polocku.

KRYŽIUS IR KALAVIJAS

K. TAUTKUS

Geležinio vilko staugimo garsas Gedimino sapne vyriausio kunigo Krivio Krivaičio buvo išaiškintas to miesto būsimu garsu pasaulyje. Daugiau kaip 600 metų praslino po Vilniaus miesto įkūrimo. Minių minios žmonių praėjo jo gatvėmis. Ten gyveno daug garbingų Lietuvos žmonių, karalių, kunigaikščių, karo vadų, mokslo vyrų. Istorinį garsą miestui suteikė pats įkūrėjas Gediminas ir jo du sūnu, Algirdas ir Kęstutis. Tačiau mūsų širdys linksta prie dviejų vardų — Vytauto Didžiojo ir šv. Kazimiero. Pirmasis yra Kęstučio sūnus, antrasis Algirdo anūko. Vytautas suteikė Lietuvai politinį garsą, karinę galybę ir didžiulę teritoriją. Šv. Kazimieras gi Lietuvai suteikė amžiną ir nemirštančią garbę, kai po jo mirties jo galva buvo papuošta vienintėlio Lietuvos šventojo laurų vainiku. Abu Gedimainiai Lietuvai teikia garbę. Pirmasis garbę pasiekė kalaviju, antrasis kryžiaus ginklu. Šv. Kazimieras mirė pačioje jaunystėje, vos 25 metų būdamas, bet savo šventu gyvenimu, dvasios stiprybe ir meile artimui, pralenkė savo giminaičius, savo kraujo brolius, senelius ir prosenelius. Jis liko nemirtingas Lietuvos globėjas, užtarėjas ir šventasis, kuris tėvynės garsą perkėlė į dvasinį pasaulį ir plačiausiai paskelbė ir tebeskeibia jį žemėje.

Pasaulio istorijoje netrūksta garsių ir garbingų vadų, karalių ir kunigaikščių, kurie ten pateko fizinės kovos ginklo, kalavijo pagalba. Kryžius ir kalavijai tai du kovos simboliai. Pirmasis vaizduoja dvasinį didvyriškumą, kai didvyris savo gyvenimą įamžina nemirštančia didybe per meilę ir šventą gyvenimą. Antrasis vaizduoja fizinę jėgą, kuri žmogui suteikia garbę per kraują ir kančią. Visi Lietuvos garsieji vadai dažniausiai buvo pasirinkę antrąjį kovos simbolį. Tikrai vienintėlis kunigaikštis, Algirdo anūko sūnus Kazimieras, silpnos sveikatos jaunikaitis, palinko prie pirmojo simbolio, kuris jį nuvedė į pačią augščiausią garbę ir nemirštančią didybę. Kazimieras irgi buvo auklėjamas kariu. Nesvetimas jam buvo ir kalavijas, karinis mokslas, to meto riterio išdidumas, prakilnu-

mas ir tenkanti tam luomui garbė. Dvaras ir karinė aplinka supo kunigaikštį. Jam pačiam teko matyti riterių kovos, mankštos ir jų garbės. Šiandieną mes galime visai spėlioti, kviesti senovės liudininkus, istorikus ir jų klausiti, kas kunigaikštį paskatino imtis kryžiaus ginklo? Jie suras daugybę priežasčių, aplinkybių. Bet tikrą atsakymą galėtų duoti tik pats šventasis ir Dievas. Jis bus jau gimdamas atsinešęs savo paskyrimą, darbą ir skirtingą kovos simbolį. Trumpas gyvenimas žemėje leido jam išgarsėti per kryžių ir meilę savo artimui, įkvėpta dangiškoji dvasia po jo mirties darė stebuklus, kurie jam suteikė dangaus šventųjų bendruomenę vietą. Per kryžiaus ginklą Kazimieras užsitarnavo amžiną šventojo vainiką ir suteikė savo kraštui nemirštančią garbę.

Šv. Kazimieras mirė 1484 m. kovo 4 d. Gardine. Gyvendamas žemėje, jis nepasižymėjo garsu. Bet jam mirus jo garsas ėmė kilti, augti ir plėtotis į visas puses. Čia jis žmonėms suteikia daug malonių, kurie lanko jo karstą ir prašo. Kaip karys jis suteikdavo Lietuvos kariams milžinų jėgos. Viena legenda sako, kad 1518 m. prie Dauguvos rusai suteikė labai didelę kariuomenę ir rucšėsi užimti Polocką. Miesto igulai atskubėjo padėti silpnos Lietuvos karinės jėgos. Karių ūpas ir kautynių moralė buvo silpna. Bet netikėtai pasirodė šv. Kazimieras debesyse ant balto žirgo. Iškėlęs kardą, paženkliną vyties ženklą, jis perveda lietuvius per Dauguvos upę; jo dvasinės jėgos sustiprinti lietuviai kariai stoja į mūšį ir laimi kautynes. Padavimai iki šiandien kalba, kad šv. Kazimiero pulkai tebemiega Lietuvos piliakalniuose ir jie sunkiausią Lietuvai valandą pabus ir visus krašto priešus išvaikys. Ši dvasinė šv. Kazimiero stiprybė suteikia mums jėgų šiandien vesti sunkią ir nelygią kovą už Lietuvos laisvę. 1918 metų Nepriklausomybės Atstatymo Aktą mūsų kariai-savanoriai ir pašauktieji apgytinė ir parnešė Lietuvai nepriklausomybę, stiprinami ne tik senovės Lietuvos istorinės galybės, didybės, bet ir šv. Kazimiero dangiškosios dvasios sustiprinti ir įkvėpti. Minėdami šv. Kazimiero 500 metų sukaktį, turime labai dažnai kreiptis į savo šventąjį, Lietuvos valstybės globėją, užtarėją ir prašyti jo pagalbos, užtarimo kovą sėkmingai vesti.

KAROLIS XII LIETUVOJE IR KAUTYNĖS TIES KLIŠOVU 1702 M.

O. URBONAS

(Pabaiga)

KLIŠOVO KAUTYNĖS

Švedų įžengimas į Lietuvą padarė bombos sprogi-
mo įspūdį Varšuvoje, kur seimas vis negalėjo nuspręsti
kaip pasielgti: šaukti kariuomenę ir stoti į karą prieš
švedus ar ne. Augusto atžvilgiu seimo nuotaikos pa-
sidarė nepaprastai nedraugiškos, nes Sapiegos šali-
ninkai, žinoma, darė viską, kad suverstų atsakomybę
už gresiantį karą su švedais Augustui. Bet, kaip ir
dauguma lenkiškųjų seimų, galutinio sprendimo pa-
daryti nesugebėjo. Vienintelis konkretus nutarimas
buvo pasiųsti pas Karolį delegaciją ir pamėginti pra-
dėti derybas.

Seimo dauguma buvo nusistačiusi nutraukti san-
tykius su Augustu, tuo būdu patenkinti Karolio rei-
kalavimus ir išvengti grėšiančio karo. Bet Augustas,
gabus diplomatas, stengėsi visomis priemonėmis rei-
kalą vilkinti, tikėdamas, kad aplinkybėms pasikeitus,
jam pasiseks pakeisti seimo daugumos nusistatymą
arba, pasikeitusios aplinkybės privers seimą šaukti
kariuomenę ir įsijungti į karą.

Po kautynių ties Jėznu ir Darsūniškiu ir po Vil-
niaus užėmimo, kovo 27 d. Karolis sutraukė savo ka-
riuomenę ties Kaunu ir 2 dienas vėliau pradėjo žygį
į Lenkiją. Gegužės 14 d. jis pasiekė Pragę ir Varšuva
be pasipriešinimo pasidavė. Seimo delegacija, kuri
jau ilgesnį laiką lydėjo Karolio kariuomenę, laukdama
audiencijos, galų gale, balandžio 22 d. buvo Ka-
rolio priimta, bet nieko nelaimėjo. Karolis pasiliko
prie savo reikalavimų: nuvainikuoti Augustą, nutraukti
su juo visus ryšius ir gauti reikalaujamas garan-
tijas, reikalingas jo numatytam karui prieš Rusiją.

Tuo tarpu Augustas, švedams artinantis prie Var-
šuvos, skubiai paliko miestą ir išvyko Krokuvon. Prieš
išvykstant iš Varšuvos, jam pasisekė įvesti seimą,
kuris negavo jokių žinių iš pasiųstos pas Karolį dele-
gacijos, sušaukti Lenkijos karūnos kariuomenę ir
leisti naudotis jo saksoniečių kariuomenei Lenkijos
teritorija.

Iki birželio mėnesio pradžios Karolis neturėjo jo-
kių žinių apie Augusto pasirengimus ir žygius. Tik
birželio 10 dieną jis gavo pranešimą, kad Augustas
jau persikėlė per Oderį ties Breslau ir, kad apie bir-
želio 14 d. jis laukiamas Krokuvoje. Tačiau Augusto
žygiavimo kelias jam nebuvo žinomas. Žinant, kad
lenkų karūnos kariuomenė pradėjo rinktis Lvovo ra-
jone, sunku buvo tikėtis, kad Augustas žygiuotų per
Didžiąją Lenkiją. Pagaliau paaiškėjo, kad Augusto ka-
riuomenės greičiausia tektų laukti Krokuvoje.

Dar iš Pragos, gegužės 24 d., Karolis pasiuntė
Gyllenstiernui (švedų dalių, esančių Vokietijoje, va-
dui) įsakymą būti pasirengusiam, įsakymą žygiui ga-
vus, tuojau žygiuoti Krokuvos link. Karolio apskai-
čiavimu, Gyllenstiernas su savo kariuomene galėjo
atlikti 300 km kelią, Stetin—Kalisz, per 20 dienų, ir,
reiškia, apie birželio 20 d. pasiektų tą punktą.

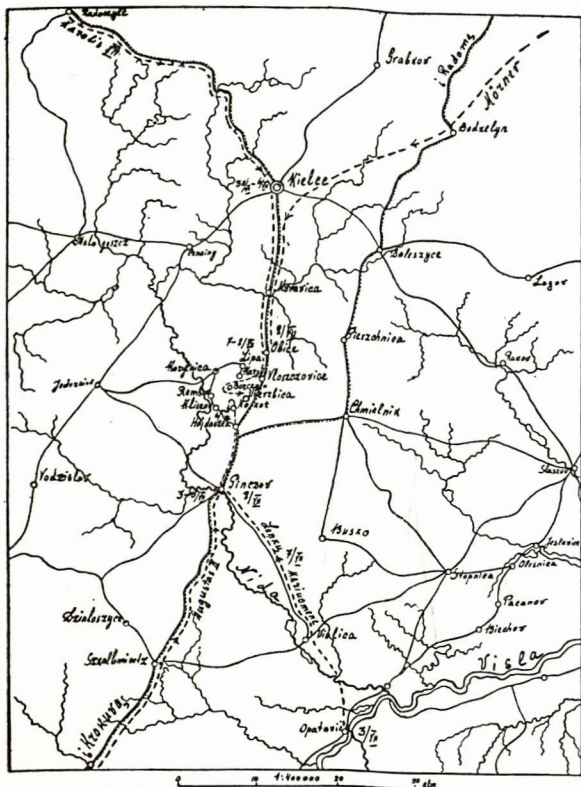
Pagal Karolio planą Gyllenstiernas turėjo žy-
giuoti iš Vokietijos per Didžiąją Lenkiją, išilgai Sak-
sonijos sienos. Jis pats buvo pasirengęs žygiuoti per
Opoczno ir Radoszyce, o Moerneris — iš Vilniaus per
Liubliną ir Kazimierz. Tik pasiekus visoms žygio vo-
roms Varšuvos linija, turėjo prasidėti tikrosios ope-
racijos. Derybos su lenkais ėjo toliau, bet Karolis,
siekdamas savo tikslų, jokių nuolaidų nedarė. Dėl to
ir derybos jokių rezultatų nedavė.

Birželio 16 d. Karolis su savo 9500 vyrų kariuo-
mene pajudėjo ir birželio 25 d. pasiekė Radoszyce.
Per 10 dienų tuo būdu buvo nužygiuota tik apie 140
km. Kai kas iš senesniųjų švedu istorikų priekaiš-
tauja Karoliui už tokį lėtą žygį, tvirtindami, kad žy-
giuodamas greičiau, jis turėjo progą sumušti Augustą
dar galutinai nepasirengusį. Atrodo, kad šis priekaiš-
tas yra be pagrindo, ir kad toks lėtas žygis turėjo pa-
grindą ir aplinkybėms buvo pilnai pritaikintas. Jau
išitįs mėnesį Karolis siekė apsupti Augustą, kad vienu
mirtinu smūgiu išspręstų savo ginčą su juo. Grei-
tesnis žygis reikėtų izoliuotą operaciją, kuri nusta-
tyto tikslo pasiekti negalėjo, nes Augustas būtų ga-
lėjęs apsupimo lengvai išvengti. Karolio vedama ka-
riuomenė sudarė centrą ir ji skubėti neturėjo, at-
virksčiai, turėjo būti stabdoma, kad sparninės rink-
tinės suskubtų užimti joms skirtas vietas.

Radoszycuose birželio 26 d. Karolis gavo prane-
šimą, kad Gyllenstiernas dar birželio 14 d. nebuvo
pajudėjęs iš vietos. Jo nusivylimas buvo didelis, bet
atitaisyti būklę jau nebuvo galima. Pakartojęs savo
įsakymą Moerneriui greičiau žygiuoti Lietuvos Bras-
tos kryptimi, į ten jis pasiuntė jam sekantį įsakymą
žygiuoti Krokuvos link. Moerneris jau gegužės 5 d.
paliko Vilnių ir skubėjo susijungti su Karoliu.

Iš Varšuvos išvykęs, Augustas II, pirmiau Kroku-
voje, vėliau Drezdene, energingai pradėjo rinkti savo
kariuomenę. Iš viso jam pasisekė surinkti apie 20,000
vyrų, kurių tarpe buvo ir iš Lietuvos atvykusios Ogins-
kio dalys. Jų buvo: pėstininkų pulkas iš 2 batalionų,
viso 1250 vyrų, kavalerijos pulkas (trūksta davinių
koks tai buvo pulkas) iš 6 eskadronų, viso 900 raiteli-
lių ir du dragūnų pulkai iš 9 eskadronų, viso 1,100
raitelių. Nei jų atvykimo datos, nei jų žygio kelio, pa-
gal švedų archyvų davinius nustatyti nepavyko. Taip
pat lieka neišaiškintas klausimas, kodėl buvo pa-
keista tų dalių vadovybė. Kad šie pulkai žygiavo savų
vadų vadovaujami, abejojimų nėra, bet kautynių metu
jie buvo atiduoti saksoniečių generolų vadovybei. Dra-
gūnams vadovavo von der Goltz, o pėstininkams ir
kavalerijos pulkui — Šteinau.

Žinodamas, kad Lenkijos karūnos kariuomenė tel-
kiama Lvovo rajone, Augustas pradėjo žygį, norėda-
mas greičiau susijungti su lenkais ir tuo išvengti ko-
vos vienam prieš švedus. Saksoniečių kariuomenės
žygis buvo taip sutvarkytas, kad jau birželio 12, 13 ir
14 dienomis jų stipresnės jėgos turėjo pasiekti Kroku-

vą. 4,000 vyrų saksoniečių rinktinė buvo pasiūsta Kazimierz kryptimi, kad trukdytų Karolio ir Moernerio kariuomenių susijungimą.

Žinia apie Kazimierz užėmimą privertė Karolį savo žygio kryptį dalinai pakeisti: vieton Krokuvos jis nužygiavo Kielce kryptimi, norėdamas greičiau ir lengviau susijungti su Moerneriu.

Artėjo svarbūs įvykiai. Liepos 2 d. Augustas su stipria kavalerijos rinktine pasiekė Pinczov, visa jo kariuomenė žygiavo užpakaly, pusę dienos žygio atstumu. Liepos 5 d. su visa savo kariuomene Augustas pasiekė Pinczov, kur įrengė įtvirtintą stovyklą.

Švedai liepos 7 d. pasiekė Obice — 19 km į šiaurę nuo Pinczov.

Apie Lenkijos karūnos kariuomenę Karolio štabe jokių žinių nebuvo, buvo manoma ją esant dar toli užpakaly.

Kai liepos 7 d. švedai pasiekė Obice, jie sužinojo, kad Augustas pasistūmėjo pirmyn iki Klišovo. Abu priešus dabar skyrė tik 9 km atstumas.

Augusto operatyvinis planas buvo pagrįstas švedų jėgų dideliu išsisklaidymu. Jis laiku gavo pranešimą, kad Gyllenstiernas tik birželio 23 d. pradėjo žygį iš Štetino ir per Lendsbergą išygiavo į Didžiosios Lenkijos teritoriją. Jis taip pat žinojo, kad Moerneris iš Vilniaus žygiuoja Krokuvos link, ir apskaičiavo, kad, jei jam pasiseks pasiekti švedų kariuomenę prieš jos susijungimą su Gyllenstiernu ir Moerneriu, tai jis galės mušti kiekvieną tų rinktinių atskirai. Birželio 30 d. generolas von Trampe su 3,000 kavalerijos pasistū-

mėjo Pinczov link ir jo žvalgomieji organai išaiškino švedus Kielce ir Moernerio persikėlimą per Vyslą ties Kazimierz. Pagreitinu žygiu Augustas pastūmė savo kariuomenę pirmyn Pinczov link ir liepos 5 d. pasiekė tą vietą, nužygiavęs per 3 dienas daugiau kaip 80 km. Čia Augustas gavo kunigaikščio Liubomirskio (Lenkijos karūnos kariuomenės vado) pranešimą, kad jis pasiekė Opatovice ir tik laukia atvykstančių iš Krokuvos persikėlimo priemonių, kad tuojau keltųsi per Vyslą. Fareikšdami savo prisirišimą prie Augusto, lenkai įsakmiai jį prašė prieš švedus neveikti, kol lenkai su juo nesusijungs. Liepos 6 d. Augustas pasistūmėjo pirmyn iki Klišovo, kur gavo pranešimą, kad švedai pasiekė Obice, o lenkai artinasi prie Pinczov.

Augustas iš savo gerai organizuotos agentūros žinojo kokias jėgas turėjo švedai. Jis buvo įsitikinęs, jei Moerneris pasivėluotų (Gyllenstierno atvykimą laiku jis visai griežtai skaitė neįmanomą), dėl savosios kariuomenės skaitlingumo, jis lengvai kautynes laimėtų. Jei Moerneris ir suskubtų susijungti su Karoliu — vis vien jo kariuomenė būtų skaitlingesnė už švedų. Aišku žaidimas būtų sunkesnis, bet ir tuo atveju buvo užtektinai davinųjų tikėtis pergalės. Dėl to jis nusprendė: ties Klišovu užimti įtvirtintą poziciją, laukti lenkų atvykimo ir, arba pačiam pulti, arba atremti švedų puolimą.

Pozicija tarp Hajdaszek miško ir Klišovo, gynyboje atžvilgiu, turėjo didelių pirmumų, ir savo kariuomenę jis išdėstė iš pat pradžių, atsižvelgdamas į būsimas kautynes. Pirmosios linijos kairysis sparnas buvo prarastas iki Rembov kaimo ir atremtas į Nidos upę; į dešinę jis siekė Kokot slėnį, maždaug 600 m į šiaurės-rytus nuo Klišovo. Antroji linija ties Klišovu. Centras, kuriame stovėjo 48 artilerijos pabūklai, užėmė Kulaki augštumą frontu į šiaurės-rytus. Dešinysis sparnas, nukreiptas į Kije, buvo prarastas iki slėnio į šiaurę nuo Hajdaszek miško rytinės dalies. Tuo būdu frontas ir sparnai buvo pridengti vietovės ir saugumas, atrodo, buvo užtikrintas.

Bet, svarbiausia, saksoniečių kariuomenė buvo 4—5,000 vyrų skaitlingesnė. Aišku, tas dar nebuvo lemiantis faktorius, užtikrinantis pergalę, bet, atvykus lenkų kariuomenei, kurios buvo laukiama liepos 9 d., Augustas, pilnas pasitikėjimo, pasirengė pulti švedus liepos 10 d. Liepos 8 d. prieš vakarą Liubomirskis pranešė, kad su kariuomene atvyko į Pinczov, kur ir apsisėjo. Lenkų kariuomenė dabar buvo tik 7 km atstume nuo saksoniečių. Augustas tuojau nuyko į Pinczov, kur su Liubomirskiu aptarė visus būsimųjų kautynių reikalus.

Augustas II buvo įsitikinęs, kad jis turi visišką laisvę nustatyti puolimo laiką ir kryptį. Tačiau, kai pasireiškė Karolio iniciatyva, jis atsidūrė prieš visai naują situaciją. Mat, jis nesiskaitė nei su Karolio charakteriu, nei su švedų kariavimo būdu, bet, eidamas anų metų papročiu, įvertino vien tik tas aplinkybes, kurios buvo lengvai apčiuopiamos. Optimistiškai nusiteikęs, jis visai pamiršo atkreipti dėmesį į tai, kad atsitraukimas iš Klišovo pozicijos buvo, toli gražu, ne lengvas. Atsitraukimo kelias ėjo per Hajdaszek — dešiniojo sparno krašte. Jei priešui pasisektų apeiti pro Kije pelkes, kurios buvo priešais poziciją ir supti pozicijos dešinįjį sparną, atsitraukimas pasidarytų neįmanomas (kas iš tikrųjų ir įvyko). Užpakaly ir iš kairės telkšojo didelės Nidos upės pelkės — ir visai kariuomenei grėsė katastrofa.

Ties Klišovu susikovusių kariuomenių skaičiai buvo toki:

Švedai: pėstijos 10,330, kavalerijos 4,700, dragūnų 1,200. Viso 16,200 vyrų. Visą švedų artileriją sudarė vien 3 svarų pulkų patrankos.

Saksoniečiai: pėstijos: lenkų gvardija 1 batalionas 650 vyrų, sakson. gvardija 3 batalionai, 2,500 vyrų, ir kt. Šteinau pulkas (lietuviai) 2 batalionai, 1,250 vyrų kavalerijos, ir kt. Šteinau pulkas (lietuviai) 6 eskadronai, 900 dragūnų, ir kt. Von der Goltz (lietuviai) 2 pulkai, 9 eskadronai, viso 1100 raitelių.

Iš viso pėstijos: 18 batalionų — 11,950 vyrų, kavalerijos: 44 eskadronai — 6,770 raitelių ir dragūnų — 3,800.

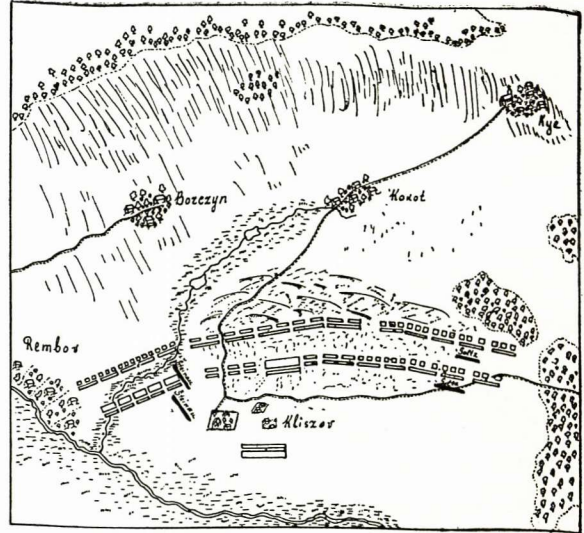
Visą saksoniečių kariuomenę sudarė 22,430 vyrų, bet reikia manyti, kad pačiose kautynėse jų dalyvavo mažiau. Iš užsilikusių davinų matyti (daviniai rasti švedų po kautynių Augusto štabe), kad kautynėse dalyvavo maždaug 18,000.

Lenkų kariuomenė buvo sudaryta tik iš kavalerijos ir jos kautynėse dalyvavo apie 8—9,000 vyrų.

KAROLIO PUOLIMO FLANAS IR JO VYKDYMAS

Generolui Moernerui tik atvykus į Obice, Karolis davė įsakymą pulki ryt dieną, t.y., liepos 9 d.

Švedų generolai aiškiai numatė sunkumus, žinodami turėsią reikalo su žymiai skaitlingesne saksoniečių kariuomene. Bet apie lenkų kariuomenės atvykimą jie jokių žinių neturėjo ir kol kas skaitėsi tik su galimybe kautis su saksoniečiais. Jau kelios dienos prieš kautynes jie mėgino atkalbėti Karolį nuo ofensyvinių veiksmų. Paaiškėjus saksoniečių kariuomenės koncentracijai ties Klišovu, jų atkalbinėjimai pasidarė dar griežtesni. Karoliui buvo sakoma, kad kariuomenė yra išvargusi, kad jai trūksta duonos ir kad visa artilerija, išskyrus pulkų patrankas, dėl blogų kelių yra atsilikusi. Tačiau Karolis savo sprendimo nepakeitė. Į nurodymą, jog kariuomenei trūksta duonos, jis atsakė, kad saksoniečių stovykloje galima bus rasti užtektinai duonos, be to, priminė savo generolams patarlę, kad "alkanas šuo geriau kanda". O dėl

artilnerijos jis pridūrė, kad saksoniečių stovykloje jie rasia daugiau artilnerijos, negu jiems yra reikalinga. Visus atiduotus įsakymus jis paliko galiojančius.

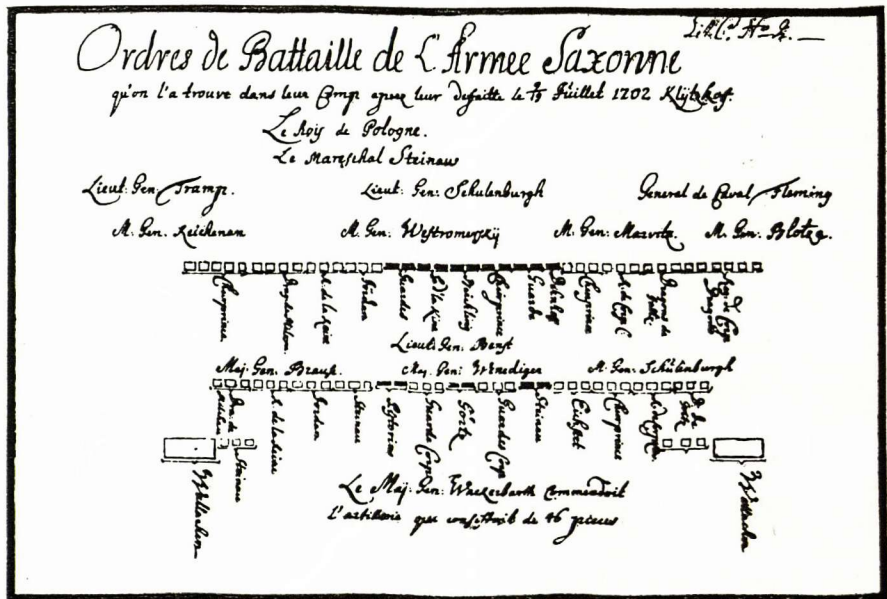
Liepos 9 d. auštant švedų kariuomenė buvo sustatyta pagal tai dienai duotą ordre de bataille (dalių išdėstymą kautynėms), ir būtent:

dešinysis sparnas: kavalerija 2-juose skaidiniuose, pirmajame 13 eskadronų, antrajame 8 eskadronai; centras: pėstija 2-juose linijose, pirmoje linijoje 12 batalionų, antroje linijoje 6 batalionai; kairysis sparnas: kavalerija 2-juose skaidiniuose, pirmajame 12 eskadronų, antrajame 7 eskadronai.

Tuo būdu švedų kautynių rikiuotė numatė centre visą pėstiją, o kavaleriją sparnuose. Tiksliai pravesta

Viršuje: Lituvių dalys saksonų kariuomenės eilėse ties Klišovu. Dešiniame sparne Goltz ir kairiajame — Šteinau pulkai.

Augusto Ordre De Bataille, kuris rodo kaip jo kariuomenė buvo išrikiuota mūšiu.

plk. Meijerfeldo žvalgyba leido Karoliui iš anksto nustatyti kautynių eigą ir sudaryti smulkų planą.

Liepos 9 d. 6 val. ryto švedų kariuomenė buvo sustatyta pagal ordre de bataille ir pradėjo judėti Klišovo kaimo link. Tik švedams pajudėjus, buvo gautas pranešimas, kad saksoniečių kariuomenė pradėjo judėti į šiaurę. Karolis tuojuo savo dalių judėsį sustabdė, matomai tam, kad pulų saksoniečių kariuomenę, kai tik ji išeis iš miško ties Vloščovice. Taip Karolis prastovėjo iki 9 val. ryto, kai paaiškėjo, kad pranešimas klaidingas ir saksoniečių kariuomenė nepajudėjus iš vietos. Tada švedai vėl pradėjo eiti pirmyn. Karolis, kuris jojo priešaky, pasiekęs augštumą į pietų-rytus nuo Korytnica, pamatė priešo stovyklą. Buvo apie 10 valanda ryto.

Prieš jo akis tęsėsi gana lygi vietovė, esanti priešais Rembov, Klišovo ir Kokot kaimus; vakaruose tą vietą rubežiavo Nida. Lygumoje, priešais ir į kairę nuo kaimo Rembov jis pamatė saksoniečių kariuomenės palapinių eiles, kurios tęsėsi per Kulaki augštumą ir ėjo žemyn Hajdaszek miško kryptimi. Stovykloje viskas atrodė ramu, saksoniečiai dar, matyti, nežinojo, kad visa švedų kariuomenė buvo tik už 3 km.

SAKSONIEČIŲ IR LENKŲ VEIKSMAI IKI 12 VALANDOS 30 MINUČIŲ

Visi mano švedų archyvuose peržiūrėti dokumentai vienbalsiai tvirtina, kad švedų puolimas užklupo saksoniečius visai netikėtai. Priežastis, atrodo, pirmoj eilėj, buvo ta, kad Augustas ir jo generolai labai nedavertino Karolio operatyvinius galimumus. Žinodami savo kariuomenės skaitlingumą, jie nemanė, kad Karolis drįs juos pulti. Kita priežastis, kuri, atrodo, suvaidino nė kiek nemažesnį vaidmenį, buvo netinkama žvalgybos organizacija. Tiesa, auštant Augustas II išsiuntė generolą Schulenburgą su keletu karininkų prieš ir vietovės žvalgybai "auff das nach dem Chron Armees sich mit der Sachsischen conjugiert der Marsch auff den feindt reguliert worden koenne" (kalba originalo) — kad po susijungimo su karūnos kariuomene, žygis į priešą galėtų būti organizuotas. Jau vien šito įsakymo redakcija rodo, kaip lengvabūdiškai saksoniečių vadovybė vertino aplinkybes, visai negalvodama, kad reikalas eina apie lemiamas kautynes.

Schulenburgas pasiekė pamiškę į pietus nuo Vloščovice, kai švedų judėsį tik buvo prasidėjęs. Neišaiškines nei švedų jėgų stiprumo, nei jų judėsio krypties, jis tuojuo atsitraukė. Jo ir kitų karininkų žvalgyba nieko kito nenustatė kaip tik tą, kad "die Schweden sind auf dem Marsche und sich mit Esquadron und fahnen sehen lassen" (kalba originalo) — švedai žygiuoja ir pasirodė su eskadronais ir vėliavomis. Augusto štabas (matyti ir jis pats) įvertino gautas žinias, kad kur tai priešaky pasirodė nedidelė priešo rinktinė, bet kuri saksoniečių kariuomenei jokio pavojaus nesudaro ir į kurios veiksmus neverta kreipti dėmesio. Nieko daugiau nebuvo padaryta patikrinti gautus pranešimus, arba bent sekėti tos "rinktinės" judėjusius.

Bet jau 11 val. ramybė Augusto štabe buvo sudrumsta. Štabe buvo gautas iš kairiojo sparno pranešimas, kad "bereits der feindt sich linker hand an den vor der fronte gelegenen walde den berg herunter zoege" (kalba originalo) — kad priešas jau nusileidžia nuo miško augštumos, esančios priešaky fronto. Augustas rado reikalinga pačiam sėsti ant arklio ir, savų generolų lydimas, nujojo kairiojo spar-

no link. Aišku, švedų pėstijos pasirodymas betarpiai priešaky fronto buvo jam didelė staigmena, ir kuri laiką niekas nežinojo, kas reikia daryti.

Nežiūrint to, kad į saksoniečių štabą jau nuo ankstyvaus ryto plaukė žinios, kad švedai pasirodė betarpiai prieš saksoniečių užimtą poziciją, nieko nebuvo daroma parengti kariuomenę kautynėms. Ir 12 val. 30 minučių, kai švedų voros pasirodė abipus Borczyn kaimo, kariuomenei dar vis nebuvo duotas įsakymas pasirengti kautynėms. Vienintėlė išimtis buvo kairiojo sparno kavalerija, kuriai buvo duotas įsakymas pasiruošti "po pietų persekioti". Galų gale, tik beveik pirmą valandą po pietų buvo paleisti du patrankos šūviai, kad atšauktų furažierius (pašarininkus), bet tik du šūviai, nes trečiasis neįskėlė.

Saksoniečių kariuomenė pradėjo rikiuotis pagal ordre de bataille. Kairysis sparnas, kur jau balnojo arklius, palyginti greit buvo pasirengęs, bet centras ir dešinysis sparnas atsiliko. Artilerija, kuri visa buvo sustatyta augštumoje ties Kulaki, paleido ugnį, bet, kadangi atstumas iki priešo dar buvo didesnis kaip 1500 m, ugnis buvo labai neveiksminga. Saksoniečiai joki būdu nenorėjo suprasti, kad reikalas yra rimtas. Karininkai, kurie kaip tik rengėsi pietauti, įsakė pasiuntiniams laikyti valgius šiltus, kad juos tuojuo paduotų, "kai tik švedai bus sumušti".

Bet, kadangi švedų ėmė rodytis vis daugiau ir daugiau ir kai paaiškėjo, kad priešais turima visa švedų kariuomenė (ir dar didesnė, negu buvo manyta), prasidėjo reikštis netikėtumo pasėkos. Po viso to ramumo ir pasitikėjimo savimi, išplaukusio iš savosios kariuomenės skaitlingumo ir lenkų kariuomenės atvykimo, prasidėjo karščiavimas. Augusto II generolai, pripratę prie lėtesnių tempų (kaip tas buvo tada vakarų Europoje), davė įsakymus, čia pat juos pakelsdami, arba atmainydam, vienu žodžiu, tvarkingas ir ramus ordre de bataille vykdymas pateko sąmyšin. Galų gale, saksoniečių kariuomenė išsirikavo taip:

Dešinysis sparnas: pirmajame skaidinyje — 17 eskadronų, antrajame skaidinyje — 17 eskadronų; centras: pirmajame skaidinyje — 10 batalionų, antrajame skaidinyje — 6 batalionai; kairysis sparnas: pirmajame skaidinyje — 17 eskadronų, antrajame skaidinyje — 17 eskadronų.

Lietuvių dalys buvo sustatytos taip: von der Goltz dragūnai dešiniajame sparne, vienas jų pulkas stovėjo antras iš dešinės pirmajame skaidinyje ir antrasis pulkas stovėjo antrojo skaidinio kraštutinis. Šteinau pėstininkų pulkas stovėjo centro antrajame skaidinyje (centro kraštutinis kairysis sparnas) ir kavalerijos pulkas — už kairiojo sparno trečiame skaidinyje — rezerve (žiūr. Augusto II ordre de bataille).

Lenkų karūnos kariuomenė, kuri 12 val. atvyko į Klišovą, buvo sutelkta už saksoniečių kariuomenės dešiniojo sparno. Lenkų kariuomenės kautynių rikiuotė nėra tiksliai žinoma, bet, spėjama, kad ji buvo sudaryta iš 4 skaidinių, kur gusarai ir šarvininkai sudarė centrą, a kazokai ir lengvoji kavalerija buvo pastatyti sparnuose.

ŠVEDŲ PUOLIMO PLANAS

Karolis, kuris savų generolų lydimas, išjojo rekonognoskuoti, kai tik švedų kariuomenė pasiekė Borczyn, atitinkamai įvertino priešą užimtą poziciją ir vietovę: saugus kairysis sparnas, pridengtas frontas (pelkėtas upelis) ir dešinysis sparnas, atremtas į mišką. Labiausia kreipė jo dėmesį didelės pelkės saksoniečių kariuomenės užpakaly. Vienintelis jai atsitrauki-

mo kelias ėjo iš kraštutinio dešiniojo sparno. Ir vietovė, ir saksoniečių išdėstymas savaime diktavo sprendimą: apeiti saksoniečių dešinįjį sparną, atkirsti jiems atsitraukimo kelią ir stumti juos į Nidos upės pelkes. Šį sprendimą vykdant, visa švedų kariuomenė turėjo būti pastūmėta kairėn ir tai gan dideliu lanku, net iki Kije, tuo pačiu metu laikant saksoniečių kariuomenės kairįjį sparną vietoje.

Šio manevro metu visas saksoniečių kariuomenės centras turėjo būti priverstas stovėti už pelkėto upelio slėnio. Tačiau būta, matomai, vieno dalyko, kurio Karolis savo samprotavimuose neįvertino. Saksoniečiai, kurie jau keleta dienų prastovėjo toje vietoje, turėjo žinoti vietas, kuriose tos pelkės buvo pereinamos, arba, galėjo pasiruošti fašinių ar kitos medžiagos, kuri palengvintų jiems tų pelkių perėjimą. Švedų gi vadovybė elgėsi lyg tos pelkės būtų visiškai nepereinamos.

Karolio sprendimas buvo pradėtas vykdyti. Visa švedų kariuomenė pasisuko kairėn ir pajudėjo išilgai augštosios nuo Vierzbica kryptimi Kije. Dešiniojo sparno vadovavimą Karolis pavedė gen. Rehnschieldui, įsakydamas jam judėti sulėtinti taip, kad kiekvieno momentu galėtų pastoti kelią saksoniečiams, jei tie mėgintų, persikėlę per pelkes Rembov kaimo rajone, pulti švedus iš sparno. Pats jis su štabu nuėjo kairėn. Čia įvyko netikėtumas, kurio švedų vadovybė nenumatė: už Kije pasirodė lenkų kariuomenė, pastodama kaip tik tą kelią, kurį Karolis numatė savajai kariuomenei. Vietoj apeiti priešo sparną, jis pats buvo apeitas, ir priešo fronto linija pasidarė beveik dvigubai ilgesnė už jo.

SAKSONIEČIŲ KONTRAMANEVRAS

Kai prasidėjo švedų kariuomenės judėjimas į kairę, Augustas II neliko neveiklus žiūrovas. Atrodo, kad saksoniečiai tikrai buvo parengę perėjimą per pelkes, kas matyti iš jo duotų įsakymų. Kairysis sparnas gavo įsakymą persikelti per pelkes Rembov kaimo rajone ir pulti, centras turėjo taip pat keltis per pelkes ir suvaržyti visas švedų jėgas, esančias prieš jį. Tuo pat metu lenkai turėjo pulti švedus iš dešinės. Manevras, žinoma, teisingas ir visai pritaikintas aplinkybėms, bet jo vykdymas, toli gražu, neatitiko sumanymui.

Lenkai dabar sudarė kraštutinį dešinįjį sąjungininkų sparną ir buvo jau priartėję Kije, todėl puolant turėjo būti atsižvelgta į šiek tiek atsilikusį saksoniečių kariuomenės dešinįjį sparną. Kad leistų saksoniečiams išsiskleisti, lenkų puolimas turėjo būti vykdomas taip, kad neužstotų kelio saksoniečių dešiniojo sparno kavalerijai. Taigi, jų puolimo svarbiausia kryptis turėjo būti nustatyta dešinėje pusėje kelio Kije — Horki. Taip Augustas ir buvo nustatęs ir atitinkamas įsakymas lenkam buvo duotas. Bet, deja, taip neįvyko. Lenkų kariuomenė pradėjo pulti tiesiog į šiaurę ir taip, kad jų kairysis sparnas beveik siekė Kokot. Kodėl taip atsitiko, tikrų žinių nėra, gal jie norėjo išvengti miškuotos vietovės į rytus nuo Kokot. Įvyko taip, kad saksoniečių dešinysis kavalerijos sparnas, kuris matyti, pasivėlavo pereiti per Kokot, buvo suspaustas tarp lenkų kavalerijos ir saksoniečių pėstininkų centro. Generalas Flemming, kuris vadovavo toje vietoje, rašo: "Kai aš pasistūmėjau pirmyn ir antrasis mano skaidinys jau buvo išrikuotas, aš pastebėjau, kad man neužteks vietos. Kad išeičiau iš susidariusios būklės, norėjau išrikuoti savo kavaleriją į 3 skaidinius ir daviau atitinkamą įsakymą gen.

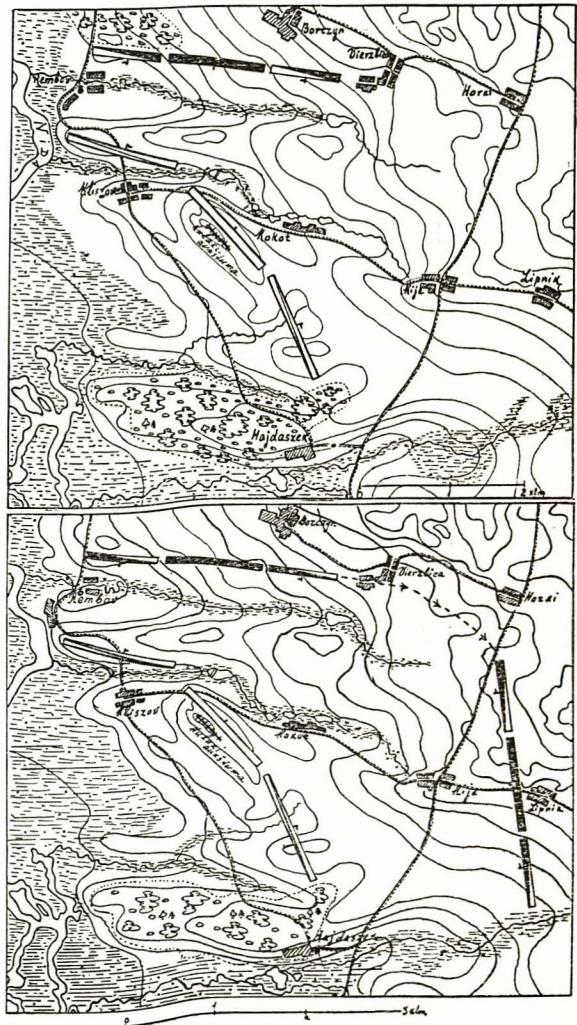
Beust. Bet pastarasis, žūt būt, norėjo laikytis anksčiau duotų įsakymų ir, nežiūrėdamas, mano pakartotino įsakymo, užėmė vietą pirmajame skaidinyje. Dėl to visa mano kavalerija buvo suspausta vienoje vietoje ir vieton 2 skaidinių, susigrūdė į 4 skaidinius". Patiekta ištrauka liudija kaip nedrausmingi buvo saksoniečių vyresnieji vadai ir kaip vergiškai jie laikydavosi vieną kartą jiems paskelbto ordre de bataille.

Saksoniečių centras puolė tiesiai prieš save ir susidūrė su švedų pėstininkais.

Saksoniečių artilerijos pulkų patrankos lydėjo pėstininkus, kita gi visa artilerija liko anksčiau užimtoje pozicijoje.

Kol lenkai susirikavo kautynių rikiuotėn, švedai suskubo pasiręsti kautynėms. Jų kairysis sparnas pradžioje sudarytas vien iš kavalerijos, buvo sustiprintas pėstininkų keleta batalionų, kurie buvo sustatyti tarp kavalerijos dalių. Yra išsilikę keletas veikalų, kurie vaizdžiai aprašo lenkų puolimą. Wisocki-Hoch-

Viršuje: Kariuomenių išdėstymas prieš kautynes.
Apačioje: Karolio XII puolimo planas.

Gusarų susidūrimas su švedų raiteliais.

J. Brandto pav.

muth rašo savo dienoraštyje: "unsere linken fluegel, nemlich cossaken gegen unsere linken fluegel, im front aber die 9 compagnien hussaren, 30 compagnien pantzares, dero magnificens in equipage und pferde extra ordinaire befunden wart und so prechtig zu sehen, dass man ess nit schoener sehn kann..." (kalba originalo) — mūsų kairiąją sparną puolė lenkai ir būtent kazakai mūsų kairiąją sparną ir 9 kuopos gusarų ir 30 kuopų šarvininkų, kurių puošnios uniformos ir arkliai atrodė nepaprastai, kad gražesnių negalima pamatyti. Generolas Vellink, kuris po hercogo Hollstein-Gottorp sužeidimo perėmė vadovavimą toje vietoje, aprašo savo pranešime Karoliui lenkų puolimą taip: Lenkų karūnos kariuomenė iš pradžių puolė tvarkingoje rikiuotėje ir atlaikė pirmą mūsų pėstininkų salvę. Bet po antrosios salvės jų rikiuotė pakriko ir susimaišė. Lenkai skubiai pasuko ir bėgdami dingo iš kautynių lauko. Mus atakuoti jie ir nemėgino". Per keletą minučių kautynės šioje vietoje buvo baigtos. Švedų pėstininkai vien tik savo ugnimi (iš viso tik 2 salvės) ne tik sustabdė lenkų kavalerijos masės puolimą, bet privertė juos visiškai iš kautynių pasitraukti. Švedų kavalerija mėgino lenkus persekinti, bet, turėdama blogesnius arklius, pavyti nespėjo. Smogti šaltu ginklu lenkai ir nemėgino. Nežiūrint viso jų puošnumo — karinė jų vertė pasirodė be galo menka.

Karolio įsakymu švedų kavalerijos persekiojimas greitai buvo sustabdytas į pietus nuo kaimo Kije, kur ir pėstininkai gavo įsakymą sustoti. Tolesnis persekiojimas būtų nuvedęs švedų kairiąją sparną toli nuo jo pagrindinio uždavinio — apeiti saksoniečių dešinįją sparną.

Su lenkais Karoliui daugiau skaitytis nereikėjo.

Kartu su lenkais pradėjo pulti ir saksoniečių dešinysis kavalerijos sparnas. Dėl lenkų per didelio pasistūmėjimo į kairę visa kavalerija susigrūdė labai siauroje vietoje. Kad bent kiek galėtų išsiskleisti, gen. Flemming įsakė gvardijos ir Goltzo dragūnams (lietuviams) pulti švedų 8 kavalerijos vėliavas, kurias sudarė švedų kairiojo sparno vidurį. Visa kita kavalerija buvo susigrūdusi be galo siauroje vietoje, pagal Wisockio-Hochmuth dienoraštį: "i unterschietliche linien hinter einander" — į keletą linijų viena paskui kita. Toliau, tame pačiame dienoraštyje parašyta, kad saksoniečių kavalerija buvo priversta susirikiuoti net į 5 linijas. Kad toks susigrūdimas siauroje vietoje iššaukė desorganizaciją ir žymiai padidino nuostolius nuo švedų ugnies yra savaime suprantama.

8 švedų kavalerijos vėliavos, pastebėjusios nukreiptą į save gvardijos ir von der Goltzo dragūnų smūgį, savo ruožtu perėjo puoliman. Įvykęs susidūrimas buvo trumpas, bet smarkus. 3 labiau į vakarus puolusieji Goltzo dragūnų eskadronai (lietuviai), dėl vietos stokos, vietoj pulti švedų kavaleriją, atsidūrė prieš 3 švedų centro batalionus, kurie kaip tik kėlėsi per pelkes į pietų-vakarus nuo Vierzbice. Lietuvių drąsus puolimas nepavyko, nes 3 eskadronai prieš 3 batalionus buvo per daug nelygios jėgos. Dragūnai puolė drąsiai — "manneligen" (vyriškai) pagal Vellingo pranešimą ir "mit die groesste vigeur" — su didžiausiu drąsumu pagal Wisockio-Hochmuth dienoraštį.

Lenkams kautynių lauką palikus, saksoniečių kavalerijos pirmoji linija, su švedais susidūrusi, buvo atakuojama ne tik iš fronto, bet ir iš sparno. Smūgio atlaikyti negalėdama, linija pasitraukė ir sumaišė visų užpakalinių skaidinių rikiuotę. Pasėkoje, visa kavalerijos masė buvo priversta trauktis.

Gen. Flemming, kuris 3 kartus buvo sužeistas, nesėkmingai mėgino atstatyti tvarką ir vėl mesti savo eskadronus į kautynes. Sąmyšis pasidarė visuotinis. Kai lenkų paliktame atvirame sparne pasirodė švedų pėstininkai ir atidengė žudančią ugnį į susigrūdusią kavaleriją — kilo panika. Visa masė pradėjo trauktis (pasitraukimas prilygo bėgimui) per Kokot, Kije link. Prie šito kaimo 8 ar 10 eskadronų susitvarkė ir pastojo švedams kelią, bet jie buvo greit apsupti iš visų pusių ir daugelis jų ten žuvo.

KAUTYNĖS CENTRE

Kol kautynės tęsėsi švedų kairiajame sparne, jų centras (pėstininkai) peržengė pelkes į pietus nuo Vierzbice. Perėjimas pasisekė palyginti lengvai, nes visas tas plotas buvo saksoniečių artilerijos neapšaudomas. Kaip anksčiau buvo minėta, saksoniečių dragūnų dalis (von der Goltzo dragūnai) toje vietoje puolė švedų sparninius batalionus, bet buvo atremti ir švedų puolimas vyko toliau.

Gen. Flemming kavalerijcs pasitraukimas paliko saksoniečių centro dešinįją sparną be priedangos. Tada švedų batalionai pasuko į dešinę (į vakarus) ir prispaudė saksoniečius prie pelkių į šiaurę nuo Hajdaszek miško. Saksoniečiai, matydami jiems grėsiantį pavojų iš sparno, kraštinių batalionų frontą pasuko į rytus. Gen. Schulenburgas, vadovavęs toje vietoje, įsakė batalionų priešaky statyti kliūtis, "ispaniskus raitelius", ir taip būklė toje vietoje laikinai stabilizavosi.

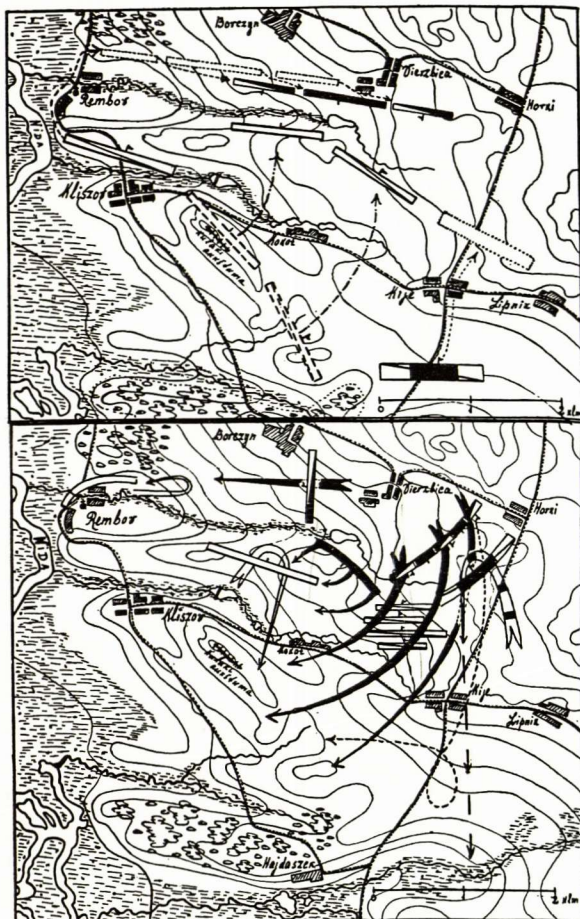
KAUTYNĖS ŠVEDŲ DEŠINIAJAME SPARNE (SAKSONIEČIŲ KAIRIAJAME)

Švedų dešinysis kavalerijos sparnas šiek tiek atsiliko, kai visa kariuomenė skubiai pasuko į kairę. Gen. Rehnschoeld pradėjo rikiuoti savo eskadronus lauke tarp kaimų Borczyn ir Vierzbice frontu į pietus. Judėjęs dar nebuvo užbaigtas ir dalis švedų eskadronų dar nebuvo praėję Borczyn, kai prasidėjo šteinau (saksoniečių kairysis sparnas) puolimas.

Šteinau, su savo daliniais nugalėjęs pelkes į šiaurę nuo Rembov kaimo, puolė besirikiuojančius švedus. Savo pirmąjį skaidinį, gen. von Trampe vadovaujamą, jis metė į tarpą tarp Borczyn ir pelkių į pietus nuo jo, kad atkirštų švedus nuo jų pėstininkų centro. Antroji linija buvo pasukta į šiaurę nuo Borczyn, išilgai miško, kad pultų švedus iš užpakalio. Švedų būklė pasidarė kritiška, jie buvo puolami iš fronto, sparno ir iš užpakalio.

Ne be reikalo švedai didžiuojasi tuo kontrmanevru, gen. Rehnschoeld įvykdytu: antrasis jų skaidinys, kuris jau buvo išrikuotas, gavo įsakymą pasisukti 180 laipsnių ir pulti saksoniečius, kurie grėsė iš užpakalio; generolai Moerncris ir Hcrnas gavo įsakymą pulti saksoniečius, esančius tiesiai priešais, o eskadronai, kurie dar tik artinosi, gavo įsakymą pulti saksoniečius, kurie, savo ruožtu, mėgino pulti iš sparno. Įvykusios toje vietoje kautynės buvo labai nuostolingos. Nežiūrint saksoniečių skaitlingumo (34 eskadronai prieš 21) švedų puolimas buvo vestas tokiu griežtumu, kad kautynės tarp Borczyn ir Vierzbice pasibaigė švedų pergale. Galų gale kautynės nulėmė šaltų ginklų smūgis, įvykdytas be jokio ugnies parengimo.

Saksoniečių kavalerija buvo išsklaidyta ir pradėjo trauktis "i stor confusion" (gen. Velling raportas). Vienas saksoniečių eskadronas įsiveržė Borczyn kaiman ir ten buvo sunaikintas. Du kiti eskadronai, ko-

Viršuje: Saksų kontramanevras.

Apacioje: Švedų smūgis kairiuoju sparnu.

Visi brėžiniai daryti straipsnio autoriaus

veši kairiojo sparno krašte, pastebėję, kad jų atsitraukimo kelias į šiaurę nuo Borszyn yra atkirstas, mėgino trauktis Vierzbice link, bet atsidūrė į gen. Velling 3 eskadronus, kurie, Karolio įsakymu, po kautynių kairiajame sparne, buvo pasiūsti dešiniojo sparno sustiprinimui. Visa gi gen. Šteinau kavalerijos masė pasitraukė tuo pat keliu, kuriuo buvo atvykusi, per Rembov.

Šteinau, matyti, buvo reikalingas ilgesnio laiko, kad sutvarkytų savo atsitraukusius dalinius, nes švedų persikėlimo per pelkes ties Rembov niekas netrukdy. Po persikėlimo švedai šiek tiek pasistūmė į kairę (į rytus), kad turėtų didesnę manevravimo laisvę ir savo puolimą tęsė toliau. Dalis jų kavalerijos tuo metu kovėsi su saksoniečių pėstininkų kairiuoju sparnu (antrasis skaidinys), su likusiais Rehnschield puolė, kad atkirstų Šteinau nuo pėstininkų ir suvarytų visą jo, dar besikaujančią, kavaleriją į Nidos pelkes. Saksoniečių generolai, kuriems dabar jau pasisekė savo eskadronus sutvarkyti, nelaukdami švedų puolimo, patys pradėjo pulti. Tikrumoje kitos išeitys jiems

ir nebuvo, jei norėjo išvengti sunaikinimo, besitraukiant iš kautynių lauko.

Susidūrimas įvyko laukuose į rytus nuo kaimo Rembov. Saksoniečiai kovojo su nepaprastu drąsumu, bet be pasisekimo. Po nuostolingų kautynių jie buvo priversti trauktis; švedų eskadronai juos persekiojo. Dalis jų buvo suvaryta į pelkes į vakarus nuo Klišovo, "kur jie iki ausrų skendo, ir iš kur nė vienas neturėjo galimybės išsigelbėti, nes pelkės buvo visiškai nepereinamos" (iš gen. Rehnschieldo raporto). Tik dalis Šteinau eskadronų, pasinaudoję į pietus nuo Rembov esančia brasta išvengė sunaikinimo.

Kol Šteinau kovėsi ties Rembov, buvo išspręstas ir saksoniečių pėstininkų centro likimas. Kaip jau anksčiau buvo minėta, gen. Schulenburgas, persikėlęs per pelkes į šiaurės vakarus nuo Kokot, buvo priverstas griebtis gynimosi. Proga pulti besikeliančius per pelkes švedus ir sutrukdyti jiems išsiriukuoti, buvo praleista. Batalionai užėmė pozicijas ir, kiek galėdami, trukdė švedų judėjimą savo šautuvų ir pulkų pabūklų ugnimi.

Švedai sugrupavo prieš saksoniečių pėstininkų (centrą), gen. Posse 8 batalionus, kurie stovėjo pasirengę pulti saksoniečius nuo Kokot tiesiog į vakarus, sustiprindami juos dar 2 batalionais ir gen. Velling 4 eskadronais, besiantinančiais per tą pat kaimą. Tuo pat metu 4 eskadronai iš Rehnschield grupės puolė Schulenburgą į kairįjį sparną.

Saksoniečiai drąsiai gynėsi, bet, netekę savo pulkų artilerijos, be to, dar apšaudomi savosios artilerijos iš Kulaki augštumos, buvo pagaliau priversti trauktis. Schulenburgui vis tik pasisekė didesnę dalį savųjų jėgų atitraukti į Kulaki augštumą, kur jis ir vėl pasirengė priešintis. Saksoniečiai jau buvo apsupti, jų atsitraukimo kelias atkirstas, bet centre dar vis ėjo kovos.

Augustas, kuris grėsiančio pavojaus nepastebėti negalėjo, nusprendė atitraukti savo kariuomenę iki Pinczov, kur vėl norėjo įrengti pasipriešinimo poziciją. Jo dešinysis sparnas jau traukėsi Pinczov link, dabar ir kairysis sparnas ir artilerija gavo pasitraukimo įsakymą. Bet Šteinau sparnas jau buvo išsklaidytas, dauguma karių paskendo Klišovo pelkėse, kas išsigelbėjo — atsidūrė (daugiausia be arklų) kitoje Nidos upės pusėje. Centras buvo žymiai nusilpęs ir išgelbėti jo jau nebuvo galima. Kautynės Kulaki augštumoje iš tiesų buvo tik saksoniečių kariuomenės agonija, kur kai kurios dalys tik gynė savo garbę. Iš visų pusių apsuptos — galų gale, jos pasidavė. Tarp pasidavusių dalių buvo ir Šteinau lietuvių pėstininkų pulkas, kuris, pagal švedų archyvinius davinius, buvo vienas iš tų pulkų, nežiūrint didelių nuostolių, geriausiai išlaikęs tvarką ir drausmę.

Švedų pergalė buvo visiška. Kautynių lauke liko daugiau kaip 2000 saksoniečių lavonų (jų tarpe buvo, žinoma, ir tam tikras skaičius lietuvių) ir daugiau kaip 2000 jų pateko į nelaisvę. Švedai paėmė daugybę vėliavų, visą saksoniečių artileriją (46 pabūklus), Augusto II štabo bylas, municijos atsargas, saksoniečių lauko iždą su visais pinigais ir vertybėmis ir t.t.

Paimtų vėliavų tarpe buvo ir 4 lietuviškos vėliavos, kurios buvo aprašytos mano studijoje apie senąsias lietuviškas vėliavas KARYJE 1956 m.

Pergalės ties Klišovo politinės pasekmės buvo didesnės, negu strateginės. Kai Augustas po kautynių atvyko į Krokuvą, "jis neturėjo net tiek, kad paguldytų kur savo galvą". Schirren, darydamas pranešimą 1869 m. kovo 13 d. Tartu universitete, šių kauty-

MŪŠIS PRIE ŠIAULIŲ

PLK. VLADAS MOTIEKA

Vilniuje leidžiamoji "Tiesa" išspausdino plk. Vl. Motiekos atsiminimus apie raudonosios armijos lietuviškosios divizijos mūšius prie Šiaulių 1944 m. rugpjūčio 17—19 d.

Minimoji lietuviškoji divizija buvo sudaryta iš prievarta 1941 m. į Rusiją išvartų lietuvių karių, o kiek trūko — papildyta rusais ir kitų tautybių kariais. Kovose su vokiečiais divizija turėjo didelių nuostolių. Žuvo daug lietuvių ir vietoj jų buvo įjungta vėl naujų kitataučių. Tik Lietuvą užėmę, gal papildė lietuviams.

Vienas sovietinis generolas — Pabaltijo karinės apygardos karinės tarybos narys ir politinės vaidybos viršininkas generolas N. Diominas skelbia, kad karui baigiantis, tarybinėje armijoje tarnavo ir kovojo apie 200,000 lietuvių. Daugelis lietuvių puolė Berlyną ir kovojo prieš japonus. Iš šio generolo pareiškimo matyti, kad 1944 m. antrą kartą rusai užėmė Lietuvą, daug lietuvių mobilizavo į raudonąją armiją.

Plk. Vl. Motieka yra tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, ir daug kas mūsų karininkų jį pažįsta. Šiuos jo atsiminimus persispausdiname, kadangi jie liečia mūsų gimtąją žemę Lietuvą ir tuo jie yra mums įdomūs.

1944 metų rugpjūtyje lietuviškasis junginys gavo kovinį uždavinį — parengti Šiaulių miesto gynybą ir

atremti visus priešo mėginimus įsiveržti į miestą tiek iš Kuršėnų, tiek iš Bubių pusės.

Junginio vadas nusprendė įvykdyti pavestą uždavinį, ginant miestą dviem šaulių pulkais pirmajame skaidinyje ir vienu — antrajame. Pirmajame skaidinyje iš dešinės įsitvirtino mano vadovaujamas pulkas, iš kairės — pulkininko Lunės pulkas, antrajame — pulkininkis Lysenko su savo pulku.

Vietovė į vakarus nuo Šiaulių — atvira, su retais vienkiemiais, lygi, tolydžio žemėjanti Švendrės miško link.

Gynybos organizavimo sąlygos joje buvo kiek nepaprastos: paprastai gynybos pagrindą sudaro pėstininkai, kitų ginklo rūšių padalinių remiami, o šį kartą pėstininkų buvo labai mažai. Teko jį ieškoti kitokio sprendimo. Nusprendėme pavestąjį barą ginti pulko prieštankiniais ir majoro Popovo artilerijos pabūklais, pastatytais priekinėje riboje tiesiam taikymui. Pabūklų pozicijas ir tarpus tarp jų išakėme pridengti kulkosvaidžių, automatų, ir snaiperių ugnimi. Prieigas prie pabūklų pozicijų iš fronto ir sparnų liepėme užminuoti prieštankinėmis minomis. Tokiu būdu šį kartą baro gynybos pagrindą sudarė tiesaus taikymo artilerijos pabūklai. Sandūrai su kairiuoju kaimynu laiduoti išskyriau į Dainų kaimo augštumėlę artilerijos būrį ir du sunkiuosius kulkosvaidžius. Šlapias pievas ir krūmus į šiaurę nuo Dainų užminavome. Dešinę

nių pasekmes apibūdino taip: "So furchtbar ist die Niederlage, dass alles auseinandertraeubt. Tage lang weiss man nicht einmal, wo der Koenig von Polen ist. Der Sieger zieht in Krakau ein, und der fluechtige Koenig sucht einen Ort, wo er Fuss fassen kann. Die Wirkung dieser Schlacht ist furchtbar" — pralaimėjimas yra toks baisus, kad viskas subyrėjo. Dienomis nežinoma kur yra Lenkijos karalius. Nugalėtojas įžengia į Krokuvą, o bėgantis karalius ieško vietos, kur jis galėtų sustoti. Šių kautynių pasekmės buvo baisios.

PABAIGA

Oginskio ir Vyšnioveckio pralaimėjimai Lietuvoje, Augusto II pralaimėjimas ties Klišovu, Varšuvos ir Krokuvos užėmimas ir, galų gale, savųjų jėgų stoka priešintis toliau, privertė lenkus vėl kreiptis į rusų carą Petrą I. Buvo pasiūsta delegacija į Narvą, kur tuo metu Petras buvo. 1704 m. rugpjūčio 19 d. buvo pasirašyta su juo gynimosi ir puolimo sutartis.

Petras tada pasiuntė generolą Repniną su 6 pėst. pulkais ir tiek pat kavalerijos pulkų į Polocką, o generolą Renegą su 3000 kariuomenės pas Vyšnioveckį. 1705 m. birželio mėn. Petras pats pajudėjo nuo Suomijos įlankos ir išžygiavo Lietuvos link. Liepos 15 dieną jis užėmė Vilnių, ir Gardine pasimatė su Augustu. Gruodžio 18 d. Petras su rusų kariuomenės dalimi paliko Vilnių.

Petrui iš Lietuvos išvykus, atskubėjo švedų generolas Dickert. 1706 m. kovo 8 d. ties Valkininkais jis

susidūrė su Oginskiu ir Vyšnioveckiu. Bet toks jau, mat, buvo lietuvių likimas šiame kare, ir šiose kautynėse Oginskis ir Vyšnioveckis buvo sumušti. Dabar jau niekas negalėjo pastoti švedams kelio — ir jie išžygiavo į Vilnių.

Antrasis švedų Vilniaus užėmimas buvo sunkus miesto gyventojams. Vilnius turėjo ne tik išlaikyti visą švedų kariuomenę, bet ir sumokėti jiems didelę kontribuciją. Sunkiausia "duoklė" švedams sumokėti turėjo jėzuitai. Vien tik jie privalėjo sumokėti 5000 červoncų. Ši suma buvo išdėstyta kiekvienam jėzuitui asmeniškai, o jų valdomieji dvarai ir kitas turtas buvo apdėti dar papildomu mokesčiu. Jei kuris nors iš jėzuitų nesumokėdavo paskirtu laiku jam uždėtą sumą — būdavo žiauriai kankinamas.

Pagal amžininkų parodymus "švedai, rinkdami kontribuciją, įsiverždavo į bažnyčias, plėšdavo bažnytinių turtų dėžes, apiplėšdavo šventuosius paveikslus ir imdavo viską, kas tik buvo vertinga. Jie nesigailėdavo net šventųjų indų, neretai atimdami tuos indus kunigams pamaldas laikant".

Švedų pasisėkimai Lietuvoje, kuri tik viena dar tebekovojo su jais (Lenkija buvo jau visa švedų užimta) ir, svarbiausia, Karolio žygis į Saksniją privertė Augustą prašyti taikos. 1706 m. rugpjūčio 14 d. Altranstate (netoli Leipcigo) Augustas susitiko su Karoliu. Taikos sutartimi Augustas buvo priverstas išsizadėti Lenkijos karališkojo sosto Leščinskio naudai ir dar asmeniškai parašyti jam pasveikinimo laišką.

pulko baro dalį su Kuršėnų plentu pavedžiau ginti majoro Gražio artilerijos padaliniams, leitenanto Putrino artilerijos baterijai ir majoro Gladkovo batalionui.

Voveriškių-Dainų ruožą buvo pavesta ginti majoro Popovo divizionui (be vienos baterijos) ir majoro Garnio batalionui. Šaudymui iš uždengtų pozicijų turėjau palikęs vieną haubicų baterija. Savo sektyklą irengiau daiktinio Andrijaivos tarybinio ūkio daržinės pastogėje. Praardę stogo skindelius, gerai matėme vietovę iki pat švendrės miško. Čia pat kieme įrengtoje slėptuvėje buvo mano vadovietė, aprūpinta radijo ir telefono ryšiais su diviziono vadovybe, pulko batalionais ir kairiuoju kaimynu. Vykdydami gautus uždavinius, pulko daliniai dieną ir naktį kasė apkasus, statė prieštankines kliūtis.

Tuo pat metu pietų-rytu kryptyje kelias paras su pertraukomis griaudė artilerijos kanonada. O Kuršėnų ir Bubių pusėje priešas tuo tarpu jokio aktyvumo nerodė: atrodė, kad čia jokio puolimo ir nežada būti. Bet tai buvo patvyrusio priešo gudravimas. Vokiečiai, norėdami suvaržyti mūsų rezervus ir atitraukti dėmesį nuo ruošiamo paėrindinio smūgio krypties, kelis kartus puolė Raseinius. Dėl Raseinių vyko atkaklios kautynės: miestas kelis kartus ėjo iš rankų į rankas.

Rugpjūčio 16 dienos popietėje sugriaudė smarkaus mūšio garsai Kuršėnų ir Bubių kryptyse, girdėjosi dažni artilerijos sviedinių ir retai, duslūs ir sunkūs aviacijos bombų sprogimai. O vakarop nuo Kuršėnų plentu pradėjo trauktis į Šiaulius automašinos, gurguolės, artilerija, o kiek vėliau ir pėstininkai.

Pulkas atsidadė akis į akį prieš puolantį priešą.

Rugpjūčio 17 dieną mūsų pozicijas puolė prieš sūnkieji ir smingantieji bombonešiai. Čia vienur, čia kitur su kurtinančiu trenksmu sprogo jų numestos bombos, iškeldamos žemių ir dūmų fontanus. Netrukus prie aviacijos bombų sprogimo prisidėjo tanki prieš artilerijos ugnis. Visa ginamoji pozicija skendėjo bombų ir sviedinių sprogimų viesule. Stebint iš sektyklos, atrodė, kad nuo tokios pašėlusios ugnies neišvengiamai turėsime didelių nuostolių, ir mūsų gynimosi pajėgumas žymiai susilpnės. Staiga prieš artilerija perkėlė ugnį į mūsų pozicijų gilumą, sviediniai ėmė kristi sektyklos rajone ir arčiau miesto. Telefono ryšiai su batalionais nutrūko. Susirišęs su batalionų vadais per radiją, susirūpinęs klausiu, ar dideli jų nuostoliai. Majoras Garnys žvaliai atsako — "Pozicijose mažai žmonių, užtat ir nuostolių beveik neturime: bus kam sutikti priešą". Labai nežymūs nuostoliai buvo ir majoro Gladkovo batalione.

Raud. armija žygiuoja Kauno gatvėmis 1944 m.

"Darbininko" klišė

LENKIJOS RYTINĖ SIENA IR LIETUVA

II. ATSKIRŲ KUNIGAİKŠTIJŲ IR JŲ SUSIJUNGIMO LAIKAI NUO 1138 M. IKI 1333/1340 M.

(Pirmą šios eilės straipsnį žiūr. vasario mėn. KARYJE)

Boleslovas III, Kreivaburnis, savo testamentu 1138 m., lenkų valstybę suskirstė į kunigaikštijas, kurios dalinai savarankės išliko apie 200 metų, rišamos tik bažnytinių ryšių ir bendro priklausomumo jausmo.

1138 metų testamentu Lenkijos rytinė siena buvo patikėta saugoti dviem kunigaikštijoms: šiaurėje Mozūrijai, valdomai Boleslovo III antrojo sūnaus, Boleslovo Garbanuotojo, ir pietuose Sandcmiriaus hercogijai, valdomai jo ketvirtojo sūnaus Henriko. Mozūrija turėjo valstybę saugoti nuo prūsų puolimų, o Sandcmirius nuo rusinų.

Savitarpinių kovų ir nesutarimų metu Mozūrų Boleslovas Garbanius pralaimėjo prieš Vladislovą, remiamą rusinų kunigaikščių Olgovičių ir 1145 m. turėjo atiduoti Olgovičiam Vizną prie Narvies. Atidavė ne vien tik pačią Viznos pili, bet ir visą aplinkinį kraštą, vėliau žinomą Viznos krašto vardu (ziemia Wiska).

(Boleslovas Garbanius kovojo, pasiremdamas prūsais ir vokiečiais, su broliu Vladislovu, norėjusiu atstatyti politinį Lenkijos vieningumą. Su prūsais jis kovojo 1148, 1161, 1165 ir 1167 m. Į paskutinį žygį prieš prūsus Boleslovas žygiavo kartu su savo broliu Henriku. Prūsams pavyko lenkų kariuomenę įvilioti į balas ir visą išžudyti, net kartu su Henriku, o Bolesloviui pasisekė pabėgti. L. E.).

Pro stogo plyši matau, kaip iš švendrės miško prieš pulko barą išsivertė daug tankų, kurie šaudydami ritosi mūsų pozicijų link. Paskui juos sekė priešo automatininkų grandinės ir šarvuotieji automobiliai.

Atidengė ugnį mūsų artilerija. Bet vokiečiai nestodami puola paskui tankus toliau. Žiūriu atidžiai: rūpi suprasti priešo sumanymą, nustatyti jo pagrindinio smūgio kryptį. Prieš Gladkovo batalioną matau iš viso apie dešimtį tankų ir retą pėstininkų grandinę, o į Garnio bataliono pozicijas artėja apie keturiasdešimt tankų, juos seka tirštos automatininkų grandinės ir daug šarvuotų automobilių. Aišku: kautynių sunkumą teks pakelti Garnio batalionui. Tuojau pat išakau haubicų ir pulko minosvaidžių baterijų ugnį nukreipti jo naudai.

Mūsų priekinė riba tyli: šaudyti tolimą priešą — bereikalingas šaudmenų eikvojimas ir savųjų pozicijų prieš laiką demaskavimas. Bet štai prabilo ir priekinė riba. Sugriaudė tiesaus taikymo artilerijos pabūklai, praplupo kulkosvaidžiai.

Puikiai pasižymėjo kautynėse majoro Gražio artileristai.

Į seržanto Šaltelio pabūklą artėjo trys tankai. Jų tarpe vienas "tigras". Prigludęs prie panoramos, Šaltelis taikosi ir laukia: prisileidžia arčiau. Įkastas kalvelės pašlaitėje pabūklas gerai užmaskuotas žole ir žemais krūmokšniais. Prieš tankai puldami šauds, bet pro šalį. Artyn, artyn... girdėti jau vikšrų žlęgsėjimas. Kai ligi tankų beliko apie 500 metrų, Šaltelis sukomandavo — Ugnis! Driokstelėjo šūvis. "Tigras"

Kaip ilgai Vizna buvo atskirta nuo Mozūrijos, nežinome, taip pat nežinome, kuriai rusinų kunigaikštijai ji buvo priskirta, jos geografinės padėties atžvilgiu, greičiausiai, Gardino.

(Gardino sritis yra neabejotinai senovės lietuvių žemė, tačiau istorinės žinios apie Gardiną prasideda tada, kai ji jau buvo pasiekusi rusinų politinė ekspansija. Pačiame 11 a. gale ar 12 a. pradžioje Gardinas patenka į jų rankas. Istorikai pirmuoju jų valdovu Gardine vadina Dovydą, Igorio sūnų, kurio pastatyta pilis ir įkurta sodyba kovose su jotvingais 1112 m. buvo sudeginta.

Istoriniuose šaltiniuose Gardinas minimas tik nuo 1253 m., kada ji trumpam laikui buvo užėmęs Haličiaus kunig. Danielius. Atrodo, teisinga yra žinia, kad 1240 m. Gardiną sunaikino Batu chano karvedys Kaidanas. Mindaugo kovoms su Haličiaus kunigaikščiais pasibaigus Lietuvos persvara, Gardinas jau pastoviai lieka jos rankose. Apie 13 a. vidurį ji iš rusinų atėmė Mindaugo brolio Daugsprungo sūnus Edivydas, ar Eidvydas, ir nuo tada Gardinas lieka viena stipriausių lietuvių tvirtovių pietuose.

Už senojo Gardino lietuviškumą, be argumentų, kuriais įrodoma ne tik jo apylinkių, bet ir tolimesnių sričių priklausymas lietuviams, liudija ir geografinė jo

pasisuko šonu ir sustojo. Dar vienas pataikymas, ir tankas suliepsnojo. Iššokusius iš jo vokiečius nuskynė kulkosvaidžio ugnis. Šaltelis greit nusitaiko į kitą tanką, ir vėl — ugnis! Bet ši kartą pro šalį. Maža pataisa. — Ugnis! ir tankas sudaužytu vikšru sukasi vietoje. Trečias tankas, pastebėjęs Šaltelio pabūklą, nukreipia į jį savo ugnį ir padidina greitį. Kas ką? Laimės tas, kuris sugebės pirmas paleisti taiklų šūvį. Jau sužeistas užtaisytos ukrainietis Ivanenko, žuvo sviediniu padavėjas gudas Terioškinas. Bet dar sveikas pabūklas, gyvi, pasiryžę žūti ar nugalėti taikytos Šaltelis ir antrasis sviedinių padavėjas Loginovas. Tarp tanko ir pabūko beliko tik apie 200 metrų. — Ugnis! Kliuvo! Tankas apsisiautė juodais dūmais, loštelėjo atgal ir sustojo.

Drąsiai kovėsi ir sėkmingai naikino priešo tankus vyr. leitenanto Indriulio, leitenantų Grėbliūno, Semionovo ir Ivaškos pabūklų būriai, šauniai pasirodė kautynėse leitenanto Putrimo artileristai.

Visame pulko bare priešo atakos buvo atremtos; jam niekur nepasisėkė įsilaužti į mūsų pozicijų gilumą.

Šiaulius puolė garsi "Grossdeutschland" tankų divizija ir kitos vokiečių dalys. Divizija turėjo iki 200 tankų ir vikšrinių pabūklų.

Tris paras (rugpjūčio 17—19 d.) vyko žūtbūtinės kautynės. Priešas atakavo dieną ir naktį, bet visos jo atakos sudužo į nepalaužiamą lietuviškojo junginio atsparumą. Šaulių mūšis buvo pirmasis junginio mūšis Lietuvos žemėje.

padėtis. Stovėdama natūraliame kelyje iš šiaurės į pietus, Nemuno užsilaužime į šiaurę, Gardino pilis, be abejo, buvo pastatyta tame krante gyvenusios tautos ir turėjo ginti Gardiną nuo išiveržėlių iš pietų ir pietvakarių. Jos paskirtis pasikeitė tik tada, kada Lietuvos valstybės sienos buvo nukeltos žymiai toliau į pietus ir kada išnyko ten pajėgios rusinų kunigaikštystės. Nuo tada Gardinas pasidarė viena svarbiausių Lietuvos tvirtovių prieš kryžiuočius, į čia traukiančius pro Rogardą. Nuo 1283 m. kryžiuočių puldinėjimai į šias sritis nesiliovė ligi pat 15 a. 1283 Gardino pilis buvo pirmą kartą kryžiuočių sugriauta, o apylinkės nusiaubtos. Atstatytoji pilis ilgai atlaikė visus puolimus, nors ją supančios sodybos dar daug kartų buvo sudegintos, 1296, 1306, 1311, 1312 m. Nuo Vytenio valdymo pabaigos Gardinas pasidarė stipriausia Lietuvos pietų tvirtovė, kurioje buvo organizuojamas ne tik gynimas, bet ir puolamieji žygiai į Prūsus ir Mozūrų. Nuo 1314 m. Gardiną, greičiausiai sritinio kunigaikščio teisėmis, laikė Dovydas, Gedimino žentas. Jam 1326 m. mirus, kryžiuočiai vėl Gardino pilį išgriovė 1328 m. Gedimino valdymo pabaigoje Gardinas priklausė Kęstučio valdomai Trakų kunigaikštijai. Pirmasis Kęstučio skirtas Gardino kunigaikštis buvo jo sūnus Patirgas, ten buvęs jau 1348 m. L. E.).

Kadangi apie 1172 m. pirmą kartą yra minimas mozūrų kštelionas Viznoje, reiškia tais metais Vizna vėl buvo mozūrų rankose.

Kazimierius II, Teisingajam (1177—1194) pavyko apjungti Lenkiją ir 1177 m. įsikurti Krokuvėje vyriausiu valdovu. Tada ir visa Lenkijos rytinė siena vėl atsidūrė vieno valdovo rankose, o Kazimieras II turėjo pakankamai jėgų ne tik gintis rytuose, bet ir pulti. Vedęs rusinų kunigaikštystę, jis kišosi ir į jų reikalus. Brastoje padėjo įsikurti savo seserėnui Romanui Mstislavičiui. Atrodo, kad kurį laiką Brasta buvo net jam simboliškai perleista valdyti (1180—1182). Nors pagaliau Brasta ir toliau liko rusinų kunigaikštijos centras, tačiau Kazimieras ten turėjo labai didelės įtakos.

Yra duomenų, kad ir Drohičinas prie Bugo, kurį laiką yra buvęs Kazimiero II valdžioje. Valdomas Vasilko Jaropolkovičiaus, Drohičinas parėmė jotvingius, kai Kazimieras prieš juos vykdė vieną savo keršinančių karo žygių. Todėl 1192 m. jis užėmė Drohičiną, tačiau, atrodo, nelgiam. Du Kazimiero karo žygiai į jotvingių kraštą, į dabartinę Baltstogės sritį, neturėjo, atrodo, tikslo padidinti savo teritoriją, o tik sustabdyti tolesnius jotvingių išbrovimus.

Žymesnis Lenkijos rytinės sienos judėjimas yra pastebimas Lešeke Baltojo valdymo metu. Tarp 1207 ir 1210 m. Rusinijoje dar nenusistovėjęs tvirtai valdžiai, Lenkijos sienos pasistumia iki Bugo upės ir vietomis ją net peržengia. Jis pasiėmė ir Brastą iš jo paties ten pasodinto Vasilko. Atrodo, kad 1210 m. buvo paimtas ir Drohičinas, šį kartą kiek ilgesniam laikui.

(Istoriko A. Naruševičiaus teigimu Drohičine jotvingiai 11 a. perkėlė savo sostinę iš to paties vardo miesto Cholmo apylinkėje, kuri yra Bugo vakarinėje pusėje. 1240 m. Drohičiną sunaikino totoriai. Netrukus jame pilį atstatė Mindaugas. Bet vėliau Drohičinas vėl pateko Valuinės-Haličiaus kunigaikščiams. 1274 m. Traidenis Drohičiną grąžino Lietuvai. L. E.).

Vladimiro kunigaikštijos sostan paties Lešeke pagalba pasodintas 14–15 metų energingas jaunuolis Daniellius, susidėjo su Naugardo ir Haličiaus Mstislavu Mstislavičiumi, trumpo ir sėkmingo karo žygio metu, 1216 m. atėmė iš lenkų Brastą ir didelį pasienio plotą už Bugo.

Tačiau vengrų remiamas Lešeke Haličiaus sostan grąžino, jau ten anksčiau karaliavusį, vengrą Kolomaną, vedusį jo dukrą Salomėją. Bet šis jo žygis pasibaigė nelaimingai, nes veržiam Danieliui pavyko prikaltinti lietuvius pulti lenkus. Jie išiveržė į Lešeko ir jo brolio mozūrų Konrado valdomas sritis, jas smarkiai nuterėjo. Mstislavui pasisekė atsimiti Haličių ir išsivesti nelaisvėn nelaimingąjį Kolomaną su Salomėja (1218 m.), o Danieliui pavyko sumušti 1219 m. Lešeką. Tarp Lešeke ir Danielliaus pagaliau įvyko taika, tuo užbaigdama Lešeke veiklą pagal jo rytinę sieną. Rezultate Lenkijos rytinė siena pasistūmė į rytus tik Drohičino sąskaiton.

Lenkų įtaka Rusinijos pietvakariuose Lešeke laikais buvo nustelbta stipresnės vengrų įtakos. O 1227 m. Lešeką nužudžius, jo sūnaus Boleslovo Gėdingojo valdymo metu, ta lenkų įtaka ten beveik visai išnyko. Tuo metu valstybės svorio centras buvo pasistūmėjęs į Sileziją, kur valdė Piastai, kurie Lenkijos rytinės sienos klausimais nesidomėjo. Prasidėję dažnesni lietuvių užpuodinėjimai turėjo tikslu lenkuose pasiplėsti, be kokių teritorinių užmačių.

Tuo pačiu laiku Danielliaus, kuris be Vladimiro jau valdė ir Haličių, galia kilo ir netrukus lenkai ją pajuto. Pirmiausia jie vėl neteko Drohičino prie Bugo (1238 m.), į kurį Mozūrų Konradas I, Lešeke jaunesnis brolis, istorijoje žinomas pašaukęs į Prūsus 1230 m. Kryžiuočių ordiną, buvo perkėlęs 1237 m. Dobrino Brolių ordino likučius, nenorėjusius įstoti į vokiečių ordiną ir taip susijungti su kryžiuočiais. Jiems jis buvo paskyręs kraštą "a medietate fluminum Bug et Nur usque ad metas Ruthenorum". (Nuo vidurio upių Bugo ir Nuro iki rusinų sienų.).

Jų uždavinys ten turėjęs būti kovoti su pagonimis jotvingiais, kurie nuo 1230 m. nuolatos užpuodinėjo mozūrų šalį, o, be to, jie turėję dar ir bauginti rusinus Pinske. Tačiau Broliai net nespėjo kaip reikiant įsikurti, kai 1238 m. Daniellius, keršydamas Konradui, surengė karo žygį ir užėmė Drohičiną. Ipatijaus kronika mini šį įvykį taip: "ir Daniellius tarė, negerai, kad mano tėvo palikimas yra užimtas kryžiuočių, riterių templininkų, ir jis su didėlėmis jėgom išžygiavo ir kovo mėnesį užėmė pilį ir nelaisvėn paėmė jų viršininką Bruno".

(Dobrino Brolių istorija ryškiai nušviečia tuolaitinius santykius tarp lenkų ir mozūrų iš vienos pusės ir prūsų iš kitos, turėjusi lemiamos reikšmės prūsų likimui ir Lenkijos rytinės sienos judėjimui, šiaurinėje jos dalyje. Milites Christi fratres de Dobrin karininis ordinas, įkurtas 1228 lenkų, mozūrų ir kujavų, žemėms nuo prūsų puldinėjimų ginti. Pirmoji būstinė — Dobrino pilis prie Vyslos, Mazovijos ir Kujavijos kunigaikščio Konrado pastatyta. Dobrino Brolių ordino atsiradimas yra susietas su pagyvėjusiomis pastangomis popiežiaus Inocento III valdymo laikais krikščinti pagonis ir naujakrikščių kraštuose kurti valstybes, betarpiškai popiežiaus priklausančias.

Pirmasis Prūsų vyskupas Kristijonas iš pradžių stengėsi ramiomis priemonėmis patraukti prūsus prie katalikų tikėjimo, bet kadangi jis veikė lenkų kunigaikščių padedamas, tai šie stengėsi laikyti naujakrikščius savo valdiniais ir apkrauti juos mokesčiais ir darbu. Tai prūsų tarpe sukėlė didelę reakciją prieš vientaučius, priėmusius krikštą. Kristijonas, popiežiaus Honorijaus III pritariamas, skelbė kryžiaus karą Pareinyje, šiaurės Vokietijoje, Čekijoje ir ypač Lenkijoje prieš pagonis, persekiojančius naujakrikščius. Daugiausia kryžininkų atsirado iš Lenkijos. Į

Prūsus buvo suruošti karo žygiai 1218, 1219, 1221, 1222 ir 1223 m. Prūsai atsilygindami nusiaubė Pamarį ir ypač Kujaviją ir Mozūriją. Kristijonas ir lenkų kunigaikščiai atsirado labai kritiškoje padėtyje. Sporažiškai ruošiami kryžiaus karai pasirodė netikusi priemonė. Šiomis aplinkybėmis savaime kilo mintis įkurti riterių ordiną, kuris gintų krikščioniškus kraštus nuo pagonių puldinėjimų. Iš pradžių norėta pasinaudoti vienu kuriuo iš Palestinos išvytus riterių ordinu, pirmausia Dievo Motinos Marijos vokiečių ordinu, ir buvo su jo viršininku Hermanu von Salza pradėtos derybos, 1226 m. Bet deryboms užstrukus, nutarta steigti atskirą riterių ordiną, priklausantį vysk. Kristijonui kaip popiežiaus įgaliotiniui. Dobrino Brolių ordinas buvo kuriamas tais pačiais pagrindais kaip ir kardininkų ordinas. Viršutinis ordino brolių drabužis turėjo būti baltas apsiaustas su išsiuvinėtu raudonu kardu ir raudona žvaigžde. Kunig. Konradas 1228 m. liepos 4 d. aktu padovanojo ordinui Dobrino pilį su visa apygarda ir visą žemės plotą, esantį tarp Vyslos ir jos intakų Kamenicos bei Chelmnicos ir prūsų gyvenamų vietų. Ordino narių skaičius jo įkūrimo metu, buvęs 14 ir pirmuoju magistru buvęs Brunonas. Naujo ordino broliai daugiausia buvę vokiečiai iš Meklenburgo. Mozūrų kunigaikščio padedami, jie pradėję puldinėti ir plėsti prūsus, bet šie labai smarkiai sumušę Dobrino Brolius ir mozūrų kariuomenę. Iš 14 brolių gyvų tepasilikę 5. Prūsai juos buvo apsupę Dobrino pilyje ir nors neįstengę jos paimiti, bet laikė ją apsupę, neleisdami niekam iš pilies išeiti.

Dobrino ordino nepasisekimai privertė kunig. Konradą vėl stropiau derėtis su vokiečių ordinu, kurio nariai atvyko į pavyslį 1230 m. ir nuo 1231 m. pradėjo kovoti su prūsais. Dobrino ordinas taip nustojo savo prasmės ir 1235 m. buvo formaliai sujungtas su vokiečių ordinu. Spėjama, kad susijungimas buvęs ne labai glaudus, nes 1237 m. vėl iškilo Dobrino Brolių ordino vardas. Išstoję iš vokiečių ordino, Dobrino Broliai vėl pasidavė kunig. Konrado globali. Jis juos įkurdino iš jotvingių atimtame Drohičine, pavesdamas jiems ginti lenkų žemes nuo jotvingių puldinėjimų. L. E.).

Keletą metų vėliau Boleslovas Gėdingasis, Konrado brolėnas, pasielgė panašiai įkurdindamas vokiečių riterius templininkus Lukowe. Jų ten išbūta ištiesi 30 metų (1253—1286), tačiau jų darbų vaisių nelikę jokių.

Atrodo, jog Konradas Drohičino nė negynė, matyti, jėgų jam pakako tik saugoti likusias sienas. Drohičino netekimas, greičiausiai, jo ir nejaudino, nes formaliai jo atsisakęs, Konradas vėl sueina į draugiškus santykius su rusiniais. Jo sūnūs Boleslovas ir Ziemovitas net susigiminiuoja su Danielium. Po 1248 m. mozūrai ir rusinai sutartinai kovoja prieš jotvingus. Šioje kovoje jie sudarė sąjungą su vokiečių ordinu, kuris 1254 m. užtikrino Danieliui ir Ziemovitui trečdalį užimtų žemių, jei tik jie padės Ordinui prieš jotvingus. 1254–55 m. žiemą, Danielius kartu su Ziemovitu vykdė karo žygį į jotvingių kraštą. Tame žygyje dalyvavo ir Boleslovo Gėdingojo pagalbinis kariuomenės dalinys.

Nors per eilę sekančių metų jotvingai buvo beveik išnaikinti tų karo žygių, o jų likučiai prisiglaudę Lietuvoje, tačiau jų kraštas nebuvo užimtas, taigi ir sutartis nebuvo išpildyta, nors Ordinas dar kartą 1260 m. birželio 15 d. Trosine (Troszyn) užtikrino Ziemovitui 1/6 jotvingių krašto, kuris vėliau gavo Podliachijos vardą. Tačiau nedaug ką tepagelbėjo bendras

lenkų, rusinų ir ordino žygis 1280 m. sunaikinęs jotvingių galią, puolimus toliau tęsė lietuviai.

Nors Danielius dabar buvo geruose santykiuose su mozūrais, tačiau su Krokuvos — Sandomiriaus kunigaikščiu Boleslovu Gėdinguoju jis taikos nelaiškė. Čia jis ėjo savo tėvo Romano pėdomis. Norėdamas praplėsti savo galią į vakarus, jis 1244 m. paėmė Liubliną ir nuteriojo plačias apylinkes apie jį ir Lukow.

Taigi nuo 1244 m. iki 1253 m., kai jis vainikavosi karaliumi Drohičine, Lenkijos rytų sienos pietinė dalis buvo vėl atstumta prie Vyslos. Po trumpo lenkų atsigavimo, rytinė siena dar ir antrą kartą buvo atstumta prie Vyslos 13 a. pabaigoje.

Tačiau Danielius nebuvo pakankamai stiprus, nors, norėdamas vakarų paramos, net linko prie Romos, ir jis negalėjo išlaikyti savo nukariautų plotų, kuriuos, atrodo, 1253 m. prarado.

Netrukus po šių įvykių prasidėjo nauji stiprūs užpuldinėjimai lietuviai, vadcuojamų kunigaikščio Mindaugos, ypač 1255 m., o be lietuvių ir totorių, vedamų Burundajaus 1259 m., kuriuos parėmė, tuo metu jau atkritęs nuo Romos, Danielius ir jo brolis Vasilko. Tačiau tai būta grynų pasipilėšimo ir teriojančių karo žygių, kurie nesiekė teritorijos atplėšimo, nors Liublinas ir jo apylinkė iki pat 13 a. galo lieka kovų objektu.

(Danielius Romano sūnus, 1201—1264, Haličiaus kunigaikštis, tais laikais vaidinęs didelį vaidmenį lietuviai — rusinų santykiuose, norėdamas nusikratyti totorių jungo, 1246 m. prašė popiežių Inocentą IV pagalbos, už tai žadėdamas sujungti pravoslavų bažnyčią su katalikų. 1253 m. popiežiaus legatas, atimtame iš jotvingių Drohičine Danielių vainikavo karaliaus vainiku. Tarp kitko, tais pačiais metais Mindaugas buvo vainikuotas Lietuvos karaliumi. Iš to legato skelbiamo kryžiaus karo prieš totorius nieko neišėjo ir Danielius atsisakė nuo unijos įgyvendinimo.

Ištvirtinęs Haličiuje, Danielius sudarė sąjungą su lenkais prieš jotvingus ir 1248, 1253 ir 1254 m. suruošė tris žygius į jotvingių kraštą, ten viską degindamas ir naikindamas, o gyventojus žudydamas arba imdamas nelaisvėn. Jotvingai neįstengė atsispirti sujungtomis Haličiaus, Valuinės, Krokuvos ir Mozūrijos jėgoms ir buvo priversti mokėti duoklę. 1254 m. Danielius sudarė su kryžiuočiais sutartį, kuria ordinui turėjo tekti 2/3 jotvingių krašto, o sąjungininkams 1/3.

Santykiuose su lietuviais Danielius pasinaudojęs Tautvilo, Erdvilo ir Vykinto sukilimu prieš Mindaugą, norėjo užimti vadinamą Juodąją Rusę — visas žemes į pietus nuo Nemuno vidurupio. Sukilimui nepavykus, Tautvilas ir Eidvydas, Daugsprungo sūnūs, paspruko pas Danielių, kuris buvo vedęs jų seserį. Pabėgėliai davė progos Danieliui pradėti karą su Lietuva dėl jos užimtų rusinų žemių į pietus nuo Nemuno augštaplo ir susidaryti didžiajai koalicijai prieš Mindaugą, į kurią buvo įieję jotvingai, Livonijos ordinas ir vakariniai žemaičiai.

1249 m. Danielius puolė ir užėmė Zietelą, Volkoviską ir Slanimą. 1252 m. jis puolė Naugarduką, bet buvo atmuštas. Tuo pat metu Mindaugo sūnus Vaišėla gausiausiai Tursko apygardą Valuinėje.

Pagalčiau 1254 m. buvo pasirašyta taika tarp Mindaugo ir Danieliaus, pagal kurią Mindaugas sutiko pavesti Danieliaus sūnui Romanui valdyti Naugarduką, Slanimą, Volkoviską ir kitus miestus Juodojoje Rusėje. Mindaugo duktė turėjo būti išleista už Danieliaus sūnaus Švarno.

Č Y P I Š K Ē

ANT. BERNOTAS

(Pradžia KARIO Nr. 2)

Leidžiantis į šia pakalnę, Olėsė pastebėjo, kad čia buvo kažkas įvykę. Enkavedistai ir stribai vėl sukilo, pasiėmė šautuvus po pažastimis ir, pasiruošę šauti, bailiai žvalgėsi į šlaituose auganti mišką. Vieškelyje klaksojo raudonai rudos kraujo dėmės, o kelio pakrastyje gulėjo galva atvertęs nukautas arklys. Arkliai, užuodę kraujo kvapą, trepsėjo, prunkštė, baidėsi ir niekaip nenorėjo eiti pro savo mirusįjį draugą.

Pakalnėje, tuojau prie tilto, jo dešinėje pusėje gulėjo nuo kelio pylimo nusiritęs porinis vežimas nu-laužtu rodikliu. Greta vežimo, dar pakinkytas, pusiau įmirkęs užtvankos vandenyje, gulėjo kitas negyvas arklys, pastatęs styrinčias kojas į viršų. Ir čia aplinkui buvo pritaškyta kraujo ir primėtyta visokių daiktų.

Pavažiavus galiuka smėlėtu Dubysos krantu, perkirtus nedidelį upeliūkštį ir pakilus į kalniuką, kairėje pusėje, už nedidelės sodybos, buvo retomis pušimis apaugęs kalnelis. Kalnelyje matėsi keletas vyrų, kasančių duobes, ir geltonavo supiltos smėlio krūvos. Matyt, ten buvo kas nors laidojamas.

Olėsė žino šį kalnelį. Vieną kartą jį, grįždama su draugėmis iš atlaidų savo valsčiaus miestelyje, buvo užėjusi šio kalnelio pasižiūrėti. Kalnelyje yra senos rusų kapinės, įkurtos nežinia kada. Kapinės buvo aptvertos tvora ir turėjo vartus. Bet tvora per ilgus laikus buvo supuvusi ir išvirtusi ir tik šen bei ten iš didelės žolės kyšojo koks stulpelis arba pakrypęs kuolas. Kapinėse stovėjo keletas senų, apkerpėjusių ir sulinkusių medinių ir metalinių dvigubomis kryžiavo-nėmis kryžių, įbestų į akmeninius pamatus. Akme-nyse ir kryžių lentelėse buvo išskalti vos išskaitomi rusiškomis raidėmis įrašai. Kapų jau beveik nebebuvo matyti, o jų vietose augo ir žydėjo tarp vešlios žolės šen ir ten išsimėtę, visai sulaukinęję žieminiai jurginai, šimtažiedžiai ir margaspalviai floksai.

Pasakojama, kad kadaise valsčiaus miestelyje bu-vo išikūrę rytų apeigų vienuoliai. Miestelyje jie turėjo bažnyčią, o šiame kalnelyje laidoję savo mirusiuo-sius. Be vienuolių, kalnelyje laidojęsi taip pat ir miestelyje buvę įvairūs rusų valdininkai ir vienas kitas apylinkėje gyvenęs rusų tautybės gyventojas. Bet šitai buvo labai seniai ir niekas nebeatmena, kada

Tačiau 1258 — 1259 m. Daniellius talkininkavo to-toriams puolant Lietuvą. Lietuviai, keršydami už Da-nielliaus dalyvavimą totorių puolime, atėmė iš jo sū-naus Romano visas, anksčiau sutartimi pavestas, že-mes ir patį Romaną užmušė. L. E.).

1244 m. Rajgrote, jotvingų pasienio tvirtovėje, randame mozūrų igulą, tačiau, greičiausiai paliktą ten tik laikinai, nes tuo metu jotvingai buvo mozūrų Kon-rado sąjungininkai jų kovoje su Krokuvos — Sando-miriaus Boleslovu Gėdinguoju. Vėliau Rajgrodas yra vėl jotvingų, dar vėliau lietuvių rankose, o 14 a. vi-duryje jau priklausio vokiečių ordinui.

Jotvingai ir lietuviai kartais paremdavo mozūrus jų kovoje su lenkais. Kartais jų santykiai yra buvę visai geri. Mozūrų Konradas I, žygiuodamas į Krok-uvos — Sandomiriaus kraštą, kartais sulaukdavo jot-vingų talkos prieš savo broliėną Boleslovą. 1238 m. Konradas išleido savo dukrą Ludmilą už žemaičių kunigaikščio Treniotos, 1263 m. pasidariusio net vi-sos Lietuvos Didžiojo kunigaikščiu.

1253 m. Gniezno arkivyskupas Pelka išventė do-mininkoną Veitą Lietuvos vyskupu. Tačiau naujam vyskupui neteko matyti savo dieocijos. Mat, tada ėjo varžybos dėl įtakos Lietuvoje, kurios vyskupu savo kandidata buvo numatę 1251 m. ir vokiečiai iš Kul-mo ir, pagaliau vokiečių ordinas, kurio kandidatas Kristijonas buvo Mindaugo įsileistas Lietuvos vysku-pu. Laimėjo stipresnių vokiečių įtaka.

Kryžiaus karo mintis prieš pagonis totorius, lie-tuvius ir jotvingus dažnai minimas lenkų kunigaikš-čių ir vyskupų laiškuose su Kurija. Juose kartais yra raginama skelbti tokį karą. Tačiau, kiek žinome, tik

vienas toks Kryžiaus karas buvo lenkų suruoštas 1161 m. ir tai į šiaurę, prieš prūsus.

Pirmoji popiežiaus bula, kurią būtų galima pa-vadinti Kryžiaus karo bula prieš totorius ir lietuvius buvo paskelbta 1247 m. vasario 7 d., po pirmojo dide-lio totorių puolimo ir išleista popiežiaus Inocento IV, kuris nuolatos domėjosi Rytai.

Sekanti Inocento IV bula "Contra Tartaros ac etiam alios paganos", (prieš totorius ir taipgi kitus pagonis), paskelbta 1253 m. gegužės 14 d., yra tikra Kryžiaus karo bula, kuri kalba apie Lenkiją, esančią pavojingoje pozicijoje prieš totorius, saugojančią var-tus į krikščioniškąjį pasaulį. Iš čia, atrodo, Lenkija ir savinasi tą krikščioniškojo vakarų pasaulio sargo vietą.

"Prieš lietuvius ir jotvingus Inocento IV ipėdinis, Aleksandras IV vėl liepė 1255 m. skelbti Kryžiaus ka-rą Lenkijoje. Skelbimą vykdė pranciškonas Bartolo-mėjus iš Bohemijos, kurį visi jo brolijos nariai Len-kijoje, Bohemijoje ir Austrijoje turėjo paremti, šauk-dami tų kraštų gyventojus į karą su lietuviais ir jot-vingais, dum iidem christianorum finitimas videlicet Poloniam et quosdam alias vicinas provincias hostili-ter invadentes, multos ex populo christiano morti et infinitos captivitati dederunt (kai jie krikščionių gre-timas, būtent, Lenkiją ir kai kurias kitas kaimynes provincijas priešiškaai užpuldami, daugelį iš krikščio-nių žmonių nužudė ir begalę į nelaisvę paėmė).

Vokiečių ordinui prašant, šitas šaukimas, praėjus dviem metam ir vėliau dar keletą kartų pakartotina-i, buvo apribotas. Būtent, ten kur jau šaukimas į karą prieš Prūsiją ir Livoniją buvo vykdomas, ten šis šau-kimas buvo uždraustas.

(Bus daugiau)

pasku'inis numirėlis šiose kapinaitėse buvo palaidotas. Dabar kapinės susilaukė naujų gyventojų.

Tik vėliau Olėsei buvo papasakota, kad prie Dengtilčio malūno vakar įvykusios kautynės: kai enkavedistai su sugaudytais išvežamaisiais keliais vežimais artėję prie Dubysos, stačiuose vieškelio šlaituose jų jau laukę lietuvių partizanai. Kai emvedistų vežimai pradėję leistis į pakalnę, iš miško į juos pasipylusi partizanų ugnis ir buvusios numestos granatos. Šūvių ir granatų sproginėjimo pergąsdinti arkliai pasinešę zovada į pakalnę. Pirmieji vežimai pralėkė tiltą, bet paskutinis nepataikęs, užkliuvęs už tilto atramų, apvirtęs ir visus emvedistus išpylęs į vandenį. Vienas emvedistas stacia galva pataikęs į cementinį tilto stulpelį ir tuvs vietoje užmuštas. Tik pravažiavę tiltą emvedistai atsipeikėję ir pradėję atsisiaudyti. Bet jau tuvs pėrvėlu: keletas emvedistų tuvs nukauta, keiojika sunkiai sužeista, užmušti du arkliai, o dalis išvežamųjų, pasinaudoję samyšiu, suspėję pabėgti į mišką. Lietuviai partizanai, greičiausiai, nenukentėję.

Atvažiavus į miestelį, jų jau laukė keletas emvedistų, stribų ir raudonarmiečių. Milicijos viršininkas, laikydamas saraša rankoje, pavardėmis tikrino atvežtuosius. Pamatęs Olėsės motiną, jis susidomėjo:

— O kas tamsta tokia būsi?

— Aš jos motina ir važiuoju kartu, — atsakė senutė ir linktelėjo galva į Olėsės pusę.

— Kaip pavardė?

Senutė pasisakė savo pavardę. Viršininkas dar kartą peržiūrėjo saraša, bet, neradęs jame senutės pavardės, supyko ir užriko:

— Eik tamsta po velnių! Mums tokia nereikalinga. Tamsta niekur nevažiuosi. Tuojau keliauk namo!..

Kai senutė mėgino aiškinti, kad jos duktė serga, turi mažą kūdikį ir labai reikalinga nuolatinės priežiūros, milicijos viršininkas atgalia ranka pagrūdo ją į šalį ir senutė nusiritto į dilgėlėmis prižėlusį patvorį.

Jai nebuvo leista net atsisveikinti su išvežamaisiais. Ji sėdėjo patvoryje ir verkė. Tokio galo ji susilaukė...

Išvežamieji gi tuo tarpu buvo nuvaryti į valsčiaus vykdomojo komiteto patalpą. Komiteto pirmininkas Ilgarūbis sėdėjo ligi žemės prirūkytoje ir prižiūsklintoje patalpoje ir peržiūrėję savo popierius.

— Hmm, sveiki! — su panieka šyptelėjo jis, pamatęs suimtuosius. — Čia, va, draugas Pranai, pasirašyk ta saraša. Jame surašytas visas tamstos turtas. Kai kada nors sugrįši, atiduosime atgal. Tarybinė valdžia svetimo nenori.

Komiteto pirmininkas Ilgarūbis Olėsei ir Pranui buvo gerai pažįstamas. Jis gyveno netolimame dvare ir ten keletą metų buvo kumetis. Kaip žmogus, jis buvo padorus, ir niekas juo nesiskundė. Beveik kas dieną jis veždavo į pieninę dvaro pieną, važiuodavo pro šalį ūkininko, pas kurį Olėsė tarnavo, ir jiedu beveik kasdien susitikdavo. Ir pasikalbėdavo.

Tačiau vėliau, priešui užėmus mūsų kraštą, jis pradėjo plaktis prie jo. Jis pradėjo bėgti po žmones, klausėsi, kas ką kalba, ką daro — ir viską pranešinėjo. Netrukus buvo paskirtas dvaro komisaru. O vėliau ir valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku. Olėsė nesyki girdėjo jį rėkaujant ir grąsinant, kad tarybinė valdžia priešus greit sutvarkys, kad jiems tokių nereikia ir kad visi tokie greit bus išvežti ten, kur baltosios meškos gyvena.

Dabar Olėsė puolėsi klausiti jį, kas čia pasidarė ir kodėl jie išvežami. Juk jis pažįstas juos nuo mažų

dienų, žinąs jų turtus, žinąs, kokie jie "buožės" ir "liaudies priešai". Čia turi būti kokia nors klaida.

— Žinau, žinau gerai ir pažistu. Kitą kartą buvote padorūs žmonės. Bet ne dabar. Hmm!.. O kas turėjo trisdešimt penkių hektarų ūkį, kas į savo namus priiminėjo miške besislapstančius banditus, kas atsisakė dėtis į kolchozą, ar ne jūs?.. Toks jau valdžios parėdymas. Nieko čia blogo. Pagyvensite kitur, svieto pamatysite. Tarybinė žemė plati ir vietos visiems užteks. Mums čia tokių nereikia. Keliuokite!..

Po to jie buvo nuvaryti į miestelio pradžios mokyklos patalpas, kur rado daugiau tokių pat išvežamųjų. Kai kurie pažįstami arba net ir kaimynai.

Valgyti jiems niekas nedavė. Čia stovėjo tik kibiras su vandeniu, kurio nuolat pritrūkdavo. Olėsė valgyti ir nenorėjo: ji buvo tokia nusilpusi, tokia abeinga viskam, kad norėjo gultis kur nors, užmigti ir daugiau nebepabusti. Bet gultis nebuvo kur, jie galėjo tik sėdėti mokyklos suoluose ir prisiminti vaikystės dienas, kai jie lankė tokią pat savo gimtinės kaimo mokyklą, mokėsi ir buvo laimingi. Taip, jie buvo laimingi. Bet nelaiminga jų dukrelė Regina: ji, štai, sėdi suole ir mėgina įsivaizduoti, koks čia vaikas paprastai sėdi. Ji rado net to vaiko paliktų sąsiuvinį ir mėgina skaityti, ką jis ten parašęs.

Pranas su Regina valgo duoną ir lašinius, pasigerdami vandeniu. Jie įsidėjo kelionėn visą duoną ir lašinių, kiek tik jų turėjo. Jie žino, kad kelionėje negaus, o namie negi paliksi. Jie dabar teturėjo mažai duonos, o dar mažiau lašinių, bet savam krašte vis kaip nors gaiėjo gyventi. Dievas žino, kaip bus kitur?

Mokyklos viduje ir lauke stovėjo ginkluoti sargybiniai ir jų niekur neišleido. Vaikai klykė, moterys verkė ir dejavo, o vyrai sėdėjo tylūs ir nusiminę, lyg baisiojo maro dienomis.

Pavakare prie mokyklos atvyko kariniai sunkvežimiai, jie visi buvo išvaryti į lauką, su savo daiktais susodinti į sunkvežimius ir dabar ši vilkstinė plentu pajudėjo apskrities miesto link.

Apskrities miesto stotyje, ant šalutinių bėgių jų jau laukė ilgas prekinis traukinys. Čia buvo prisigrūdę daugiau sunkvežimių, švaistėsi ištisi būriai emvedistų, milicininkų, mongoliškos išvaizdos kareivių ir nežinomos paskirties civiliai apsirengusių asmenų. Visi ginkluoti ir pasiroučę kovai su nežinomu priešu.

— Kokie mes galingi ir kaip mūsų priešas bijo, jei prieš beginklę saujelę sutelkė tokią armiją savo žmonijai, — pamastė Olėsė.

Dabar jie buvo sugrūsti į prekinis vagonus: vyrai sau, moterys su vaikais — sau. Ir užrakinti. Pranas tik spėjo su Olėse ir vaikais atsisveikinti, — kas žino, gal ir amžinai, juk niekas nėra garantuotas, kad jis nuyks ten, kur priešas juos sumanė išvežti, ir kad pakeliui nenumirs, — ir pasiimti dalį maisto. Vagonuose buvo paskleista kiek šiaudų ir padėti indai su vandeniu. Su visu kitu — žinokitės! Juk vistiek šie žmonės paskirti mirčiai ir sunaikinimui...

Prieš aušrą jų traukinys pajudėjo į rytus. Paprastai iš rytu ateina šviesa ir išganymas, tačiau jiems iš ten sklido mirtis ir tamsybė...

Olėsė girdėjo, kad pakelės medžiuose švilpavo paukščiai, tarškėjo vežimai, žmonės ką nors dirbo, ji jautė, kad lauke yra šviesu ir saulutė maloniai šviečia, — tačiau visa šita ne jiems, jie jau ne šio pasaulio žmonės...

Ir taip jie važiavo ir važiavo. Nežinia kur, amžinai ir nepaliaujamai. Traukinys paeina keletą kilometrų, pastovi ir vėl važiuoja. Kartais atsidarydavo

vagono durys, palydovai kareiviai jiems įmesdavo porą kepalų duonos, džiovintos žuvies ir pripildavo kibirus šviežio vandens. Tada į vagoną įsiverždavo gaivaus oro srovė ir juos apakindavo skaisči dienos šviesa. Juk jie važiavo prietemoje: mažutis, virbais apkaltas langelis palubėjo tepleisdavo tik mažai šviesos, o ypatingiems reikalams išpjauta skylė grindyse buvo labai blogas vėdintuvas.

Kiek dienų jie taip važiavo — niekas nežino. Olėsė dienas mėgino skaičiuoti ant pirštų: pritrūko rankų ir kojų pirštų. Kiti kalendorių braižė ant vagono sienos — bet ir jiems laikas susimaišė. Kai atidarydavo duris, ji matė nepažįstamas vietas, svetimus žmones ir svetima kalba užrašus ir iškasas. Rusų kalbos ji nemokėjo. Tačiau atsirado ir tą kalbą mokančių: jie paaiškino, kur jau atsidadė.

Olėsė per tą laiką mažai valgė, tik gerdavo vandens. Ją apėmė kažkokia apatija, nevilts ir abuojuamas viskam. Jeigu ji numirs vagonė? Tegu, Ją išmes lauk kaip dvėselieną, kaip jau ne vieną iš čia išmetė. Kur nors į pagriovį...

Ji visą laiką snūduriavo, atsirėmusi į vagono sieną ir galvodavo, ką dabar veikia Pranas, esąs kur nors gretimame vyrų vagonė. Ar jis neserga ir ar ištvers kelionę? Juk jis turės perimti auginti vaikus, jei ji numirtų. Gyventi ji jau nebesitikėjo.

Jai nepaprastai skaudėjo krūtinę ir ji be paliovos kosėjo. Atrodė, kad jcs krūtinėje jau nieko nebebuvo, net širdies — tik kiaurymė.

Vežamieji su savo dalia jau apsirato: nebeverkė ir nebedejavo — taip turi būti ir niekas jų likimo nebekakės. Netgi vaikai buvo ramūs. Regina išdrįso su kitais kartu važiuojančiais vaikais pasikalbėti ir net ši tą žaidė — tai dėliojo šiaudgalius, tai išskudurų rėdė lėles. Pati mažoji nebeklykė, tik erzėdavo ir beviltiškai unksėdavo. Atrodė, kad ji gyvena paskutines savo gyvenimo valandas. Motina ją pažindydavo ir vėl paguldėdavo į šiaudų krūvą. Nebuvo nė kur nusiprausti, nė kaip nuvalyti. Motina jau suplėšė visus savo marškinius ir paklodę ją bevalydam, ir skudurus išmetė lauk.

Galop jie atvažiavo ir sustojo. Kur — niekas nežinojo. Aplink buvo begaliniai pušynai, pamarginti eglėmis ir kitokiais medžiais. Prie geležinkelio buvo maža stotelė — kelios pusiau sulūžusios trobelkos, apdirbto lauko sklypas ir iš miško išsirangęs upeliūkštis.

Juos išvarė į pakelės pievą ir čia leido susitvarkyti ir nusiprausti. Kokie jie buvo purvini ir nešvarūs, kaip kiaulės vidurvasarį, išlindusios iš sruyno... Ir koks malonus ir gaivinantis upelio vanduo!

Dabar vyrai galėjo susitikti su savo šeimomis. Atėjo ir Pranas. Jis labai apsidžiaugė, kad Olėsė ir vaikai dar gyvi. Juk tiek daug pakeliui išmirė...

Jie susėdo prie upelio juodalksnio pavėsyje ir kalbėjosi. Pagaliau jie čia — išrauti iš savo gimtosios žemės ir numesti į ši nežinoma pasvietį. Ar jie čia prigis — niekas negalėjo pasakyti.

Buvo jau vasara. Saulė kaitino visu stiprumu, laukas mirgėjo mažomis bangelėmis lyg įkaintinta krosnis, vėjo judinamas šilas dusliai ošė ir nešė svaiginantį sakų ir spyglių kvapą, troškų ir migdantį, čiulbėjo paukščiai ir plasnajo drugiai.

Jei tai būtų savame krašte — galėtų pasakyti, kad gražu. Ir jei tau nieko netrūktų...

— Kokia tu sudžiūvusi, Oliut, — stebėjosi Pranas. Jis nenorėjo pasakyti, kad Olėsė atrodė baisiai. Tikras numirėlis. Tik skeletas, aptrauktas gelsva oda

ir apmėlusiomis akimis. Ji gulėjo užmerkusi akis ir jos krūtinė vos kilnojosi.

Pranas tuo tarpu skabė pievoje rastas rūgštynes ir jas godžiai valgė. Davė ir Regina. Olėsė nenorėjo nė rūgštynių.

Savo įsidėtą iš namų valgį jie buvo jau seniai išbaigę. Baisiai norėjosi valgyti, bet niekas nedavė. Juos atvežęs traukinys jau buvo nuvažiavęs tolyn, aplinkui stovėjo sargybiniai ir akylai stebėjo, kad niekas nemėgintų pabėgti. Ir kur čia galėtų bėgti? Ar į tuos begalinius miškus? O gal ir nebloga būtų miškuose?.. Reikia manyti, kad kirtimuose sirpsta uogos ir palaukių samanose dygsta grybai. Vasarą maitintis galėtų...

Kai rūgštynių nebeliko, Pranas ėmė skabyti smilgas ir jas valgyti. Valgomos ir smilgos. Tik reikia atgargiai paimiti už viršūnėlės ir ištraukti. Tarp lapiukų buvęs smilgos šiaudelis yra minkštas, žalsvai balzganas ir sultingas. Netgi kiek saldokas.

Vandens tai galėjai gerti kiek tinkamas: upelio vanduo neišsenkamas.

Toje pievoje jie ir nakvojo. Niekas nežinojo, kur jie keliaus ir kaip ilgai čia pasiliks. Sargybiniai į klausimus neatsakė ir į jokiais kalbas nesileido. Kiekvienas susigūžė, kur patogiau ir užsidangstė skarmalais, kokie po ranka pakliuvo. Naktis buvo šilta, netgi tvanki, gulėti nešalta, tik reikėjo gintis nuo uodų. Tie lindo nesvietiškai. Norėjo iščiulpti paskutinį kraujo lašą.

Gulėti būtų buvę gražu, netgi romantiška, jei ne alkis. Pievoje jau nebebuvo nė rūgštynių, nė smilgų. Vienas kitas bandė skabyti betkokias žoles ir lapiukus valgyti. Kai kurios žolės pusėtinios, kitos — neįmanomos valgyti. Tačiau dauguma susirietę gulėjo, klausėsi uodų zyzimo ir laukė nelemto galo.

Tik kitą rytą iš kažkur atvažiavo keli arkliais kinkyti vežimai. Į vežimus leido sėsti tik visai nusilpusiems, ligoniams ir mažiems vaikams. Visi kiti turėjo vilktis paskui vežimus mažų, duobėtu ir provėžomis išvažinėtu miškų keliuku. Kol įvažiavo į geresnį kelią.

Olėsė buvo įsodinta į vežimą — juk su mažų vaiku ant rankų ji niekur nebūtų nuėjusi. Nedidelis malonumas ir vežime: vežėjai, nieko geresnio neturėdami, buvo palaužę pušų ir eglių šakų ir jas į ratus įmetė. Bet vis geriau, negu vilktis pėsčiam.

Tik pavakare vilkstinė pasiekė kažkokią stovyklą. Čia stovėjo visa eilė barakų, aptvertų spygliuotų vielų tvoromis, vaikštinėjo ginkluoti sargybiniai, toliau gulėjo priverstos neapmatomos krūvos rąstų ir lentų, užė ir burzgė traktoriai ir sunkvežimiai, šūkavo žmonės, šniokštė ir bildėjo lėntpjūvės mašinos, tauškėjo mėtomos lentos. Žemiau kalvelės už rąstų krūvų vakaro saulėje raudonai blizgėjo plati upės juosta. Šioje ir anoje upės pusėje kilo augštokos kalvos, išraižytos skardžiais ir apžėlusios tamsiai žaliais pušynais. Kai kur miškai buvo iškirsti ir kalvos stirksėjo pilkais pakaušiais.

Tai va, kur jie gyvens, kur bus jų "antroji tėvynė", kur lies prakaitą ir kur bus palaidoti jų kaulai. Šiuose neapmatomuose miškuose ir šios lėntpjūvės aplinkumoje.

Vakare jie gavo iš bendros virtuvės valgyti: po gabaliuką juodos duonos ir po dubeniuką skystos sriubos. Ir tai buvo labai skanu: po tiek laiko gauti šiltos sriubos — juk tai tikra prabanga! Kiekvienas būtų suvalgęs po kelias tokias porcijas, bet niekas daugiau nedavė.

Jie buvo apgyvendinti barakuose: Olėsė su vaikais moterų skyriuje, Pranas — kartu su vyrais. Tarp daugybės kitų įvairiausių tautybių žmonių, gyvenančių čia jau nežinia kiek laiko. Anksčiau gyvenantieji buvo įsitaisę įvairiai: dalis jų turėjo lovas, sukaltas iš neobliuotų lentų ir "apalkų", į kurias buvo pasikloję kas pasirautes žolės, kas samanų ir apdangstę šioškiais tokiomis skudurais. Kiti, kurie lovų dar nespėjo įsigyti arba jų neužteko — gulėjo barako pasieniuose, pasimetę šakų ar žolės arba pasikloję po šonu sudėvėtą švarką.

Sekančią dieną visus jau išvarė prie darbo: Praną su vyrais kažkur į miškus ar į lentpjūvę, Olėsę — į virtuvę. Savo vaikus ji turėjo palikti barake, kurs vadinosi vaikų darželiu. Ten buvo moterys, prižiūrinčios vaikus.

Olėsei nesisekė dirbti virtuvėje. Jos sveikata buvo taip bloga, ji taip kosėjo, kad norėjo tikėtai sėdėti ir dejuoti. Tokios darbininkės niekas nenorėjo nė virtuvėje.

Po poros dienų ją apžiūrėjo stovyklos felčeris ir rado, kad ji darbai netinkama. Geriausia, jei ji atsiguls į stovyklos ligoninę — gal pasitaisys. Dabar iš jos jokios naudos.

Ligoninė — toks pat aplūžęs barakas, murzinomis sienomis, dvokias karboliūm ir chlorkalkėmis. Tik tiek geriau, kad nereikia dirbti ir gauni lovą, kurioje įdėtas suplyšęs čiužinys, iš kurio byra sutrinti šiaudai. Vaistų tai nėra — kartais sanitarė duoda kažkokių karčių lašų, nuo kurių nebūna geriau.

Ji džiaugiasi, kad vaikams leido būti su ja kartu. Bent pati prižiūrėti galės. Ligoninėje kartu guli visokios moterys: ir gimdančios, ir apkrečiamomis ligomis sergančios, ir sunkios ligonės — niekam tas nesvarbu; juk tai nenaudingas šlamštas, kuris turi būti sunaikintas ir — juo greičiau, juo geriau...

Vakarais, kai iš darbo sugrįždavo Pranas, ateidavo jos aplankyti. Regina tada šokinėdavo ant vienos kojos ir džiaugdavo si pamačiusi tėvelį. Būdavo tada smagiau ir Olėsei, bent ji nebesijausdavo tokia vieniša ir nelaiminga. Ji žinojo, kad ji jau nebeapsveiks, todėl prašė Praną, kad bent jis rūpintųsi Regina — gal iš jos galės užaugti gera mergina. Dėl mažytės dukrelės ji abejojo: ji buvo tokia silpna, sunykusi ir viduriavo, kad jau nebuvo jokios vilties, kad ji gyventų.

Ligoninėje beveik kasdieną kas nors numirdavo. Į jų vietas ateidavo kiti, kad pagulėję užleistų savo vietas naujiems. Maistas buvo toks blogas, priežiūra tokia netikusi, kad ir sveikas, patekęs į šią ligoninę, po poros dienų tikrai susirgtų.

Olėsės sveikata sparčiais žingsniais blogėjo. Ji vėto, kaip kirmėlių ėdama gėlė. Iš lovos ji jau mažai besikeldavo. Ir buvo abejinga viskam: jai tik rūpėjo, kad jos niekas netrukdytų. Ji nusišypsodavo tik tada, kai vakarais ateidavo Pranas. Nieko negalėjo padėti ir jis: čia nė vienas neturi jokių teisių ir jų žodžių niekas neklauso. Visą tvarko ginkluoti sargybiniai, ir jų žodžiai turi būti šventai vykdomi. Gerai dar, kad Pranas buvo sveikas ir jam duodamus darbus galėdavo atlikti. Jis turėjo geležinę sveikatą.

Vieną rytą, vėlai atmerkusi akis, Olėsė pastebėjo, kad jos mažoji dukrelė tokia tyli. Tokiu laiku paprastai ji verkdamo arba nors stenėdavo, dabar — nė garso. Palletė ranka — ji buvo šalta ir nejudanti. Dukrelė buvo mirusi...

Jos dukrelę sanitarė kažkur išnešė ir ji daugiau jos nebeatė. Tos dienos vakare nė Pranas nebeatėjo. Kur jis galėjo dingti?

Tik kitos dienos vakare Pranas atėjo ir papasakojo, kad jis mirusią dukrelę palaidojo. Stovyklos vadovybė leido ją nugabenti į kapines, esančias gražioje kalvelėje už puskilometro nuo čia. Jis, kito vyro padedamas, pats duobę iškasė ir lavonėlį apdėjo lentgaliais. Karstų čia niekas neduoda.

Olėsė prašė Praną, kad, jei ji mirtų, ir ją palaidotų į tą pačią duobę prie dukrelės. Ji nori būti su ja kartu.

— Ne, ji mirti nenori. Ji nori gyventi. Nori pasveikti ir vėl galėti dirbti. Ir laukti to laiko, kol juos paleis ir ji vėl galės grįžti į mielą tėviškę, į savo brangią Čypiškę...

Bet... ar nuo jos norų tai priklauso?

O jeigu ji mirtų, ar Pranas kada nors, kad ir po daugelio metų, galėtų jos kaulus iškasti ir nuvežti į tėviškės kapus? Palaidoti greta jos tėvo, senelės ir daugybės kitų artimųjų... Ji čia nenori amžinai pasilikti tame svetimame krašte, viena ir tarp svetimų. Kai tik leis, Pranas su Regina grįš namo. Ar ne tiesa? Tada ir ją pasiims.

Pranas prižada viską padaryti, ko tik ji prašo. Bet kas jo dabar klauso? Jis vertetas tik tiek, kiek šita skruzdėlė, lipanti lovos galu augštin, paklystanti ir nežinanti, kur ji keliauja ir ko jiesko.

Po keletos dienų prasidėjo Olėsės kelionės į amžinybę pradžia. Ji nebevalgė nė tos surūgusios sriubos, kurią jai paduodavo, nebekramtė juodos ir sudžiūvusios it vėdaras duonos gabaliuko, kurią ji gaudavo. Viskas veltui. Ji nebegalėjo praryti. Kąsnis šoko atgal.

Ji jusdavo, kad Pranas vakarais ateidavo prie jos lovos: jis kalbėdavo jai šį bei tą, ji girdėdavo jo balsą, jai buvo smagiau, bet ji nežino, ar jam ką atsakydavo. Gal kartais ir nusišypsodavo arba sukepusias lūpas pakrutindavo. Jai būdavo malonu, kai jis jai ant kaktos uždėdavo sustirusią ir nuo darbo supleišėjusią ranką, sudraskytą eglėšakių ir apaugusią storomis nuospaudomis Porą kartų jis jai atnešė parinkęs aviečių.

Ach, aviečių!.. Avietes ji valgė. Koks malonus, koks dangiškas kvapas! Ji tikra, kad ir danguje bus toks malonus kvapas, žinoma, jeigu ji ten pateks. Kodėl jai nepatekti? Argi ji buvo kam ką blogo padariusi?..

Avietės... Pranas dirbo kažkur miškuose, šalia buvo dideli plotai kirtimų, kuriuose vešliai augo aviečių kerynai, pilni rausvu uogu. Nugavęs minutėlę laiko, jis galėjo parinkti iš artimiausio krūmo uogų, jas sudėjo į aukšlelę ir jai čia atnešė.

— Mirštančiai žmonai, — pasakė jis sargybiniams, stovintiems prie vartų. Ir, o stebuklas, sargybiniai jam uogas įsinešti leido. Paprastai jie viską atima ir nieko neleidžia į stovyklą įnešti. Jei ką įsineša, tai tik senieji stovyklos gyventojai, jau gerai pažįstami su sargybiniais.

Ji galėjo praryti kelias avietes. Kitas suvalgė Regina. Regina, jeigu būtų Čypiškėje, pririnktų mamytei aviečių. Ji žino, kur jų galima rasti. Jos labai vešliai auga palaukėje, alksnyų kirtimuose. Jie alksnyus iškirto malkoms, o kitais metais ten priaugo ištiesi ralzgynai jaunų aviečių. Siemet ten turėtų būti daug uogų. Kažin, ar dabar jas kas nors ten renka? Gal tik miškuose besislapstą partizanai ir paukšteliai?... Jie dabar visi paukšteliai, mintą iš Dievo malonės.

Sanitarė jai įleido po oda kažkokių vaistų. Nuo vaistų jai pasidarė geriau, netgi linksniau. Ji atmerkė akis, galėjo apsidairyti aplink ir net su Regina pasikalbėti.

Ji prašė Regina, kad ji klausytų tėvelio, kad būtų gera ir kad neužmirštų Dievulio. Ji poteriauti jau moka, o taip pat galės skaityti jos maldaknygę, kurią ji atsivežė iš Lietuvos. Nė bažnyčios, nė kunigo stovykloje nėra. Bet Dievulį reikia palaikyti širdyje. Iš ten jo niekas negalės išrauti. Regina turės lankyti svetimą mokyklą, jai ten bus kalama į galvą visokių išmislų. Mokytis ji turės, reikės ir viską atsiminti, bet ji neturi pamiršti, kad visa, ką sakys apie Dievulį priešas, bus bausis melas. Ši melą į galvą kais tas pats priešas, kuris mus išrovė iš mūsų gimtojo krašto ir atbloškė į šias Dievo pamirštas pasvietes.

Vakare ji klausinėjo Prana, ar jis nežino, ar stovykloje kartais nėra kunigo. Gal kartais koks užsimaskavęs, kurio nė pažinti negali.

Ne, Pranas jau buvo klausinėjęs. Niekas kunigo nežinojo. Gal koks svetimšalis, bet niekas išduoti nenorėjo. Niekas nežino, kas tu esi ir kokiais tikslais kunigo klausinėji.

Kitą rytą ji matė it per rūkus. Kažkas vaikščiojo, kažką kalbėjo, kažkuo rūpinosi. Tačiau ji nesirūpino niekuo: jai viskas buvo vienoda, viskas lygu. Netgi labai nesigraudino, kai Regina, ją apsikabinusi, verkė ir dejavo.

— Mamyte, nepalik mūsų, mamyte, tu dar nenumirk. Ką mes be tavęs darysime?..

Olėsei sukosi galva ir ji nežinojo, ar ji budi, o gal tik sapnuoja. Ji paglostė Reginos susivėlusius plaukus ir pagalvojo, kad niekas dabar mergaitės netvarko. Gal sušukuos tėvas, kai vakare sugrįš iš darbo?

Po to ji vėl snūduriavo. Kartais ji girdėjo lyg girus ošimą, lyg savo gimtinės bažnyčios varpo skambėjimą. O kartais jai atrodė, kad ji guli lopšyje, o jos motina supa ją ir dainuoja lopšinę. Kad dukrelė greičiau užmigtu. Ji užmigdavo ir daugiau nieko nebejusdavo.

Vakare, jau visai brėkstant, į jos patalpą įėjo Pranas, lydimas kažkokių žmogelio, ir sanitarė. Sanitarė kažką pasakė Pranui, išėjo ir uždarė duris.

Pranas priėjo prie jos, pakrutino ir, kai ji atvėrė apsiblausius akis, pasakė jai, kad atvedęs kunigą. Kunigas truputį suprantas lietuviškai ir jiedu gal kaip nors susikalbėsia. Po to jis su kunigu kažką pasikalbėjo lenkiškai.

— Kunigas, — pasakė Pranas. Kaip šis apskuręs žmogiškūstis nepanašus į kunigą... Apžėlęs lyg pagirio kelmas, susivėlęs, tamsiai rudai nudegęs, suskilinėjusiomis rankomis ir atšerpetojusiais pirštais. Ir kunigai šiame pragare nebešanašus į kunigus. Tačiau, jei

Pranas sako, kad žmogiškūstis yra kunigas, matyt, jis žino.

Tuo tarpu žmogelis pasiruošė klausyti išpažinties. Kol kunigas kalbėjosi su ligone, Pranas ir Regina suklaupė pasienyje prie lango ir meldėsi. Kad Dievas mamytei duotų sveikatėlę, o, jeigu Jo tokia valia, — Amžinąjį gyvenimą...

Atlikus išpažintį, kunigas davė Paskutinį Patepimą. Tokiomis priemonėmis ir būdais, kokie galimi šioje landynėje. Ir kunigas čia vergas ir nieko neturi. Tačiau jis kalba lotyniškas maldas, o Dievas jo žodžius išklauso.

Atlikęs savo patarnavimą, kunigas išslinko iš palatos, o Pranas dar pasiliko ir sėdėjo ant lovos krašto. Jis nenorėjo ligonę palikti vieną. Jam atrodė, kad ji gyvena paskutines savo gyvenimo valandas. Ir jis norėjo su ja kuo ilgiau pabūti.

Olėsė tuo tarpu sunkiai alsavo. Jos krūtinė tankiai kilnojosi ir jai trūko oro. Nors oro čia buvo maris. Ji beveik nieko nekalbėjo, tik tarpais krutino galvą. Pranas palietė jos ranką: ranka buvo vėsi ir drėgnai suprakaitavusi.

Pranas būtų prie jos pasilikęs gal ir visą naktį, tačiau atėjusi sanitarė liepė išeiti. Tokia jau tvarka.

Jis pabučiavo ją į kaktą, paspaudė ranką ir išėjo labai nusiminęs. Tačiau Olėsei buvo gera. Ji nežino kodėl, bet jau taip buvo.

Viskas nyko ir tirpo. Daiktai ir šešėliai. Olėsei atrodė, kad ji plaukia bangomis: bangos čia nuslūgsta, čia vėl ją užlieja. Ir užia, užia, kaip gimtojo kaimo miškas audroje...

Kitą rytą jos kūnas gulėjo lovoje atšalęs, išgeltęs ir sustiręs, kaip vėju nulaužta drebulė.

Regina kiurksojo susitraukusi kampe ir niekaip negalėjo suprasti, kas atsitiko su mamyte: kodėl ji nebekalba, kodėl jos nepaguodžia ir kodėl ji nebejuda.

Atėję vyrai mirusių mamytę išvertė iš lovos ir nugabeno į nuošalią pastogę, esančią šalia barako. O Regina nuvedė į skyrių, kur buvo vieni vaikai, liepė su jais žaisti ir paliko.

Vakare, kai iš darbo sugrįžo Pranas, jam buvo pranešta apie žmonos mirtį, duota dar pora vyrų talkon ir įsakyta mirusiąją palaidoti stovyklos kapeliuose.

Jie gavo ratus, įsidėjo numirėlę ir, patys traukdami, nuvežė.

Ją palaidojo greta jos mažosios dukrelės. Kaip ji pati to buvo pageidavusi.

Ir čia ji pasiliks, turbūt, amžinai...

1957, sausis

HĒRODOTO ISTORIJS

Iš graikų kalbos vertė

K. K E P A L A S

(Pradžia KARIO Nr. 1)

XLVI. Kroisas gi apie dvejus metus dideliu gedule pasiliko, sūnaus netekęs. Po to Kiaksaro sūnaus Astiago valdžia, sugriauta Kambyso sūnaus Kyro ir auganti persų galybė Kroiso gedulą pabaigė, o sukėlė rūpesnį, ar negalėtų kaip, pirmiau negu įsigalės persai, sugriauti jų augančią galybę. Po to gi apgalvojimo tuojau ėmė klausinėti orakulus, Graikų ir Libijos, siųsdamas vienus vienur, kitus kitur, vienus į Delfus eiti, kitus į fokiečių Abą, dar kitus į Dodoną. Dar kiti buvo nusiųsti pas Amfiarą ir pas Trofonijų, kiti į Milėsijos Bronchidas. Į Libiją pas Amoną pasiuntė kitus pasiklausti. Išsiuntė tyrinėdamas orakulus, ką jie žino; o jei rastų žinant tiesą, tada klausytų juos vėl siųsdamas, ar reikia žygiuoti prieš persus.

XLVII. Pavesdamas lydams tatai išsiuntė išbandyti orakulus, nuo tos dienos, kada išvyko iš Sardžių, kad atskaitytų sekančias dienas ir šimtąjį nuyktų į orakulus, klausdami, ką veikia tą dieną lydų karalius Alyačio sūnus Kroisas. Ką kiekvienas iš orakulų atsakys, surašę praneštų jam. Ką kiti orakulai atsakė, niekas nesako; Delfucse gi, kaip tik įėjo į šventovės vidų lydai, norėdami pasitarti, ir paklausė, kas pavesta, Pytiją hegzametrų atsakė tatai:

Žinau aš smilčių skaičių ir jūros dydį, nebylį suprantu ir kalbančio negirdžiu. Atėjo jiems keista mintis kietąjį vėžlį virti varyje kartu su ėriuko mėsa, varis apačioje, varis jį dengia viršuje.

XLVIII. Tatai atsakius Pytijai, lydai susirašę turėjo pareidami į Sardes. Kai kiti pasiūstieji sugrįžo nešdami pranešimus, tada Kroisas kiekvieną tų užrašų išvniodamas apžiūrėjo. Iš tų nė vienas netiko jam; o kai ta iš Delfų išgirdo, tuojau pagyrė ir patvirtino, pareikšdamas, kad vienas yra orakulas tas Delfuose, kuriam žinoma buvo, ką jis darė. Nes išsiuntė pas orakulus klausėjus, dabodamas paskirtą dieną, sumanė tai: sumanęs buvo ko niekas negalėjo nei atspėti, nei išplepėti: vėžlį ir aviną sukapoies drauge virė pats variniame katile, variniu dangčiu uždengęs.

XLIX. Iš Delfų taip Kroisui atsakė; po Amfiaro orakulo atsilaukusimo, negaliu pasakyti, ką tas lydams pareikšė padarius reikalingas apeigas: nes nieko kita nesakoma be to, kad ir tą orakulą vadino reklaidingu.

L. Po to didelėmis aukėmis Delfų dievą palenkė: nes parinktu aukų visų tris tūkstančius paaukojo, be to paaukuotus ir pasidabruotus neštuvus, auksines taures, purpurinius rūbus ir tunikas, sukrovęs didelį laužą, sudegino, vildamasis dievą labiau sau palenkti. Ir visiems lydams įsakė aukoti viską jam, ką tik turi kiekvienas. Taip iš aukojimo liko daug aukso, kurį suliejęs pusrutulius iš jo nukalė, ilgumo padarydamas šešių plaštakų, platumo trijų, storio plašta-

kos, skaičium šimtą septyniolika; iš jų gyno aukso keturius, pustrėčio talanto sveriantį kiekvieną; kitus pusrutulius baltojo aukso, svorio dviejų talantų. Padarė dar ir liūto paveikslą gryo aukso, sveriantį dešimtį talantų. Šitas liūtas, kai sudegė Delfuose šventovė, nukrito nuo pusrutuliu (ant jų, mat, stovėjo), ir dabar guli korintiečių išde, sverdamas puseptinto talanto: nutekėjo, mat, jo pusketvirto talanto.

LI. Pabaigęs tai Kroisas pasiuntė į Delfus, ir tai su tais: dvi labai didelės taures, auksinę ir sidabrinę: auksinė gulėjo iš dešinės įeinant į šventovę, o sidabrinė iš kairės. Perkeltos buvo ir šitos šventovei sudegus, ir auksinė guli klazomeniečių išde, sverdama pusevinto talanto ir dar dvylika svarų, o sidabrinė šventovės prieangio kampe, talpinanti šešis šimtus amforų; maišomas joje vynas Delfų Teofanijų (dievų pasirodymo) šventėje. Sako gi delfiečiai Teodoro Samiečio darbas tai esąs, ir aš taip manau, nes tai nepaprastas rodosi man darbas yra. Ir keturis sidabrinius bosus nusiųtė, kurie korintiečių išde stovi; ir dvi aukų urnas padovanojo, auksinę ir sidabrinę: iš jų ant auksinės parašyta lakedaimoniečių tariama esanti dovana, neteisingai sakoma; nes ir ta yra Kroiso, parašė gi kas iš delfiečių lakedaimoniečiams norėdamas įtikti: jo vardo ir žinodamas neminėsiu. Bet vaikas, per kurio ranką teka vanduo, lakedaimoniečių yra, o iš urnų nė viena. Daug kitų dovanų ne taip žymių nusiųtė, su tomis Kroisas: ir sidabrinus apskritus lietuvus (asočius) ir auksinį moters paveikslą trijų uolekčių. Delfiečiai sako esant Kroiso kenėcis (duonkepės) paveikslą. Prie to savo žmonos karčius padovanojo Kroisas ir jos juostas.

LII. Tatai į Delfus nusiųtė, o Amfiarui, išgirdęs io dorvę ir nelaimę, paaukojo visą auksinį skydą, taipgi ir visą gyno aukso ietį, ios kotas taipgi auksinis kaip ir smaigalys; tos abi dovanos iki mano laikų guli Tėbuose, būtent Tėbų Ismenijaus Apolono šventovėje.

LIII. Lydams gi norintiems vežti tas dovanas į šventoves įsakė Kroisas paklausti orakulus, ar žygiuoti prieš persus Kroisui ir ar prisijungti kokią sąjungininkų kariuomenę. Kai atvykę ten, kur buvo nusiųsti, lydai padėjo dovanas, kreipėsi į orakulus sakdami: "Kroisas, lydų ir kitų tautų karalius, manydamas, kad tas orakulas yra vienas teisingas žmo-nėms, jums atsiuntė dovanas, vertas jūsų išradimų, ir dabar jus klausia, ar jam žygiuoti prieš persus ir ar prisijungti kokią sąjunginę kariuomenę. Kai jie to paklausė, tai abiejų orakulų nuomonės buvo tos pačios, būtent sakė Kroisui, kad jei žygiuos prieš persus, tai didelę valstybę sugriaus; iš graikų gi galin-giausiuosius patarė išsirinkti ir sąjungininkais sau prisijungti.

Graikai aukoja dievams

LIV. O kai praneštus atsakymus sužinojo, Kroisas apsidžiaugė tais pranašavimais, vis mat tikėdamasis sugriauti Kyro karalystę; pasiuntęs vėl į Delfus padovanojo, sužinojęs jų skaičių, kiekvienam žmogui po du stateru aukso. Delfiečiai gi už tai davė Kroisui ir lydams pirmenybę atsiklausiant orakulą, neliečiamybę ir pirmą vietą posėdžiuose, ir pilietybę kiekvienam iš jų norinčiam tapti delfiečių visiems laikams.

LV. Apdovanojęs Delfus Kroisas atsiklausė trečią kartą; nes kai pažino orakulo teisybę, ėmė klausinėti jį. Klausė gi to tyrinėdamas, ar jam ilgainiūk bus valdžia. O Pytija jam pareiškė tai:

Bet kada mulas karalius medams taps

reikia tada, minkštas lyde, pas akmeningąjį

bėgti ir nepasilikti ir nesigėdyti, kad blogas esi.

LVI. Tiems atėjus su tomis eilėmis Kroisas labiausiai už visus apsidžiaugė, manydamas, kad mulas niekadoms vietoj žmogaus neviešpataus medams, taigi nei jis pats, nei jo ainiai nenustos niekadoms valdžios. Po to susirūpino klausdamas, kurie iš graikų galinčiau, kad juos padarytų sąjungininkais, klausdamas gi patyrė, kad lakedaimoniečiai ir atėniečiai galinčiau, vieni doriečių giminė, kiti gi joniečių (ionų). Tos gi ypatingai pasižymėjo, būdamas senovėje viena pelasgų, antra helėnų tauta. Ir viena niekadoms niekur neišsikėlė, antra labai daug klajojo. Nes Deukalionui karaliaujant gyveno Ftijos žemėje, o Hellėno sūnui, Dorui valdant, prie Ossos ir Olympo šalį, vadinamoj Histiajos. Iš Histiajos išmesta kadmejų gyveno Pinde makedonais vadinama. Iš ten vėl į Dryopidę perėjo, ir iš Dryopidės pagaliau į Peloponėsą atėjo doriečiais vadinama.

LVII. Kokia kalba kalbėjo pelasgai negaliu tikrai pasakyti; bet jei galima yra išvadą padaryti iš tų dabar esančių pelasgų, už tyrėnų Krėstono mieste gyvenančių, kurie kaimynai kadais buvo tų dabar doriečiais vadinamųjų, o gyveno toj pačioj žemėj dabar Tessalija vadinamoj, ir iš pelasgų, apsigyvenusių Plakioj ir Skylakėj Hellesponte, kurie drauge gyveno su atėniečiais; ir visų kitų pelasgų miestų, kurie vardą pakeitė, jei iš tų išvadą galima padaryti, tai kalbėjo pelasgai barbarų kalba. Jei taip buvo ir visa tai pelasgų giminė, tai ir Attikos tauta būdama pelasgiška pavirsdama graikais ir kalbą pakeitė. Nes nei krėstoniečiai su nieku iš dabar aplink juos gyvenančių nėra bendrakalbiai, nei plakijėnai su jais ben-

drakalbiai; tai aišku, kad jie naudojosi ta pat kalba persikeldami į tą šalį, kurią dabar turi.

LVIII. O graikų giminė, kai tik atsirado, visada ta pačia kalba naudojosi, kaip man rodosi; betgi skirtinga nuo pelasgų būdama silpna, ir iš mažos pradžios kilusi išaugo į labai didelę daugybę tautų, prisijungdama sau ir daug kitų barbarų tautų. Taip esant, man rodosi, kad pelasgų tauta, būdama barbariška, niekad labai nepasižymėjo.

LIX. Iš tų tautų Attikos besivaidijant sužinojo Kroisas Hippokratui sūnui Peisistratui tuo laiku valdant atėniečius. O Hippokratui esant privačiam ir žiūrint Olympijos žaidimų įvyko didelis stebuklas: mat jam aukojant aukas, arti stovintieji katilai, būdami pilni mėsos ir vandens be ugnies užvirė ir išsiliejo. O Chilonas Lakedaimonietis ten pasitaikęs ir matydamas stebuklą patarė Hippokratui, pirmiausia, nevesti vaikus gimdančios žmonos į namus; o, antra, jei jau turi, žmoną išvaryti, ir jei jam kartais yra sūnus, nuo jo atsisakyti. Tatai patariant Chilonui, nenorėjo paklausti Hippokratas; gimė jam po to tas Peisistratas, kuris besivaidijant pakrantiečiams ir laukų atėniečiams, ir vieniems vadovaujant Alkmeono sūnui Megakliui, o laukų Aristolaičio sūnui Lykurgui, turėdamas galvoje tyraniją, sudarė trečią partiją, surinkęs sukilėlius neva kalniečiams ginti sugalvojo tatai. Sužeidęs pats save ir mulus, suvarė į aikštę gyvulius, tartum ištrūkęs nuo priešų, kurie jį keliaujantį į lauką norėjo, žinoma, nužudyti, ir prašė liaudį kokios nors sargybos jam apsaugoti, jau pirmiau pagarsėjęs prieš megariečius kilusiam kare, Nisają paimdamas ir kitus didelius darbus padarydamas. Taip apgauta atėniečių liaudis davė jam iš miesto parinktus vyrus, kurie ne ietimis nešini lydėjo Peisistratą, bet iešmais: nes medinius iešmus turėdami sekė pasuk jį. O sukilę jie kartu su Peisistratu paėmė akropolį. Taigi nuo tada Peisistratas valdė atėniečius, nei esančių ištaigų negriaudamas, nei teisių nekeisdamas, bet palikęs jas kaip buvo valdė valstybę tvarkydamas gražiai ir gerai.

LX. Bet po nelgo laiko susitarę Megaklio šalininkai ir Lykurgo išvarė jį. Taip Peisistratas paėmė pirmą Atėnus, ir valdžiai dar nepakankamai sustiprėjęs vėl prarado. Bet išvariusieji Peisistratą greit vėl tarp savęs susiginėjo. Pavargęs dėl to ginčo Megaklis pasiuntė pasiuntinį Peisistratui, klausdamas ar nori jo dukterį turėti per žmoną už valdžią. Leidus tą kalbą ir sutikus su tuo Peisistratui, sugalvoja jie kuo kvailiausią dalyką, kaip man rodosi; kadangi iš seno skyrėsi nuo barbarų giminės graikiškoji būdama ir tiesesnė ir kvalio likimo labiau vengianti, tai kvaila, jei jie sugalvojo tatai atėniečiuose pirmais vadinauose iš graikų išmintimi. Pajaniejų valsčiuje buvo moteris, kurios vardas buvo Tyjė, didumo keturių uolekčių be trijų pirštų ir šiaip gražios išvaizdos. Tą moterį aprūpinę visu apginklavimu, įkėlė į vežimą ir pamokė, kokia išvaizda geriausiai tinkama rodėsi, išvyko į miestą, pasiuntę bėgančius pranešėjus, kad jie kas pavesta kalbėtų, atvykę į miestą, sakydami taip: "Atėniečiai, priimkite gera nuotaika Peisistratą, kurį pati Atėna, pagerbusi labiausiai iš žmonių parveda į savo akropolį". Jie gi tai visus apeidami pasakė: tuojau po valsčius gandas pasklido, kad Atėna Peisistratą parveda, ir mieste tikėdami šią moterį esant pačia deive, garbino ją ir priėmė Peisistratą.

(Bus daugiau)

NAUJAS DAKTARAS T. ŽIŪRAITIS, O. P.

Pereitais metais gruodžio 9 d. T. Žiūraitis apgynė disertaciją — **ASMENYBĖS ESMĖ INTEGRALINĖS KULTŪROS PERSPEKTYVOJE**. Ši savo mokslinį darbą jis gynė Austrijoj, Salzburgo m. Jo smegenų brandus kūrinyje buvo įvertintas **“magna cum laude”** ir tėvui T. Žiūraičiui suteiktas filosofijos daktaro laipsnis.

Šiuo moksliniu pasisekimu ir asmeniniu naujojo daktaro laimėjimu nuoširdžiai džiaugiasi lietuviškoji visuomenė. Mes džiaugiamės todėl, kad T. Žiūraitis yra visuomenininkas, kultūrininkas, rašytojas ir žurnalistas. Mes džiaugiamės todėl, kad naujasis daktaras nėra dykumų asketas, bet patriotas lietuvis ir kartu — lietuvių tautos tarnas. Mes žinome, kad jis tą gautąjį šviesos pluoštą, kaip deimantą žvilgantį, išspinduliuos savo paskaitcse, savo straipsniuose, pamoksluose ir kitaip norės ir sugebės perteikti mums — lietuviams.

DAUG YRA PAŠAUKTUJŲ, BET NEDAUG YRA IŠRINKTUJŲ...

Fil. dr. tėvas Tomas Žiūraitis yra ir išrinktasis ir pašauktasis atlikti stambią lietuvių tautos misiją. Nors jis pats, dėl savo nuoširdaus kuklumo, augščiau eilinio lietuvių savęs nestato.

Malonu pabrėžti, jog dr. T. Žiūraitis, atvykęs iš New Yorko į Detroitą, jau suskubo visuomenei paskaityti keletą — tautinėmis-kultūrinėmis-patriotinėmis temomis — paskaitų. Vien tik Lietuvių Kultūros Klube jis jau skaitė dvi paskaitas, per radiją jį girdime kiekvieną šeštadienį. Tenka iškelti, kad tėvo dr. T. Žiūraičio paskaitos labai noriai klausomos, į jas tautiečiai gausiai susiburia ir išsiskirstę ilgai komentuoja girdėtos paskaitos turinį.

Kodėl taip yra? Kodėl į daugelio kitų skaitomas paskaitas tautiečiai nenoriai lankosi?

Greičiausia nesuklysimė pasakę: **“Jei pats savyje mažai ką turi, argi gali kitiems daug duoti?”**

Tėvo dr. T. Žiūraičio nuoširdus sielojimasis lietuvių tautos trage-

dija patraukia prie jo visų tautiečių širdis. Jo didelė ir skaisti meilė mūsų tėvynei atsispindi visuose jo darbuose. Jo patriotizmas pagrįstas darbais. Be to, jis yra didelio masto tolerantas. Jis moka ir nori sugyventi su įvairių srovių patriotais lietuviams. Jis visad ėjo ir eina tautinės vienybės ir konsolidacijos keliu. Niekad, nė valandėlei, nepamiršta, jog — vienybėje galybė. Jis sako: **“Nelauk mums ginčytis ir sąskaitas suvedžioti, jei šiandien visas Nemuno vanduo žudomos lietuvių tautos krauju nudažytas”**.

Į GILIAUS MOKSLO KALNĄ KOPIANT

Tomas Vytautas Žiūraitis kilęs iš Grigoriškės vnk., Šimkaičių valsč., Raseinių apskr., š.m. kovo 18 d. suėjo 43 m. amžiaus. Į Dominikonų ordiną įstojo 1933 m. — aštuoniolikos metų būdamas, Raseiniuose. Noviciatą atliko irgi Dominikonų vienuolyne Amiens, Prancūzijoje 1933—1934 metais. Filosofijos mokslus studijavo dominikonų akademijoje Walberberg b. Koeln, Vokietijoje 1934—1937 m. Teologijos mokslus studijavo dominikonų akademijoje Le Saulchoir, Kain, Belgijoje 1937—1939 m. Mokėsi Dvasinėje akademijoje Paderborn, Westfalijoje 1941 m. ir Bonnos u-te 1941—1942 m. — Vokietijoje. Vėliau grįžo Lietuvon, kur studijavo Akadem. kunigų seminarijoje Vilniuje 1942—1943 m. ir ją užbaigė **“summa cum laude”** labai gerai.

Vėliau, Lietuvą okupavus raudonajai armijai, T. Žiūraitis pasitraukė į vakarus. Vėl studijuoja Austrijoje, Salzburge 1946—1947 m. laikotarpį ir baigia filosofijos studijas doktoratui **“magna cum laude”** pažymiu. Bet tuomet jam laipsnis dar nebuvo suteiktas. Kunigu išventintas Le Saulchoir, Kain, Belgijoje 1939 m. Pasižymėjo ypatingai turiningais ir patriotiškais pamokslais (vokiečių okupacijos metu) šv. Jono bažnyčioje, Vilniuje 1943—1944.

Atvykęs Amerikon 1949 m. rugpjūčio 17 d. tuoj ima profesoriauti Providence, R. I., kolegijoje 1949—1950 metais. Amerikoje gyvendamas įsijungia į lietuvių žurnalistų

s-gos darbus, nuo 1952 m. yra jos narys, o nuo 1953 m. New Yorko skyriaus pirmininkas. Pradėjo bendradarbiauti spaudos puslapiuose 1934 metais.

Jau pačioje jaunystėje Tomui Žiūraičiui rūpėjo įvairūs filosofiniai klausimai. O bręstant jo intelektui, gilių studijų dėka, jis tiesiog paskęsta asmenybės ugdymo problemas sprendamas. Jis ir savo disertacijos vekialą baigia tokia išvada:

“Asmenybė yra kiekvienas žmogus, kuris integralinį kultūros gyvenimą kaip galima sąmoningiau įžvelgia, įgyvendina ir pastoviai (nepraeinančiai) jame išikūnija”. Disertacijos darbas telpa 232 psl. knygoje. Tik gaila, kad šiuo momentu mes negalime jos pasiskaityti, bet gerbiamasis daktaras, gal būt, ateity pasirūpins ją išleisti lietuvių kalba.

KŪRYBOS ARUODAI

Be publicistinių straipsnių dr. T. Žiūraitis yra paseklbęs nemažai knygų ir studijų: 1. Eucharistija-kasdieninė mūsų stiprybė, 1943; 2. Į kovą garbingą 1944; 3. Lietuva tautinio atgimimo keliais, 1946; 4. Nevystančios rožės, 1944 m. ir 1948 m.; 5. Žodis ir gyvenimas, 1955; be to, visą eilę straipsnių yra paskelbęs Lietuvoje, Vokietijoje, JAV-bėse, Kanadoje ir Pietų Amerikos lietuvių ir svetimtaucių spaudoje.

Sveikindami naują daktarą, linkime sėkmės lietuvių baruose.

V. Mingėla

MŪSŲ KŪRĖJAI LITERATŪROS VAKARE

Jau ne be pirmą kartą "Karys" suruošė Literatūros vakarą Lietuvių Piliečių Klube, Brooklyne, N. Y. Tai labai gražu, kad spaudos darbuotojai remia kitus spaudos žmones, pristatydami juos su sava kūryba plačiajai visuomenei.

Šį kovo 22 d. suruoštą literatūros vakarą su trumpu ir gyvu įžanginiu žodžiu atidarė "Kario" redaktorius Z. Raulinaitis, pakviesdamas programos vedėju E. Balčiūną. Rašytojų dalyvavo apie 10, todėl ir jų skaityti kūriniai buvo įdomūs, įvairūs ir nauji.

Pirmasis savo poeziją paskaitė poetas V. Jonikas "Baltijos Legenda", kurios turinys ilgokas, rimtas ir giliai patriotiškai nuteikiantis klausytoją.

A. Škėma paskaitė, tikriau sakant, panaudodamas

savo vaidybinius gabumus, atvaizdavo sceną iš premiuoto jo veikalo "Zvakidė".

O. Balčiūnienė skaitė keletą naujai sukurtų savo eilėraščių: Padainuoki, Mergaitė ir Auka. Paskutinį ji deklamavo itin jautriai pergyvendama, nes tai parašytas dar neseniai žuvusiam partizanui, vienam iš jos artimųjų.

J. Rūtenis, vaizdžiai skaitydamas Apie kelionę į Vilnių, klausytojuose atgamino pilną mūsų mielos sostinės vaizdą, jo pergyvenimus ir tragišką likimą.

S. Butkaus, dar spaudej nebuvusį aprašymą, "Kaip aš buvau pakeltas į puskarininkius", jam pačiam negaluoju, labai įdomiai paskaitė programos vedėjas B. Balčiūnas. Šiame rašinyje labai atsispindi autoriaus natūralaus būdo kuklumas ir teisingumas, kuris jį lydėjo visą jo nueitą gyvenimo kelią. Tarp kitko jis rašo:

— Prisiminiau savo tėvuko žodžius: Vaikeli, keliauk per pasaulį su teisybe, kad nebijotumei teis pačiais keliais grįžti. Taigi, neteko ilgai svyruoti. Tuoj mintyse nutariau, kad geriau pasilikti teisingu eiliniu, negu melagių grandiniu.

Ir jo rašinio išvadoj, kad ir vėliau, bet visada laimi atvirumas ir tiesa.

N. Mazalaitė-Gabienė, daugelio veikalų autorė, kurios raštus ypač mėgsta moterys ir jaunimas, paskaitė iš "Miestelis, kuris buvo mano". Kaip ir visi jos kūriniai, taip ir šis parašytas lengvu stilium ir gyva kalba, atvaizdavo, jog žmogaus didybė ir vertė priklauso tik nuo jo sielos. Kad ir kaip menkas būtų žmogus, bet jo siela vistiek jam gali suteikti pačias didžiausias žmogaus vertybes.

V. Bražvilius į klausytojus prabilo linksmesniu turiniu "Vieno minėjimo istorija". Jis humoro tonu, kaip pirštu dūrė į akį mūsų visuomenės veikėjams ir

programų dalyviams. Tarp kitko juos šiaip apibūdina:

— Prakalba, tai lyg pro vamzdelius varoma krūminė degtinė: juo ilgesni vamzdeliai, juo šaltesnė išeina. Tik toks skirtumas, kad krūminė sutirštėja ir stiprumo nenustoja, o kalba — į gryną vandenėlį pavirsta... Solistė jokio nuovargio nerodė. Nors po devynių dainų pusė publikos pasalom išsliukinę buvo, ji nei nuovargio, nei dainų trūkumo nerodė. Kadangi aš išėiti turėjau, tai nežinau, kada daininkė sustojo...

Tai matote, gerbiamieji visuomenininkų pasišventimą ir ryžta. Visa bėda, kaip sakiau, kad plačioji visuomenė dėkingumo neparodo, — baigė skaityti V. Bražvilius.

P. Jurkus paskaitė jo senai parašytą, bet dar nepausdintą istoriją apie šv. Kazimierą, labai tinkamą šiam laikui minint jo 500 m. gimimo sukaktį.

K. Grigaitytė-Graudušienė poetiškai klausytojus nuteikė su jos naujaisiais eilėrašciais: Vėjas, Apie ne-

Redaguoja Lietuvos šaulių Sąjungos Tremtyje Laikin. Centro Vald. Darbo Prezidiumas.

TREM TIES TRIMITAS

MŪSŲ ŠEIMOJE

— š. m. vasario 2 d. LŠST Montrealio Klubas turėjo metinį visuotinį narių susirinkimą. Susirinkimui pirmininkavo šaulys L. Balzaras, sekretoriavo šaulys R. Simaniukštis. Į naująją Klubo Valdybą išrinktieji pasiskirstė pareigomis sekančiai: š. S. Barauskas — pirmininkas, š. J. Šiaučiulis — sekretorius, š. J. Jurgutis — kasininkas, š. S. Višniauskas — I vicepirmininkas, š. A. Žukas — II vicepirmininkas; š. A. Kalvaitis ir š. J. Araminas — valdybos nariai. Revizijos Komisija: š. A. Vazalinskas, š. J. Žitkus ir š. P. Jocas. Garbės Teismas: š. A. Lapinas, š. L. Balzaras ir š. J. Viliušis. Susirinkimas praėjo pakilioje nuotaikoje. Susirinkime buvo nutarta iš Klubo kasos užsakyti tris KARIO egz. liet. šeštadienio mokyklai ir dar du egz., kuriuos manoma pavesti skautams.

— Vasario 16 d. LŠST Montrealio Klubas dalyvavo Nepriklausomybės šventės minėjime. Šauliai dalyvavo su vėliava bažnyčioje ir vėliau salėje, iškilmingo akto metu. Šiuo metu Klubas rengiasi paminėti LŠS įkūrėjo Vl. Putvio mirties sukaktį.

— LŠST Uniformų Komisija praneša iš Čikagos, jog šauliškos uniformos visi reikalai jau galutinai

išspręsti. Susitarta su siuivykla, esančia 320 So Wells St., Chicago, Ill. Uniforminis vilnonės medžiagos kostiumas (įskaitant ir medžiagą, ir pasluvimą) kainuos \$75.00; užsakant didesnę skaičių — mažiau. Pirmasis tremtyje pasisuvęs uniformą šaulys yra K. Ulevičius. Tikimės, kad ir kiti šauliai paseks jo pavyzdžiu.

— Netrukus spaustuvėje bus atspausdintas LŠST naujasis statutas, kurį kiekvienas šaulys galės įsigyti pas Čikagos Šaulių Klubo kasininką šaulį P. Tomkevičių, 3307 So. Emerald Ave., Chicago, Ill. Statuto kaina \$1.00.

— Čikagos Šaulių Klubo meno ir vaidybos būrelis balandžio mėn. ruošiasi vykti į Rockfordą su veikalu "Raidės ne žmonės". Kartu vyks ir tautinių šokių grupė. Vėliau pavasarį būrelis vyks į Kanadą su nauju veikalu "Penki Stulpai Turgavietėje".

— Minint Lietuvos Nepriklausomybės 40 metų paskelbimo ir Klaipėdos Krašto atvadavimo 35 metų sukaktis, vasario 8 d. Hyde-Parke, Bostono priemiestyje įsteigtas JONO VANAGAČIO VARDO ŠAULIŲ BŪRYS. Būrį suorganizavo ir susirinkimui pirmininkavo Mažosios Lietuvos Pilkalnio apskr. lietuvis Albertas Puskepalaitis, sek-

retoriavo Anyta Vanagaitytė-Šliažienė. Be kitų, susirinkime dalyvavo ir LŠST LCV Pirmininkas š. Aleksandras Mantautas, LŠST LCV Šaulių Moterų Skyriaus vedėja š. S. Putvytė-Mantautienė ir LŠST narys š. Justinas Vaičaitis. Naujasis būrys pasirinko Jono Vanagaitės vardą, pagerbti šiam didelliam Mažosios Lietuvos veikėjui. A. a. Jonas Vanagaitis buvo kovotojas, aktyviausias Vyr. Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komiteto narys. Jis buvo tas lietuvis, kuris pasitiko į Klaipėdos prefektūrą žygiuojančią Bajoro (Kalmanto) sukilėlių grupę, rodė jai kelią ir pats dalyvavo žygyje. Po sukilimo aktyviai įsijungė į šaulišką darbą, buvo Šaulių Rinktinės pirmininku ir Centro Valdybos nariu. Mirdamas tremtyje Vokietijoje sakė Erdmonui Simonaičiui: "Tęskite mūsų darbą!" Tęsdamas jo darbą, jo vardo šaulių vienetas prasmingiausiai pagerbė Velionies šviesią atmintį.

— 16 vasario Brocktoną ir apylinkes užklupo didelė pūga. Bet nedidelis Tėvynės mylėtojų būrelis per vėtrą ir pusnis susirinko steigiamojo MARTYNO JANKAUS VARDO ŠAULIŲ BŪRIO susirinkimui. Susirinkusieji džiaugėsi, kad Martyno Jankaus vardo būrys gimsta audroje, nes visas Lietuvos

prarastą jaunystę, kurio antraštė itin sudomino publiką ir Pabėgusiai mergaitei.

S. Zobarskas buvo pasirinkęs bene realiausią turinį "Feniksas". Tai Klaipėdos krašto lietuvių aprašymas, karo laiku patekusių į Austriją, karo įtaka bei pasėkos jų moralei, psichologinė žmogaus kova su savimi ir išvadoj parodė, kad ir į blogiausias sąlygas žmogui atsidūrus, verta ir reikia gyventi, nes neprarus dvasios pusiausvyros ir iš dulkių galima vėl prisikelti ir būti pilnutiniu žmogui.

J. Aistis giliu įsijautimu paskaitė iš paskutinio savo poezijos rinkinio "Kristaliname karste".

Pažymėtina, kad beveik visi skaityti kūriniai spaudoj dar nebuvo tarpinti, kas rodo, kad mūsų kūrėjai visokiose sąlygose sugeba kurti, tačiau plačioji vi-

suomenė ne tik nepajėgia iš gimtojo krašto išbloškėtiems mūsų kūrėjams suteikti bent kiek patogesnes kūrimo sąlygas, bet net nepakankamai domisi jų kūryba, visai pamiršdami, kad jų talentai yra mūsų visų ir visos tautos turtas, nes tauta tiek verta, kiek ji kūrybinga.

E. Čekienė

KARIO LITERATŪROS VAKARO DALYVIAI:

128 psl. iš k. viršuje: A. Škėma, O. Balčiūnienė, P. Jurkus; apačioje — J. Aistis, N. Mazalaitė, S. Zobarskas. 129 psl. iš k. viršuje: J. Rūtenis, K. Grigaitytė, V. Bražėnas; apačioje — B. Balčiūnas, S. Butkus ir V. Jonikas.

V. Gedgaudo nuotr.

ŠAULĖ TREMTYJE

LAIŠKAS BUVUSIOMS, ESANČIOMS IR BŪSIMOMS ŠAULĖMS

SOFIJA PUTVYTĖ-MANTAUTIENĖ

Mano mylimos, buvusio bendro darbo ir siekimų Seserys!

Jau 19-ka metų, kai užgėso mūsų stovyklų laužai Palangoje. Jau 19-ka metų, kai Vytauto parko ažuolų viršūnėmis, Linksmakalnio šlaitais ir Karo Muziejaus varpinės bokštu nuskambėjo mūsų 20-ties metų jubiliejinės šventės aidai. Jau 14 metų, kai dėl ašarų miglotomis akimis ir kraujuojančia širdimi atsisveikinome su gimtąja žeme!...

Jau tiek daug metų nuslinko praeitin, su savimi nusinešdami mūsų kenčiančiųjų brolių ir seserų kruviną auką ir graudų skundą prie Amžinojo Teisėjo sosto. Nusinešė ir mūsų tremtinių vargus, pastangas ir kovas.

Bet, kai ateina naktis ir tarsi minkšta, tamsia skara pridengia dienos rūpesčius — staiga sušniokščia Baltijos bangos, suošia pušynas ir rodo, kad esi nakties sargyboje, mūsų šauliškoje stovykloje, Birutės kalno papėdėje... Tamsu ir gūdu... Lyg kokie paslaptin-

gi šešėliai švaistosi, lyg kalbos žodžiai girdisi... Daug, oi daug mūsų pergalvota tomis budėjimo valandomis! Tomis valandomis atrodė, kad esame prisiglaudusios prie savo tautos sielos ir girdime dėl jos laisvės amžiais kovojusių jos sūnų ir dukterų skundą:

— 700 metų mes kovojome, kad Ji būtų gyva. Mes kovojome su geležimi apsikauščiusiais vokiečiais, su pasalūnais lenkais, laukiniais totoriais, ir kruvinais rusais. Mes gynėmės ažuolo buožėmis ir taikliomis vilyčiomis, plieno kalavijais ir šautuvais, o kada žiaurusis rusas 120 metų laikė mūsų tautos kūną vergijoje, kovojome žodžiu, knyga ir malda. Kai suskambo giliame ežere nugrimzdęs Laisvės Varpas, mes pakilome partizanų ir savanorių, karių ir šaulių pulkais ir štai jūs turite laisvą tėvynės lopelį! Ar jaučiate, kokį turėtą laikote savo rankose ir kokia atsakomybė slėgia jus?!... —

Man rodo, kad būsiu teisi, mano sesės, jei pasakysiu, kad mes jutome. Jutome kokia didelė Visagalis dovana yra atgautoji Nepriklausomybė ir lyg

Nuoširdžiai sveikiname du naujai įsisteigusius šaulių vienetus — Bostono JONO VANAGAIČIO VARDO ŠAULIŲ BŪRĮ ir Brocktono MARTYNO JANKAUS VARDO ŠAULIŲ BŪRĮ. Abu vienetai įsijungė į Lietuvos Šaulių Sąjungą Tremtyje Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo 40-sios sukakties paminėjimo proga. Linkime, kad tai būtų simbolis visam jų ateities darbui ir veiklai.

TREMTIES TRIMITO REDAKCIJA
IR BENDRADARBAI

ŠAULIAI IR ŠAULĖS!

Dalyvaukime patys ir kitus paraginkime dalyvauti Liet. Bendruomenės rinkimuose, kurie įvyks š.m. balandžio 27 d. visoje Amerikoje! Lietuvių Bendruomenė, tai visos esančios už Tėvynės ribų mūsų tautos dalies jungėja, ugdytoja ir saugotoja nuo tautinės mirties. Praeitais metais, Čikagoje įvykusios LŠST Konferencijos atsišaukimas į šaulius ir šaules, ragina pavieniu ir organizuotai remti Lietuvių Bendruomenę. Dalyvaukime rinkimuose ir kitus ragindami tai geriausiai įvykdysime! Tad eikime ir balsuokime!

LŠST Laik. Ventro Valdyba

ir Jos vaikų gyvenimas paženklintas audrų. Kai kurie, negalėję atvykti į susirinkimą dėl pūgos, sveikino susirinkusius telefonu ir prašė juos taip pat laikyti būrelio steigėjais. Susirinkimą atidarė ir jam pirmininkavo LŠST LCV Pirmininkas. Sekretoriavo aktyviausia būrio steigimo iniciatorė Em. Grušienė. LCV Pirmininkas ta proga perdavė ir LŠST LCV nario J. Prelato My-

kolo Krupavičiaus sveikinimus. Būrio steigėjai vieningai pritarė iniciatorių siūlymui duoti Brocktono šaulių Būriui Martyno Jankaus vardą. Dievo Apvaizda neleido šiam didžiajam Lietuvos vyrui, Mažosios Lietuvos Patriarchui, vėl iš naujo sulaukti Tėvynės laisvės, jo gyvenimas tyliai užgėso tremtyje, Vokietijoje, ir jam nebeteko amžinajam poilsiui atsigulti gimtuose Bitė-

nuose šalia pamulto Rambyno. Laisvoje Amerikoje, įsteigdamas jo vardo šaulių būrį, jo bičiulių būrelis tartum sukūrė naujuosius Bitėnus, kuriuose turėtų spindėti ne vien tik garbingas Martyno Jankaus vardas, bet ir jojo dvasia.

— Po Velykų ruošiamasi įsteigti dar vieną šaulių vienetą. Vienetas bus steigiamas Detroite. Iniciatorių grupė yra jau sudaryta.

nujausdamos artėjantį pavojų norėjome, kad tauta būtų taip paruošta, kad atlaikytų galimus bandymus. Mes jutome, kad visi be pažiūrų skirtumo turime jungtis į bendrąjį darbą. Turi būti nors viena vieta — platforma tautoje, kur dėl tautos labo visi lietuviai paduotu sau ranką ir seni ir jauni ir vyrai ir moterys ir turtingi ir vargšai. Mes pasirinkome kuklų ir pigų darbo drabužį, nes mums atrodė, kad jis labiausiai tinka mūsų tautos charakteriui ir jį įstengsime visos įsigyti. Savo iškilnių drabužius mes pasirinkome tautinius drabužius ir kaip greitai tūkstančiai sesių jais pasipuošė!.. Mes, šauliai ir šaulės, degėme idealais ir užsimojimais: kiekviename bažnytkaimyje šaulių namai — tautos namai! Ten salė, ten skaitykla, ten blaivi arbatinė, ten sporto aikštė, ten vaikų darželis, ten vaidinimai, vakarojimai, kursai ir paskaitos, ten sporto rungtynės ir rikiuotės pamokos. Visa tai tik priemonė suorganizuoti piliečio laisvalaikį ir sujungti lietuvius bendru tėvynės darbu. Tikslas — išugdyti tikrą lietuvių tėvynės gynėją. Tėvynę mylintį sveiką, apsišvietusį ir kariškai pasiruošusį vyrą ir moterį, kurie bus pasiryzę kiekvienu momentu aukoti savo gyvybę tėvynei ginti. Tuo tikslu vyrai ėjo karinio parengimo programą, o moterys turėjo sanitarijos ir pirmosios pagalbos, tiekimo ir maitinimo ir kitokias tarnybas, o visi be išimties šaulišku tautinio auklėjimo kultūros darbu ėjome Tėvynės meilės mokslą ir nešėme savo kuklias laisvalaikio darbo aukas ant Tėvynės aukuro. Mes gerbėme ginklą, kaip laisvės simbolių ir neleidome vaikams juo žaisti. Šaulišku darbu mes norėjome įnešti atmainų ne tik viešame, bet ir šeimos gyvenime. Juo mes norėjome tampa dvasiniai surišti vyrą su žmona, tėvus su vaikais ir seneliais. Mes norėjome, kad lietuviai visi stotų už vieną ir vienas už visus. Kad vienam žuvus, kitas užimtų jo vietą...

Daug kliūčių sutikome, daug nesupratimo. Pradėjome iš nieko. Bet mūsų idealai plito ir darbo apimtis smarkiai didėjo. Daugiausiai pritarimo susilaukėme iš savo tautos kamieno — kaimiečių. Mes jutome, kad einame tikroju keliu ir vargai buvo mums nesunkūs.

O dabar? Kas dabar? Ar mes manome, kad klaidingu keliu buvo eita? Ar nereikalingos buvo mūsų pastangos ugdyti tėvynės meilę ir jos gynimo dvasią, ar nereikalingas buvo noras, kad visi lietuviai būtų atsparūs, sveiki ir kariškai pasiruošę? Ar bereikalingos buvo pastangos kovojant su susiskaldymu, pasidavimu prabangai, girtavimu ir paviršutiniškumu?

Mano brangios sesės! Man atrodo, kad mūsų tautą ištikusio katastrofa šimteriopai patvirtino šaulių pasirinkto kelio teisingumą ir jų vykdytų uždavinių

reikalingumą. Dabar, kaip niekada mums reikalinga tvirta dvasia ir tikėjimas Lietuvos prisikėlimu. Dabar laikome kvotimus ar esame verti laisvės. Mūsų broliai ir seserys krauju ir gyvybės auka liudija savo ištikimybę tautai, jie kovoja pavieniui, kaip žvėrys miške. Mes gyvendamos laisvuose kraštuose, neturime teisės nuo jų atsilikti ir tam darbui turime organizuotis. Jei laisvoje tėvynėje buvome reikalingos organizacijos, tai ar mažiau jos mums reikia tremtyje? Juk šiandien ant šeimos ir organizacijų pečių guli pareiga atstoti savam jaunimui gimtąjį kraštą! Lietuviškos institucijos reikalingos stiprios organizuotos paramos ir mes pačios esame reikalingos broliškos draugės, kur jėgos būtų ugdomos, o silpstantieji palaikomi. Mes neturime teisės apleisti savo tautos reikalus, kada ji yra tokia me dideliame pavojuje. Juk, anot V. Putvio, šauliai tai yra tautos kariuomenė. Jie yra neatskiriami jos padavimai ir jos laisvės ir vergijos metais. Jei žūsta valstybė, ji gali būti vėl atstatyta, bet jei žūsta tauta, tai žūsta amžiams. Tą didelę atsakomybę jaučiant, jau laikas mums visoms susitikti atgaivintoje mūsų organizacijoje ir tęsti savo dirbtąjį darbą.

Mano Brangios Sesės, dabar esančios šaulių eilėse! Sveikinu Jus, kurios, nežiūrint sunkaus darbo, nuovargio, kritikos ir kitokių kliūčių, drąsiai stojote į kovotojų eiles! Ateitis priklauso pasiryzėliams. Atspėta idėja nuverčia kalnus. O ar gali būti teisingesnė, kaip mūsų — dirbti savo tautai ir per ją siekti tobulybės? Mes juk giliai tikime, kad Dievas, jei leido tautas, tai ir nori, kad už jų gyvybę būtų kovojama. Su tuo tikėjimu einame, su tuo tikėjimu kviečiame į savo eiles visas, visas...

Mūsų mylimos, būsimos Sesutės šaulės! Sveikiname Jus, ateisiančias mums padėti ir perimti vėliavą, kada mūsų rankos jos nebepekels. Skubėkite talkon! Darbo daug ir Tėvynė laukia. Patikėkite mums — verta dirbti sava tautai. Jai dirbdami, surasime kelią ir į savo laimę.

Mes tikrai žinome, kad ateis valanda, kad ir iš rytų ir iš vakarų rinksis Lietuvos vaikai savo Tėvynėn, kaip kalbėjo Girkaalnyje pasirodžiusi mūsų Dangiškoji Globėja Marija. Tik nežinome, kas mūsų bus susirinkusiųjų tarpe, kam bus leista sulaukti tos laimingos valandos. Bet juk tai nesvarbu, nes žinome, kad jei ištikimai savo pareigas čia žemėje vykdysime, Amžinoje Tėvynėje tikrai tikrai susitiksimė. Svarbu, kad žinome, kad ateis valanda, kai visame pasaulyje suskambės tautų laisvės giesmė, sugaus ir Lietuvos Laisvės Varpas Karo Muziejaus bokšte, iškils lietuviškoji vėliava Gedimino kalne ir Lietuvos pajūryje ir suliepsnos stovyklų laužai ties Birutės kalnu.

Jūsų pasiilgusi Sesė.

Art. Majorui

LEONARDUI JURKŠUI

mirus, jo žmonai Marijai Jurkšienei nuosirdžią užuojautą reiškiamo

Ignas ir Elzbieta Apyrubiai

Už aukas invalidams parenti:

L.V.S. Ramovės Centro Valdybos Savišalpos Fondo Komisijai už 300 dol.;

L.V.S. Ramovės Detroito skyriui už 10 dol.;
Kunigaikštienės Birutės Karių Šeimų Moterų Draugijos Detroito skyriui už 25 dol.

L. L. Kovų Invalidų Draugijos Valdyba nuosirdžiai dėkoja, ypač nuolatiniams mūsų aukotojams.

PASAULIO FUTBOLŲ PIRMENYBĖS

Šiomet futbolo mėgėjams artėja didelis įvykis, nes neužilgo 16 valstybių pradės kovas dėl pasaulio futbolo meisterio vardo. Birželio mėnesį Švedija priglauš 15 komandų, kurios kvalifikavosi šiam didelės reikšmės turinčiam sporto įvykiui.

Be šeiminių — Švedijos ir praėjusių pirmenybių nugalėtojo — Vakarų Vokietijos, bilietą į Švediją išsikovojo šios tautos: Anglija, Š. Airija, Škotija, Valija, Argentina, Austrija, Brazilija, Čekoslovakija, Prancūzija, Vengrija, Meksika, Paragvajus, Sovietų Sąjunga ir Jugoslavija.

Įdomu pažymėti, jog į šias baigmines pirmenybes nepateko nė Italija, nė Uragvajus, kurios po du kartus yra buvę pasaulio futbolo nugalėtojai.

Italija pateko į VIII eliminacinę grupę kartu su Š. Airija ir Portugalija. Čia jų kiečiausiai varžovais buvo airiai su kuriais Italija negalėjo apsidirbti. Šių dviejų valstybių susitikimas neapsiėjo be nuotykių, kurie atnešė nelabai malonias pasekmes.

Pirmosios šių valstybių tarpusavio rungtynės, neatvykus paskirtam vengriui teisėjui iš Londono, buvo pavadintos draugiškomis, nes italai atsisakė žaisti oficialias rungtynes, teisėjaujant airiui teisėjui. Tačiau šis "draugiškas" susitikimas nelabai buvo draugiškas ir jo metu būta nesportiškų išsišokimų. Rungtynių pabaigoje į aikštę įsiveržė apie keli šimtai žiūrovų ir čia prasidėjo tikros muštynės. Tik su policijos pagalba buvo apraminti įsikarščiavę žiūrovai ir čia gerokai nukentėję italai buvo nulydėti į persirengimo kambarius. Šios "draugiškos" rungtynės, įvykusios Belfasto mieste baigėsi lygiomis 2:2. Vienas italų žaidėjas po šių rungtynių pareiškęs: "Aš patenkintas šia pasekme, nes jeigu būtume laimėję, tai vargu ar būtume likę gyvi".

Antrasis šių valstybių susitikimas jau išsprendė laimėtoją, kuriuo tapo airiai, įveikę italus 2:1. Šį kartą Belfasto stadionas buvo perpildytas žiūrovais, kurie dar gerai atsiminė pirmųjų rungtynių triukšmą ir italus žaidėjus pasitiko su švilpimu. Airiai šį kartą iš tikrųjų buvo pasiryžę laimėti ir jiems tas pavyko: jie pirmame kėlinyje įskėlė du įvarčius ir po pertraukos italams jau nepavyko prisivyti, nors

KARIAI ir JAUNIMAS

jie ir viena kartą nuginklavo airių vartininką. Tuo būdu Š. Airija savo grupėje surinkusi 5 taškus (iš 4 susitikimų), paliko Italiją antroje vietoje su 4 taškais ir gavo bilietą į Švediją.

Dabartiniu metu daug neaiškumų kelia Vakarų Vokietijos futbolo komanda, kuri, kaip žinome, 1954 metais Šveicarijoje laimėjo pasaulio čempiono vardą. Ji po pergalės pralaimėjo ne vieną tarptautinį susitikimą ir tas gerokai nervina vokiečius, norinčius žūt būt pasilaikyti sau meisterio vardą. Kai kurie futbolo žinovai tvirtina, jog V. Vokietijos futbolininkai, jeigu jie būtų dalyvavę eliminacinėse varžybose, net nebūtų pasiekę baigmę, nes, jų, nuomone, vokiečiai būtų ten išsijoti.

Tačiau vokiečiai futbolininkai, vadovaujami prityrusio trenerio Herbergerio, šiuo metu daug dirba ir jie pirmenybėse gali vėl patiekti staigmeną. Šiuo metu į rinktinę yra įtraukti 34 vyrai: visi jauni ir ne daug žinomi veidai. Iš 1954 metų rinktinės, laimėjusios meisterio vardą tarpo čia yra matomi tik 4 žmonės.

Bet iš anksto sunku yra pramatyti, kas bus nugalėtojas. Teks laukti paskutinės pirmenybių dienos birželio 29-sios, kada Stockholmo stadione bus išaiškintas nugalėtojas, kuriuo, žinoma, nori būti kiekviena iš 16 į Švediją suvažiuojančių komandų. Tada laimėtojas vėl keturis metus nešios šį garbingą populiariausiojo pasaulyje žaidimo meisterio vardą, kol 1962 metais Chilėje jį turės apginti arba perleisti kitai valstybei.

Edv. Šulaitis

MŪSŲ AKADEMINIS JAUNIMAS

Labai dažnai mes matome tamsius šešėlius tremtyje ir emigracijoje. Tačiau tarp tų tamsių šešėlių yra ir šviesių pragiedrulių. Štai mūsų akademinis jaunimas, kuris Lietuvą paliko dar vaiku, išėjo vėl į vieną reikšmingą žygį, prieš kurį nublinksta ir gaudžiū oratorių

kalbos, ir įvairios iškilmės, kad ir prie iškeltų vėilavų. Būtent: mūsų akademinis jaunimas ėmėsi iniciatyvos paruošti atitinkamą memorandumą Tautų Sąjungai ir JAV vyriausybei proga 40 m. Nepriklausomos Lietuvos sukakties paskelbimo. Dėl to akademinio jaunimo organizacijos vieninai susibūrusios į Jubilėjinį Jaunimo Akcijos Komitetą paruošė memorandumą. To komiteto du nariai: Valdas Adomkavičius ir Kęstutis Dirkis, iš Čikagos su memorandumu nuvyko į New Yorką, kur suorganizavo iš vietos jaunimo organizacijų atstovų delegacijas, nes reikėjo kelių, kurios š.m. vasario 10 d. įteikė memorandumą New Yorke Jungtinių Tautų sekretoriatui ir kitų tautų prie JT delegacijoms, būtent: Švedijos, Kanados, Šveicarijos, Korėjos, Norvegijos, Kolumbijos, Naujos Zelandijos, Nacionalinės Kinijos, Irano, Australijos, Venecuelos, Prancūzijos, Filipinų, JAV, Italijos, Britų, Vak. Vokietijos, o vasario 11 d. Washingtone Baltųjų Rūmų, Kongreso ir Senato augštiesiems pareigūnams. Tą pačią dieną delegacija aplankė ir Lietuvos atstovybę Washingtone bei per Amerikos Balsa kalbėjo į pavergtos Lietuvos gyventojus.

Delegacijų sąstatai įteikiant memorandumus buvo: V. Adamkavičius, K. Dirkis, R. Kezys, J. Ulėnas, Sabaliūnas, L. Ulėnaitė, D. Purelytė, G. Purelytė, D. Statkutė, V. Maurukaitė, J. Tysliava, jr., A. Smetona, L. Gečiauskas.

Išreikšdamas karštą lietuvių troškimą ir tikėjimą gyventi laisvai ir nepriklausomai, lietuvių jaunimas prašė šią tarptautinę organizaciją ir jos narius:

1. Atkreipti dėmesį į dabartinę beteisiską ir pasibaisėtiną padėtį Lietuvoje.

2. Kelti ir svarstyti laisvės ir suverenumo grąžinimo klausimą.

3. Kviesti Sovietų S-gą, kad ji darbas, bet ne žodžiais, išrodytų savo taikingas intencijas, pagerbdama savo taikos ir nepuolimo sutartis, kurias ji yra pasirašiusi ir vė-

J. A. VALSTYBĖS

Povandeninis laivas plaukia į ginklų šeimos pirmąsias eiles. Amerikos karo planuotojai moderniems pov. laivams — varomiems atominė energija ir ginkluotiems raketomis su atominė bomba, numato svarbius uždavinius.

Pereitam kare pov. laivai gerai atliko susisiekimo trukdymą jūrose. Atominiams pov. laivams uždaviniai žymiai praplečiami: raketomis naikinti svarbius taikinius prieš sausumoje esančius iki 1,500 mylių atstume ir kovoti su priešo pov. laivais. Paskiras pov. laivas bus nematoma, judanti karo bazė. Teoretškai jie gali pakeisti didžiulius bombonešius ir tarpkontinentines raketas.

Prileidžiama, kad 10 tokių pov. laivų, ginkluotų 8—16 raketomis kiekvienas, išskleistų aplink Europos-Azijos žemyną, gali sunaikinti 85% Rusijos didesnių miestų. Dešimtį operacinių stočių išlaikyti nuolatinėje tarnyboje reikėtų turėti 3—4 pov. laivų kiekvienai stčiai.

Pov. laivų naudojimas suteikia sekančias pirmenybes: 1. į juos negali pataikinti prieš balistinę ra-

keta, 2. išskleisti arti Rusijos, bet kokiose sąlygose, jie sugebės paleisti savo naikinančias raketas Rusijos gilumon, 3. jų buvimas ten atgrąsintų rusus pradėti preventyvinį karą; mažiausia, jie atitrauktų dalį Amerikai skirtų atominų bombų.

Mažo masto kare tokie pov. laivai mažiau naudingi.

Amerika turi 3 atominis pov. laivus tarnyboje, 16 statomi ar leisti statyti, planuojama daugiau. Trys neatominiai, ginkluoti Regulus raketomis, dar trys panašūs yra statomi. Be to, leista statyti 3 pov. laivai, kurie turės Polaris raketas, planuojama daugiau.

Atominiai pov. laivai gali išbūti pasinėrę neribotą laiką. Tai įrodo padaryta kelionė nelškilus į paviršių iš Amerikos į Angliją ir atgal, arba Nautilus pratimai per eitus metais šiaurės ašigalyje, kur jis, pasinėręs po ledų kalnais, išbuvo 6 paras. Šiomet 2 atominiai ir 1 paprastas pov. laivai vėl vyks š. ašigalin panašioms pratimams.

Rusija, atrodo, atominų pov. laivų dar neturi. Jie sausumoje bando laivams skirtas raketas, siekiančias iki 500 mylių. Tačiau anks-

čiau ar vėliau jie pasistatys ir tokius laivus.

Rusai turi daugiau negu 450 pov. laivų, kurie sudaro treją grėsmę: 1. kasdien jūrose plaukioja 6—7,000 laivų, kurių kiekvienas gali būti rusų taikyns, 2. grąšina Amerikos lėktuvnešiams ir kitiems karo laivams. Skaitlingas rusų pov. laivynas yra atsakymas į Amerikos jėgų paviršiaus laivyną, 3. ryt dienos pov. laivai, ginkluoti raketomis, gali užpulti ir Amerikos žemyną.

Geografinė rusų pov. laivyno padėtis nėra gera. Ramiajame Vandenyne turi tik vieną gerą bazę — Petropavlosk Kamčatkoje. Šiaurėje turi tik vieną neužšalantį uostą — Murmanską, iš kurio pasiekti Ameriką reikia prasiirti per ledais užgrūstus vandenis arba pro palyginti siaurus praėjimus tarp Islandijos ir Grenlandijos, gi iš Juodųjų jūrų pro siaurą Dardanelių sąsiaurį. Jų pov. laivų didesnis judėjimas plačių vandenų link gali būti nesunkiai pastebėtas.

Manoma, kad rusai bandys nuolat turėti tam tikrą skaičių pov. laivų tolimuose vandenyse. Tada kyla klausimas tokius laivus surasti, atpažinti ir sumedžioti. Dabar turimais ginklais pov. laivą sunaikinti yra nesunku. Sunkiau jį surasti ir atpažinti. Tam Amerikos laivynas daug dirba ir daro žymią pažangą.

J. L.

TELEVIZIJA KARO LAUKE

Artinasi itin svarbus amžius. Atomo amžius jau kiek apseno ir iškyla naujas — erdvių amžius. Satelitai leidžiami paskui satelitą ir, atrodo, kad netrukus žmogus galės, orbitą pasiekęs, satelitę gyveninti, jį valdyti ir vėl nusileisti žemėn. Eina kalbos apie keliones į mėnulį ir kitas planetas elektroni-

liau sulaužiusi su Lietuva, Latvija ir Estija.

Be to, tuo pačiu metu sudaryta delegacija Chicagoje iš jaunimo organizacijų atstovų, būtent: Rasos Betkauskaitės, Vitos Kriauciūnaitės, Adomo Mickevičiaus ir Juliaus Šmulskščio, aplankė visų didžiųjų Chicago laikraščių redakcijas. The Chicago Tribune, The Sun-Times, The Daily News, The Chicago American ir gyvu žodžiu papasakojo apie Lietuvos Neprikl. šventę, Lietuvos užgrobimą ir lietuvių jaunimo akciją Jungtinėse Tautose ir Washingtone, D.C. Delegacijos atstovės buvo puošniais tautiniais rū-

bais. Jos buvo visur fotografuojamos. Šios akcijos pasėkoje minėtuose laikraščiuose tilpo straipsniai apie Lietuvą, apie Vasario 16 d. sukaktį ir apie lietuvių jaunimą.

Tai graži reklama apie savo tautą, apie buvusią valstybę.

Pov. Dirkis

NAUJAS LAIKRAŠTIS JAUNIMUI

Chicagoje pradėjo eiti naujas laikraštis jaunimui, kuris yra skiriamas sporto reikalams — "Sporto žinios". Jį leidžia Fizinio Auklėjimo ir Sporto Komitetas šiaurės

Amerikai, o redaguoja Edvardas Šulaitis.

Laikraščio apimtis — 8 žurnalinio formato puslapiai, spausdinamas kreidiniame popieriuje; yra gausiai iliustruotas. Išeina kartą į mėnesį.

"Sporto žinių" metinė prenumeratos kaina — \$2.50, Faske registruotiems sportininkams — \$2.00. Prenumeratos reikalais reikia kreiptis administracijon — 1247 Bender Ave., East Cleveland 12, Ohio. Laikraščio redakcijos adresas: 1303 So. 51st Ave., Cicero 50, Ill.

ALŽERIJOS "NACIONALISTAI"

Prancūzų kova su sukilėliais Alžerijoje vis nesibaigia ir nerodo ženklų, kad silpnėtų.

Kyla klausimas, kas yra tie sukilėliai? Didžioji spauda Amerikoje vadina juos nacionalistais ir rodo daug simpatijų jų kovai. Tačiau nacionalistiniams judėjimams amerikiečiai, iš viso, tradiciškai yra priešingi. Prisiminkime Franko kovą Ispanijoje, arba dabar vykstančią nacionalistų kovą su prokomunistine Sukarno valdžia. Kažin kodėl nacionalistai Indonezijoje negauna tų simpatijų didžiojoje amerikiečių spaudoje, kokią gauna alžeriečiai. Kur gi čia šuo pakastas?

Neperseniai Saturday Evening Post žurnalas paskelbė Joseph Kraft straipsnį, iš kurio šiek tiek aiškėja, kas yra tie "nacionalistai", kurie stengiasi išstumti prancūzus iš šiaurinės Afrikos ir įkurti ten savo valdžią.

Straipsnio autorius susirišęs su sukilėlių agentais atsidūrė Alžerijoje, sukilėlių tarpe ir gan smulkiai aprašo jų gyvenimą ir kovas, gal net įtartinais dažnai juos vadindamas nacionalistais.

Jis rašo, kad kiekviename jo aplankytame sukilėlių kaime būdavo nacionalistų štabas, įsikūręs, vadinamame, "people's home" — at-

nių prietaisų pagalba. Kas valdys augštybes ir erdves, tas valdys ir pasaulį.

Kaip per II Pasaulinį karą, radaras padėjo išsivystyti karinei technikai, taip ir televizija gali nuostabiai išbulvinti ateitį. Ką gi televizija gali padaryti erdvėje, ar ateity bus galima pasiųsti žmogų į orbitą, kad jis su TV siūstuvu galėtų perduoti priimtuvams paveikslus?

Labai sunku ką pasakyti apie TV plėtimąsi techniškame gyvenime trumpam straipsnely, reiktų tam išstisios studijos, bet ši kartą tik trumpai noriu pažymėti kai kuriuos technikos laimėjimus.

Korėjos kare buvo bandoma televizijos pagalba žvalgyti priešų užnugarį. Pasirodė, kai oro sąlygos geros ir yra tolimas matomumas, bandymai davė gerus rezultatus. Televizijos akis aiškiai perdavė priešų veiklą. Tik tiesioginės elektros jėgos tiekimas buvo problema. Generatoriai, kuriuos vežiojo tam tikras sunkvežimis, negalėjo patiekti reikiamo voltažo ir, be to,

seit, liaudies namuose, kurie būdavo kur nors oloje kalne ar upės kranto pašlaitėse. Tokiame štabe, jis rašo, būdavo vietinis nacionalistų politinis karininkas (politrukas) ir jo štabas. Politrukas esą atsakingi už ryšius tarp sukilėlių armijos ir arabų gyventojų. Jie dažnai keliauja po kaimus, lydimi kartais daktaro, kartais vienos ar dviejų galestingųjų seserų arba sekretoriaus. "Jie yra nacionalistų judėjimo karinis pagrindas".

Vienas iš tokių politrukų straipsnio autoriui pasiskundė, jog Jungtinės Tautos jiems nenorinčios padėti, tuo tarpu Indija norėtų, bet, deja, nepajėgianti. (Indija, valdoma prokomunisto Nehru, nieko nepadedama nacionalistiniam judėjimui

Indonezijoje, atvirkščiai, remia prokomunistinį Sukarno).

Iš kalbų su jais paaiškėjo, jog tie politrukai jau prieš dešimtį metų, tik praūžus II Pas. karo audrai Afrikoje, pradėjo organizuoti sukilimą, sudarė tvirtą organizaciją, rinko ir slėpė ginklus, municiją ir įrengdavo slėptuves. Ir štai, prieš dešimtį metų pasirodė jų pasirengimo rezultatai, sukilimas.

Apie demokratiją tie politrukai, atrodo, turi labai sovietiškas pažiūras: straipsnio autoriaus paklausti, jie atsakė, kad būsimoje nepriklausomoje Alžerijoje skirtingų partijų nebūsią, nes reikėsią išlaikyti vienybę, o apie spaudos laisvę jie atsakė, jog galės kalbėti ir rašyti tik tie, kurie skelbs tiesą.

sunku buvo įvažiuoti į lauko kelius.

Dabartiniu laiku JAV armijos mokyklose, Pentagono ir karininkų tobulinimo mokyklose televizijos šaka ypač yra studijuojama. Karinė vadovybė suka galvą, kaip televiziją įkinkyti į vadovybės darbą, žinių perdavimą, sekimą ir t.t.

Netolimoje ateityje televizijos priimtuvai veiks tik tranzistorių pagalba. Motorola kompanija jau šiemet pagaminą mažą TV aparatą, kurį nesunkiai galės nešiotis žmogus, kur jis bebūtų. Nors aparatas dar netobulas, bet yra galima, kad ateities kare, galės nešiotis beveik kiekvienas karys priimtuvą ir sekti kautynes bei duodamus įsakymus, net matyti priešų veiksmus. Tranzistoriai yra labai mažos lemputės, keli punktai, padaryti iš germanium kristalo ir metalo sienelės. Jų veikimas nereikalauja elektros stiprios srovės.

Elektronai spinduliuoja tūkstančius mylių ir jie keliauja tam tikros jėgos varomi. Mes dabar namuos sėdėdami, matome visus Amerikos kampus per TV imtuvus.

Nors siunčiami elektronai iš TV siūstuvų turi žinomas stotis, bet ateities kare, galimas dalykas, kad bus tam tikri nežinomi TV tinklai ir kanalai, kur armijos priims žinias, kur nors iš augštybių, o iš kokio satelito bus siunčiamos bombos. Tiesa, yra einama ir prie to, kad paleistus satelitus tam tikri elektroniniai prietaisai trauks į save ir juos sunaikins.

Koks karas bebūtų, bet žemyno armija turės vaidinti didelį vaidmenį. Nors satelitai galės paleisti atomines bombas, bet priešas gal bijos tai daryti, nes tokią pat bombą gaus atgal. Ateities karas gali būti žymiai techniškesnis, nes armijos galės būti perkeliamos oro laivais net erdvėmis. Visą tą judėjimą galės sekti TV siūstuvai ir priimtuvai ir tas suteiks daug patogumų karo vairuotojams.

Daug ką pasakyti apie techniką TV srityje sunku, nes mes nežinojome kokias paslaptis JAV kariuomenė turi. Tik iš viešos literatūros ir mokslo knygų daug nesužinosi

Tech. Balys Brazdžionis

PAGERBTAS PLK. PRANAS SALADZIUS

Buęs Šaulių Sąjungos vadas, plk. P. Saladžius, nuo pat įsikūrimo Rochesteryje aktyviai dalyvauja lietuvių organizaciniame darbe. Vos atvykęs ėmėsi platinti lietuviškas knygas ir laikraščius, ir dabar, nors Rochesteris jau turi pastovų lietuviškų knygų kioską, kiekvieną sekmadienį po lietuviškų mišių, sutiksi p. Saladžių prie bažnyčios siūlant KARĮ, ar kurį kitą alikraštį kuriam iš savo gausių pažįstamų ir bičiulių.

P. Saladžiaus iniciatyva buvo įsteigtas Ramovės skyrius Rochesteryje, kuriam iki šiol jis ir vadovauja. Rochesterio ramovėnai, pagerbti savo ilgametį pirmininką jo 65 m. amžiaus sukakties proga, papapijęs salėje surengė kovo 2 d. kuklią arbatėlę, kurioje dalyvavo ramovėnai su šeimomis. Prie gražiai parengtų stalų ir skaniai parengtų ponių Obalienės, Keibienės, Burkūnienės, Vitkūnienės, Žmuidzinienės ir Cieminienės valgių netruko prabėgti kelios malonios valandos su sukaktuvininku. Sukaktuvininkui sugiedota "Ilgiausių metų" ir įteikta simbolinė dovana — stalinė lempa: medžio drožinys, vaizduojas lietuviškos sodybos namelį šakotos obels pavėsyje. Poniai įteikta gėlių puokštė. Netrūko ir p. Obalienės parengto gimtadienio pyrago su žvakutėmis.

Sukaktuvininkas savo žodyje pažymėjo, kad jis visados jieškojęs "Žmoguje žmogaus, o lietuvyje — gyvosios lietuviybės, lietuvių, kaip, Tumo-Vaižganto". Visados jautėsi daugiau mokytoju nei kariškiu, todėl ir darbas Šaulių Sąjungoje buvo širdžiai artimesnis nei kuris kitas. Ramovėnai Vitkus, Užemis, Žmuidzinas, Zemelis, Skruzdis ir

Cieminis prisiminė kai kuriuos įvykius ir faktus, surištus su sukaktuvininko gyvenimu ir darbais: jo nuopelnus kaip lietuviškumo auklėtojo būtent Šaulių Sąjungos vado, Nepriklausomybės Kovų dalyvio, karininko, visuomenininko, kentėjusio bolševikų kalėjime. P. Žmuidzinienė, buvusi pirmo moterų šaulių būrio vadė, prisiminė sukaktuvininko veiklą Šaulių Sąjungoje.

Ir šiuo metu p. Saladžius dėl savo laisvų pažiūrų yra jungiantis veiksnys Rochesterio lietuviškame gyvenime. 1957 m. jis buvo išrinktas Rochesterio Lietuvių Radijo Klubo garbės pirmininku. Dar pirmaisiais Lietuvių Bendruomenės kūrimosi metais vadovavo Rochesterio L. Bendruomenei, kur dėl savo pažiūrų buvo nepagrįstai užsiųptas kitaip manančių. Kurį laiką vadovavo LR Santarvės skyriui bei buvo ALTo nariu. Jau daug metų kaip renka mokestį iš narių 16 Vasario gimnazijai remti.

Gimtadienio proga sukaktuvininką sveikino eilė organizacijų bei pavienių asmenų — iš arti ir toli. "Kai sulauksiu 65 m. amžiaus ir išeisiu į pensiją, tada galėsiu visiškai atsidėti lietuviškam darbu", — sakydavo prieš keletą metų mielas sukaktuvininkas. Ramovėnai ir kiti Rochesterio lietuviai, linkėdami p. Saladžių ir sveikatos ir ištvėrmės, tikisi, kad šie žodžiai nebus užmiršti.

A. C.

MIRĖ

PLK. LTN. GYD. A. ELSBERGAS

Dr. Anatolijus Elsbergas buvo kilęs iš Raseinių. Jis gimęs 1898 m. liepos 15 d. Mokslus pradėjo Rusijoje, Petrapilyje, medicinos mokslo baigė Lietuvos Universitete 1925 m. Gydytojo diplomą gavęs, iki 1940 m. tarnavo gydytoju Lie-

tuvos kariuomenėje ir buvo pakeltas į pulkininko-leitenanto laipsnį. Jam teko tarnauti įvairiose kariuomenės dalyse, jų tarpe 5 ir 7 pėst. pulkuose vyresniojo gydytojo pareigose, ir karo ligoninėje. Iš karo ligoninės jis buvo paliuosuotas į atsargą 1940 m. vasarą, kada Lietuvą okupavę rusai pradėjo Lietuvos kariuomenės naikinimą.

Prieš antrąją rusų okupaciją 1944 m. vasarą jis su žmona pasitraukė į Vokietiją, o 1948 m. atvyko į JAV ir apsigyveno New Yorke. Čia jam teko dirbti gydytoju darbu įvairiose ligoninėse. Jis staiga mirė š.m. vasario 22 dieną, tik ką baigęs savo dienios darbą ligoninėje.

Velionis plk. ltn. gyd. Elsbergas buvo geras gydytojas, jis visada domėjosi medicinos pažanga ir gydytojo darbas jam sekėsi. Jis rūpestingai globojo ir gydė sergančius karius ir turėjo jų pasitikėjimą. Savo darbe jis buvo uolus ir sąžiningas; savo pareigas, gydytojo ir sanitarijos karininko, atlikdavo visada gerai ir savo kariškų viršininkų buvo vertinamas; apdovanotas Gedimino ordinu. Jo švelnus būdas, gera širdis ir įgimtas taktas užtikrino gerus santykius su pacientais ir tarnautojais, kurių jis buvo gerbiamas. Jam mirus, liko jo žmona p. Eugenija Elsbergienė, kuri nuo 1919 m. iki 1927 m. dirbo karo ligoninėje kaip galestingoji sesuo. Ji buvo viena tų galest. seserų, kurios sunkiu 1919–20 metų laiku globojo mūsų sergančius ir kovose su Lietuvos Nepriklausomybės priešais sužeistus karius. Tuo metu karo ligoninėje buvo nepriteklus viso ko, kas sergančių gydymui ir slaugymui reikalinga ir darbas slaugančiam personalui buvo sunkus ir reikalaujans daug pasiaukojimo.

V. Ingelevičius

Ir dabar vietiniai rinkimai kaimuose atliekami politrukams at rinkus kandidatus.

Nors nacionalistinis judėjimas yra išplitęs arabų pasaulyje ir dėka jo įsikūrė nepriklausoma Tunisija, tačiau Alžerijos "nacionalistai" nekenčia nei Egipto Naserio, nei Tunisijos prezidento, nei Maroko sultono. Jie visi jiems nepriimtini, nors jie visi yra tikri nacionalistai ir politrukų neprižiūrimi.

"Sekdami komunistų pavyzdį, politiniai karininkai įsteigė kiekvieniame kaime aktyvistų ceļę. Suorganizavo vietinę valdžią iš bur-

mistro, kuris yra atsakingas už policiją, teisingumą, finansus ir sveikatą ir t.t." Politrukai yra atsakingi ir už nacionalistų armijos maitinimą, naudodami vietinių gyventojų išteklius.

Nacionalistų judėjimas, keista, stengiasi pakeisti kai kurias arabų tradicijas. Moteris, arabų pasaulyje priklausiusi tik šeimai, tų nacionalistų yra ištraukiama į viešumą, jai nuimamas veido šydas ir ji inkorporuojama net į armiją, ne vien tik slaugių ir galestingų seserų pareigoms, bet kaip kariai, ginkluotos. Viena tokia galestinga sesuo, autorias užklausta ar po karo ji

vėl nešiosianti šydą, nuėjo pas politruką pasiklausti, ką ji turinti atsakyti. Moterims sukilėlių duota laisvė yra išnaudojama propagandai ir tuo dalinai paaškinamas visas sukilėlių judėjimo pasiskimas.

Atrodo, kad tų "nacionalistų" sukilimas Alžerijoje tai tik taip pasivadinsiu komunistų suorganizuota ir jų vedama kova, kad įsteigtų šiaurinėje Afrikoje komunistinę Alžeriją, Europos užnugaryje. Tokiai komunistinei valstybei įsikūrus, iš šiaurinės Afrikos ir net iš Ispanijos turėtų pasitraukti amerikiečių karinės bazės ir vakarų Europa liktų sovietų malonėje.

DĖMESIO VASAROTOJAMS

STONY BROOK LODGE, Pr. Lapienės vedama vasarvietė, šiemet yra persitvarkiusi naujais pagrindais. Kambariuose su privačiomis voniomis ir dušais gali gyventi po kelis asmenis be papildomo mokesčio. Vietoje yra puikus restoranas, kur svečiai labai prienamomis kainomis gali pasirinkti maistą iš turtingo meniu. Rezervacijos priimamos prisiunčiant po \$25 rankpinių už kambarį. Kambarių kainos nuo \$25 iki \$50 savaitei.

Adresuoti: **STONY BROOK LODGE**,
STONY BROOK, LONG ISLAND, N. Y.

Susisiekimas: 25 A arba iš Jamaica Long Island traukiniu iki Stony Brook geležinkelio stoties (ant 25 A). Nuo čia viena mylia į šiaurę. Atstumas nuo New Yorko — 55 mylios.

Dail. P. Kiaulėno geriausiųjų kūrinių albumas turi 12 reprodukcijų, pagamintų vienos Paryžiaus geriausių paveikslų reprodukcijų gamyklų. Jo kaina \$3.50. Galima užsisakyti pavieniui ir didesniais kiekiais pas dail. našlę — V. Kiaulėniene, 34-21 77th Street, apt. 500, Jackson Heights, New York, tel. HI. 6-6475.

J. Girdžius-Klausutis, **RAUDONIEJI VIDURAMŽIAI**, SANTARVĖS žurnalo leidinys 1957 m. 301 psl.

J. Balys, **UŽBURTI LOBIAI**, NIDOS knygų klubo Londone leidinys 1958 m. Lietuvių liaudies sakmės — 95 psl.

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

AUKOJO KARIUI:

1. L.V.S. "Ramovė" Melbourne Sk. \$15.00
  2. Kodatis, Keistutis, Mich. 5.00
  3. Vaishvila John M., Mich. 5.00
  4. Rotcas F. E., Australia 4.00
  5. Valakas Juozas, N. Y. 2.00
  6. Valiuškis, Antanas, Mich. 2.00
  7. Elgeis Adolfas, Pa. 1.00
  8. Gulbinas Petras, Canada 1.00
  9. Šatraitis Albin, Ill. 1.00
  10. Sinkevičius Algis, Ill. 1.00
  11. Spirikaitis Aleksas, Ohio 1.00
  12. Krutulis Jurgis, Canada 0.80
  13. L.V.S. "Ramovė" Chicago Sk.:
Binderis Napoleonas 3.00
Gradinskas Jonas 3.00
Vadopalas R. 3.00
Numgaudas 2.00
Petrulis 2.00
Putna 2.00
Atutis H. 1.00
Stankūnas Jurgis 1.00
- Aukas surinko p. J. Gradinskas.
KARYS dėkoja aukotojams.

KAS LAUKIA ATSTATOMOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS, TAS SKAITO

'NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ'

bendruomeninį, nepartinį ir nesovinį, savaitraštį
— rimtą ir objektyvų.

Prenumerata: Kanadoje 5 dol., visose Amerikose
5.50, visur kitur 6 dol. metams.

Adresas: Nepriklausoma Lietuva, 7722 George St.,
Ville Lasalle, Montreal 32,
P. Q., Canada.

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse — \$5.00
Kanadoje — \$6.50
Kitur — \$6.50
Atsk. Nr. kaina 10 centų

Adresas:

1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

ATSKIRO NR. KAINA — 60c.

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams	— —	\$4.50
Pusei metų	— —	\$2.50
Atsk. Nr.	—	10 centų

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

DARBININKAS VISŲ LIETUVIŲ LAIKRASTIS!

Išėina du kartu per savaitę

Kaina metams	.....	\$6.00
Brooklyne	.....	6.50
Užsienyje	.....	6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

CLEVELAND, OHIO LIETUVIŲ RADIO KLUBAS

savo savaitinę programą transliuoja kiekvieną penktadienį 7:30 iki 8:15 per WDOK, banga 1260.

Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų vedėjas Juozas Stempuzis, 1152 Dallas Rd., tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas

Balys Auginas, 2838 Hampshire Rd.,
Cleveland HTS 18, Ohio. Tel.: CE 1-5904

KARIO LEIDINIAI

gaunami pas KARIO platintojus:

H. Sienkievičiaus KRYŽIUOČIAI,
istorinis romanas

I tomas

\$3.50

II tomas

\$3.50

III tomas

\$3.50

KARIO skaitytojai, užsisakydami tiesiai iš KARIO, visus tris tomus gauna tik už \$8.00.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

Prenumerata \$4.50 metams

Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje:
Metams — \$6.00, pusmečiui — \$3.00,
atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Ivairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę. KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.

90.735314